

E-COMMERCE
DISTRIBUTIE
VERBRUIK
CRB 2023-2425

25 oktober
2023

VERSLAG

**E-Commerce « Facts & Figures » over de
werkgelegenheid**

Blijde Inkomstlaan, 17-21 - 1040 Brussel
Avenue de la Joyeuse Entrée, 17-21 - 1040 Bruxelles
T 02 233 88 11
E mail@ccecrb.fgov.be
www.ccecrb.fgov.be

Inhoudsopgave

1	Executive summary	6
1.1	Macro-economische impact van de e-commerce op de werkgelegenheid	6
1.2	Werkgelegenheid in de sectoren die zijn geïmpacteerd door de opkomst van e-commerce	7
1.3	Structurele karakteristieken werkgelegenheid in de sectoren die een impact ondervinden van e-commerce	8
2	De macro-economische impact van de e-commerce op de werkgelegenheid	12
2.1	Het belang van een analyse van de volledige waardeketen van de e-commerce	13
2.2	Het belang van een vergelijking met de rest van de wereld en met de buurlanden	17
2.3	Overzicht van de econometrische literatuur	20
2.3.1	Globale impact van de e-commerce op de werkzaamheidsgraad volgens de literatuur ...	21
2.3.2	Sectoriële impact van de e-commerce op de werkgelegenheid volgens de literatuur	22
2.4	Conclusie: E-commerce en werkgelegenheid, een moeilijk meetbare impact	25
3	Analyse van de werkgelegenheid in sectoren die geïmpacteerd zijn door de opkomst van e-commerce	26
3.1	Algemeen overzicht	27
3.2	Structuur van de sectoren	29
3.2.1	Voedingshandel	32
3.2.2	Niet-Voedingshandel	33
3.2.3	Logistiek	35
3.3	Vergelijking met de buurlanden	36
3.3.1	Pure players	39
3.3.2	Sectoren van de niet-voedingshandel	44
3.3.3	Sectoren van de voedingshandel	46
3.3.4	Logistiek	47
3.3.5	Grootte van de sectoren	49
3.4	Conclusie	50
4	Structurele karakteristieken van de werkgelegenheid in de sectoren die een impact ondervinden van e-commerce	53

4.1	Methodologie.....	53
4.2	Statuut	54
4.3	Ondernemingsgrootte.....	57
4.4	Opleidingsniveau	58
4.5	Deeltijdarbeid.....	69
4.6	Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur	77
4.6.1	Deeltijders.....	77
4.6.2	Voltijders.....	80
4.6.3	Besluit voltijds en deeltijds werk.....	83
4.7	Vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen	84
4.7.1	Uitzendarbeid	90
4.7.2	Besluit vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen	94
4.8	Atypische arbeid.....	95
4.8.1	Avondwerk.....	96
4.8.2	Nachtwerk.....	101
4.8.3	Zaterdagwerk.....	106
4.8.4	Zondagwerk.....	110
4.9	Sectorale – en bedrijfsakkoorden en pilootprojecten betr. avond- en nachtarbeid in de handel en logistiek	115
4.10	Werktijdregeling	119
4.10.1	Identieke werktijden	119
4.10.2	Ploegenarbeid en variabele en flexibele werktijden.....	119
4.11	Knelpuntberoepen.....	125
5	Bibliografie.....	126
6	Bijlage 1: Cao's die verband houden met e-commerce (info FOD Werkgelegenheid).....	129

Lijst tabellen

Tabel 3-1: Structuur van subsectoren, op basis van NACE-codes	31
Tabel 3-2: Evolutie van het aantal werkzame personen, aandeel van de subsectoren van het totaal en in de totale tewerkstelling, België, 2010 – 2019	32
Tabel 3-3: Evolutie van de tewerkstelling per sector in de referentielanden (2010 – 2019)	36
Tabel 3-4: Evolutie van de tewerkstelling in de 'Verkoop op afstand' (NACE G47.91), in België en buurlanden (2010 – 2019).....	39
Tabel 3-5: Top 10 webshops	42
Tabel 3-6: Top 10 van de grootste webshops in België, in € miljoenen, 2018	43
Tabel 3-7: Evolutie van de tewerkstelling in de 'Niet voeding' sectoren, in België en buurlanden (2010 – 2019).....	44
Tabel 3-8: Evolutie van de tewerkstelling in de voedingssectoren, in België en buurlanden (2010 – 2019)	46
Tabel 3-9: Evolutie van de tewerkstelling in de 'Logistiek' subsectoren, in België en buurlanden (2010 – 2019).....	47
Tabel 3-10: Tewerkstelling per subsector in absolute termen, aandeel in besproken sectoren, en aandeel in de totale tewerkstelling, België en buurlanden (2019).....	49
Tabel 4-1: Ontwikkeling aantal werkzame personen naargelang hun statuut per sector in de periode 2012-2019	56
Tabel 4-2: Aantal ondernemingen, uitgesplitst naargelang hun grootte en aantal werknemers, per sector in 2021	58
Tabel 4-3: Aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren, naargelang statuut (2021)	70
Tabel 4-4: Aandeel deeltijders naargelang geslacht en per sector in 2021	71
Tabel 4-5: Motieven om deeltijds te werken op de Belgische arbeidsmarkt.....	72
Tabel 4-6: Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van deeltijders, per sector in 2021	78
Tabel 4-7: gemiddeld aantal arbeidsuren per week van deeltijders, per sector in 2021 (werknemers)	79
Tabel 4-8: Deeltijders opgesplitst naargelang hun leeftijd in België en de buurlanden , 2021	80
Tabel 4-9: Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur voor voltijders per sector in 2021	81
Tabel 4-10: gemiddeld aantal arbeidsuren per week van voltijders, per sector in 2021 (werknemers en zelfstandigen)	83
Tabel 4-11: Vaste en tijdelijke banen, per statuut en sector in 2021	85
Tabel 4-12: Vaste en tijdelijke banen, naargelang geslacht en per sector in 2021	86
Tabel 4-13: Vaste en tijdelijke banen, per sector in de jaren 2018-2020.....	90
Tabel 4-14: Aantal uitzendkrachten en aandeel uitzendarbeid in de werkgelegenheid (loontrekkenden privésector) van elke subsector, in 2021	91
Tabel 4-15: Aandeel avondwerk, per statuut en sector in 2021	97
Tabel 4-16: Aandeel nachtwerk, per statuut en sector in 2021	103
Tabel 4-17: Aandeel zaterdagwerk, per statuut en sector in 2021	107
Tabel 4-18: Aandeel zondagwerk, per statuut en sector in 2021	111
Tabel 4-19: Werkrooster in 2020, per sector en per statuut	121
Tabel 4-20: Ontwikkeling werkrooster werknemers per sector in de periode 2013-2020	122

Lijst grafieken

Grafiek 2-1: Evolutie van de online omzet, in totaal en grensoverschrijdend, in miljarden euro's, in 16 Europese landen, 2019-2021	19
Grafiek 3-1: Omzet in verkoop op afstand (G47.91), index 100 = 2008	38
Grafiek 3-2: Evolutie van de waarde van de B2C elektronische verkoop, in percentage van het bbp (links) en in euro/inwoner (rechts), België en buurlanden, 2015-2021	39
Grafiek 4-1: Opleidingsniveau van de werknemers in de onderzochte sectoren in 2021	59
Grafiek 4-2: Ontwikkeling opleidingsniveau werknemers in de onderzochte sectoren in de periode 2013-2021	61
Grafiek 4-3: Opleidingsniveau in de onderzochte sectoren van de groot- en detailhandel in België in 2021	63
Grafiek 4-4: Opleidingsniveau in de logistieke sectoren in België in 2021	64
Grafiek 4-5: Bevolking 25-64 jarigen, opgesplitst naargelang opleidingsniveau in 2021	65
Grafiek 4-6: Werkgelegenheidsgraad 25-64 jarigen naargelang opleidingsniveau in België en de buurlanden in 2021	67
Grafiek 4-7: Ontwikkeling van het aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren (2013-2021) ..	74
Grafiek 4-8: Aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren van de groot- en detailhandel in België en de buurlanden in 2021 (werknemers)	75
Grafiek 4-9: Aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren van de logistieke activiteiten in België en de buurlanden in 2021 (werknemers)	76
Grafiek 4-10: Aandeel tijdelijke banen werknemers in de onderzochte sectoren van de groot-en detailhandel in België en de buurlanden in 2021	87
Grafiek 4-11: Aandeel tijdelijke banen werknemers in de onderzochte sectoren van de logistieke activiteiten in België en de buurlanden in 2021	88
Grafiek 4-12: Ontwikkeling aandeel van de uitzendarbeid in de werkgelegenheid (loontrekkenden privésector) van elke subsector in de periode 2013-2021	93
Grafiek 4-13: Aandeel uitzendarbeid in de werkgelegenheid van elke subsector in België en de buurlanden (2021)	94
Grafiek 4-14: Aandeel avondwerk in de groothandel en de logistiek, per subsector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)	98
Grafiek 4-15: Aandeel avondwerk in de detailhandel, per subsector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)	100
Grafiek 4-16: Aandeel nachtwerk per subsector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)	105
Grafiek 4-17: Aandeel zaterdagwerk in de onderzochte sectoren van de groot-en detailhandel in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)	109
Grafiek 4-18: Aandeel zaterdagwerk in de onderzochte sectoren van de logistieke sectoren in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)	109
Grafiek 4-19: Aandeel zondagwerk per sectie in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)	113
Grafiek 4-20: Aandeel zondagwerk per sector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)	114
Grafiek 4-21: Aandeel van de ploegenarbeid per sector in België en de buurlanden in 2021	124

Lijst figuren

Figuur 2-1: Weergave van de waardeketen in de sector van de B2C e-commerce en verschillende betrokken spelers	14
Figuur 3-1: Structuur NACE codes in de categorie G47	30

1 Executive summary

1.1 Macro-economische impact van de e-commerce op de werkgelegenheid

De online handel, en in het bijzonder de B2C e-commerce, is niet meer weg te denken uit ons dagelijks leven. De B2C verkoop kent de laatste twee decennia een onafgebroken groei, en ook een steeds grotere groep ondernemingen vindt zijn weg naar het online (verkoop)kanaal. De verwachting is dat deze tendens zich in de komende jaren zal voortzetten.

De digitalisering van de handel heeft niet enkel een economische impact op de distributiesector, maar deze impact strekt zich ook breder uit naar andere sectoren. Zo creëert e-commerce bijvoorbeeld jobs stroomopwaarts (bv. IT voor het maken van websites,...) en stroomafwaarts (bv. in de logistiek) in de waardeketen. Als we de macro-economische impact van de B2C e-commerce op de werkgelegenheid wensen te bestuderen, zal aldus de volledige waardeketen moeten worden bestudeerd, evenals de impact die het kan hebben op de concurrentie met andere handelsvormen.

Met zijn hoge bevolkingsdichtheid dichtbij belangrijke transportroutes vormt België een uitstekende locatie voor de ontwikkeling van e-commerceactiviteiten. Deze gunstige economische context is zowel bevorderlijk voor de ontwikkeling van binnenlandse e-commerceactiviteiten als voor de uitbreiding van de onlineverkoop door buitenlandse e-commercebedrijven naar de Belgische markt. Daarenboven spelen netwerkeffecten en schaalvoordelen, verregaande automatisatie van processen en de mogelijkheid om een bijna onbeperkt scala aan producten aan te bieden in de kaart van de grote spelers en de online platformen. In 2021 stellen we vast dat 69% van de Belgische e-shoppers minstens één online aankoop heeft gedaan bij buitenlandse verkopers, tegenover 40% in de EU. De belangrijkste commerciële concurrenten bevinden zich dus niet meer noodzakelijkerwijs in België, maar ook in het buitenland. Deze bevindingen nopen tot een internationale vergelijking, en in het bijzonder een vergelijking met de buurlanden.

Aangezien het verkrijgen van nauwkeurige resultaten moeilijk of zelfs onmogelijk is, beoogt dit rapport om de belangrijkste trends te analyseren met betrekking tot de impact van e-commerce op de werkgelegenheid in bepaalde sectoren die al dan niet rechtstreeks worden beïnvloed door de ontwikkeling van B2C e-commerce, namelijk

de detailhandel, de transport- en logistieke sector en de ICT-sector in België en de buurlanden.

1.2 Werkgelegenheid in de sectoren die zijn geïmpacteerd door de opkomst van e-commerce

In 2019 dragen de Belgische handels- en logistieke sectoren voor 10,4% bij aan de totale werkgelegenheid in België. Dit is evenwel lager dan het Duits aandeel (12,2%) en het Nederlands aandeel (13,9%). Dit kan deels worden verklaard door de divergerende groei van deze sectoren in België en de buurlanden. Zo neemt de werkgelegenheid in de Belgische handels- en logistieke sectoren tussen 2010 en 2019 af met 2,3%, terwijl deze sectoren in Duitsland en Nederland een sterke stijging laten opmeten met resp. 15,8% en 11,4%. In Frankrijk blijft de werkgelegenheid nagenoeg stabiel.

De daling in België is in de eerste plaats te wijten aan de sterk afgenomen tewerkstelling in de niet-voedingshandel (-8,3%) en de relatief beperkte groei in de voedingshandel en de logistiek. De beperkte groei in deze laatstgenoemde sectoren is onvoldoende om de gedaalde tewerkstelling in de niet-voedingshandel te compenseren. In Duitsland (+10,6%) en Nederland (+3,0%) trekt de werkgelegenheid in de niet-voedingshandel tussen 2010 en 2019 evenwel aan, maar Frankrijk slaagt hier niet in en ziet de arbeidsplaatsen in deze sector krimpen met 7,7%.

In vergelijking met de voedingshandel in de buurlanden (DE: 20,1%, FR: 12,2%, NL: 22,1%) kent de Belgische voedingshandel in de periode 2010-2019 een bescheiden groei (3,7%). In tegenstelling tot België bezitten de buurlanden sterke lokale 'mixed players'. Voornamelijk in de niet-gespecialiseerde voedingsdetailhandel (dus voeding en niet voeding) staan zij op vlak van online verkoop verder dan in België. Zowel Nederland, Duitsland als Frankrijk hebben grote lokale supermarktketens in hun top 10 webshops staan. Duitsland en Nederland doen het daarenboven ook goed in de sectoren van de niet-voedingshandel, zij hebben ook eigen sterke 'pure players' zoals Zalando of Bol.com.

De Belgische B2C e-commerce kent pas vanaf 2016 een groeispurt wat buitenlandse e-commerce spelers in de jaren ervoor voldoende tijd heeft gegeven om marktaandeel te verwerven op de Belgische markt. De B2C e-commerce markt in België wordt gedomineerd door buitenlandse spelers die hun magazijnen vaak ook buiten België hebben ingeplant. Niettemin observeren we een trend waarbij meer buitenlandse 'pure players' een deel van hun distributieketen naar België verhuizen

wat zich ook weerspiegelt in een stijging van de werkgelegenheid in de sector van de verkoop op afstand. Dit zal evenwel hun lokale dominantie enkel versterken waardoor het voor lokale spelers nog moeilijker zal worden om een plaats te veroveren op de markt van de online handel. Doordat deze buitenlandse 'pure players' op grote schaal opereren, technische kennis en jarenlange ervaring combineren, houden zij hun marktdominantie in stand.

Het is evenwel niet te laat voor de lokale e-commerce spelers om nieuwe tendensen op te pikken, bijvoorbeeld met betrekking tot de thuislevering van verse producten en het gebruik van artificiële intelligentie.

1.3 Structurele karakteristieken werkgelegenheid in de sectoren die een impact ondervinden van e-commerce

De groei van de online handel vertaalt zich tussen 2012 en 2019 o.a. in een forse toename van de zelfstandigen in de sector van de 'pure players' (detailhandel via postorderbedrijven of internet). In 2019 maken de zelfstandigen voor 60% deel uit van het personeelsbestand in de sector. In absolute waarden wegen de arbeidsplaatsen in deze sector het minst zwaar door van alle geanalyseerde handels- en logistieke sectoren. De logistieke activiteiten in België, waaronder de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten en het goederenvervoer over de weg, volgen deze trend en creëren ook meer werkgelegenheid in absolute termen dan de verkoop op afstand.

In dezelfde periode neemt het aantal zelfstandigen in de gespecialiseerde detailhandel fors af, terwijl zich een omgekeerde beweging voordoet in de niet-gespecialiseerde detailhandel. De gespecialiseerde handel wordt vanuit verschillende hoeken beconcurrereerd; enerzijds lijdt de gespecialiseerde handel onder de concurrentie van de niet-gespecialiseerde detailhandel en anderzijds ondervindt het rivaliteit vanwege de toegenomen online handel.

Alle onderzochte sectoren, op de sector van het goederenvervoer over de weg na, telt een hoger aandeel hoog- en middengediplomeerden dan Duitsland en Nederland. Dit is deels te verklaren door de gemiddeld hogere scholingsgraad in België. De hogere scholingsgraad is evenwel geen sluitende verklaring voor de lagere inzet van kortgeschoolden in de onderzochte handels- en logistieke sectoren in België. Meerdere oorzaken kunnen hier aan de basis liggen. Enerzijds is het mogelijk dat dat in de geanalyseerde sectoren in België meer complexe activiteiten worden gerealiseerd in vergelijking met Duitsland en Nederland, waardoor er minder nood is

aan kortgeschoolden. Anderzijds is het plausibel dat in de geanalyseerde sectoren meer midden- en hooggeschoolden worden tewerk gesteld dan noodzakelijk, waardoor hun potentieel niet ten volle wordt benut. Daarenboven zou volgens onderzoek van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid in België een verdringingseffect optreden van de kortgeschoolden door de middengeschoolden, wat dan weer het gevolg is van de verdringing van de middengeschoolden door de hooggeschoolden.

Merk op dat het aandeel hooggeschoolden in de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten in Nederland hoger is dan in België. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat België meer moeite heeft om geschikte hooggeschoolde profielen in de logistieke sector aan te trekken. Te weinig afgestudeerden kiezen voor een loopbaan in de logistiek, terwijl de vraag naar dit soort profielen toeneemt. België zou aldus in deze sector mogelijk achter het net vissen zowel voor wat betreft de hooggeschoolde als de kortgeschoolde profielen.

In de Belgische onderzochte sectoren wordt doorgaans minder beroep gedaan op deeltijdse arbeid dan in de buurlanden. Het aantal gepresteerde uren door de Belgische deeltijders is evenwel relatief hoog in vergelijking met de buurlanden. In de meerderheid van de onderzochte sectoren presteren Nederlandse deeltijders het minst aantal uren per werkweek. Dit zou kunnen wijzen op een verschil in arbeidscultuur tussen Nederland en België, ook in het kader van de e-commerceactiviteiten.

In de periode 2013-2021 stellen we vast dat de vaste banen in de voedingsdetailhandel en in alle logistieke sectoren toenemen. De logistieke sectoren kunnen meesurfen op de e-commercegolf en dit gaat ook gepaard met de creatie van zowel meer vaste banen en tijdelijke banen. De procentuele toename van de tijdelijke banen is veel belangrijker, maar de toename van de vaste banen is in absolute termen dan weer belangrijker.

De tijdelijke banen stijgen in quasi alle onderzochte sectoren, de detailhandel laat tussen 2013 en 2021 de sterkste toename optekenen (+23.321 (voeding) en +12.004 (niet-voeding)). Terwijl de tijdelijke jobs in de niet-voedingsdetailhandel toenemen met 12.004, daalt het aantal vaste banen sterk met 35.318 tijdens de geobserveerde periode. Dit vertegenwoordigt een daling met bijna een kwart. Vermoedelijk heeft dit te maken met het gewijzigd economisch landschap waarbinnen e-commerce een belangrijk verkoopkanaal is geworden naast of in symbiose met de fysieke

verkoopkanalen. Het is mogelijk dat dit een impact heeft op de arbeidsorganisatie, alsook het aandeel vaste banen in de niet-voedingsdetailhandel.

Uit de data over de uitzendarbeid kunnen we afleiden dat bepaalde sectoren, in het bijzonder de posterijen en koeriers, onder invloed van e-commerce meer actief zijn gebleven tijdens de covidpandemie. Deze sectoren konden mee profiteren van de toegenomen online handel in tegenstelling tot andere sectoren met in het bijzonder de groothandel en de niet-voedingsdetailhandel. In 2021 en voornamelijk in de tweede jaarhelft herneemt de arbeidsmarkt zich en kunnen we voorzichtig concluderen dat de meest getroffen sectoren erin slagen om opnieuw meer werkgelegenheid (aantal loontrekkenden) te creëren. Vermoedelijk zal de uitzendarbeid in de volgende jaren ook volgen.

Van alle Belgische onderzochte sectoren wordt in de logistieke sectoren het meest 's avonds en 's nachts gewerkt.

Algemeen kunnen we stellen dat het avondwerk (volgens de EAK-definitie¹) in de meeste logistieke sectoren vergelijkbaar is met Duitsland en Frankrijk (voor de subsectoren waarvoor de Franse en/of Duitse data beschikbaar zijn), maar lager dan in Nederland. De Belgische sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten situeert zich qua avondwerk op een iets hoger niveau dan in Duitsland. We merken evenwel op dat het avondwerk in de Belgische opslag- en vervoerondersteunende activiteiten meer op vaste basis wordt georganiseerd dan in Nederland, maar dit is gelijk aan Duitsland. In de meeste logistieke subsectoren is de groep werknemers dat gewoonlijk 's avonds aan de slag gaat in Nederland evenwel het grootst.

In de detailhandel wordt zowel in Nederland als Duitsland meer avondwerk gepresteerd in vergelijking met België. In de Belgische detailhandel wordt ook minder gewoonlijk avondwerk gepresteerd in vergelijking met de buurlanden en de andere onderzochte sectoren. Dit wil zeggen dat het avondwerk in de detailhandel in België minder op vaste basis wordt georganiseerd dan in Nederland en Duitsland.

Het nachtwerk (volgens de EAK-definitie²) in de Belgische logistieke sectoren, uitgezonderd in de posterijen, is in vergelijking met de buurlanden laag. Mogelijk

---

¹ Volgens de EAK in België wordt arbeid van 19u. tot 23u. als avondwerk beschouwd. In de enquêtes van de buurlanden verschillen de referentie-uren voor avondwerk evenwel licht. Zo wordt in Frankrijk arbeid tussen 20u. en middernacht als avondwerk beschouwd, in Nederland start avondwerk vanaf 19u. en stopt het om middernacht en in Duitsland begint het om 18u. en eindigt het om 23u.

² Volgens EAK in België wordt arbeid van 23u. tot 5u. als nachtwerk beschouwd. In de enquêtes van de buurlanden

wordt in de buurlanden vaker op nachtwerk beroep gedaan in de context van de e-commerceactiviteiten. In de detailhandel komt nachtwerk (na 23u./middernacht) evenwel weinig voor zowel in België als in buurland Nederland.

Weekendwerk is kenmerkend voor de detailhandel in België en de buurlanden. Zowel in de niet-gespecialiseerde detailhandel als in de gespecialiseerde detailhandel in andere artikelen worden hoge aandelen zaterdagwerk genoteerd voor België en de buurlanden. In de Belgische 'Groot- en detailhandel, reparatie van auto's en motorfietsen' wordt meer beroep gedaan op zondagwerk dan in Duitsland, maar minder dan in Frankrijk en Nederland. Ook uit de data van de detailhandel (in het bijzonder de niet-gespecialiseerde) kunnen we afleiden dat zondagwerk sterker is doorgevoerd in Nederland.

In de vervoers- en opslagsectoren zijn de Belgische werknemers meer dan hun Duitse en Franse collega's, maar minder dan hun Nederlandse collega's, aan het werk op zondag. Het aandeel Belgische werknemers dat verklaart gewoonlijk op zondag te werken is ook iets hoger. Uit de internationale sectorale data blijkt ook dat zondagwerk in de sectoren van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten en de posterijen meer voorkomt in Nederland dan in België.

In het algemeen komen avondwerk, nachtwerk en weekendwerk vaker voor in de geanalyseerde sectoren in Nederland, door de band zelfs dubbel zoveel voor avond- en nachtwerk. Eerder wezen we al op een mogelijk verschil in arbeidscultuur tussen Nederland en België, ook in het kader van de e-commerceactiviteiten. Het verschil in arbeidscultuur tussen België en Nederland uit zich ook in de frequentie van deze arbeidsvormen. Zo wordt in Nederland meer occasioneel gewerkt 's avonds, 's nachts en in het weekend. Hier wordt aldus een grotere flexibiliteit gevraagd aan de werknemers. In België zijn deze arbeidsvormen meer op een permanente manier doorgevoerd, denken we bijvoorbeeld aan de cao's die in PC 140.03 zijn afgesloten voor het rijdend en niet-rijdend personeel.

Ploegenarbeid ging in de Belgische sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten tussen 2013 en 2020 in stijgende lijn en is hier ook sterker vertegenwoordigd dan in de buurlanden. In deze context verwijzen we naar de

---

verschillen de referentie-uren voor nachtwerk licht. Zo wordt in de Franse versie van de EAK arbeid tussen middernacht en 5u. als nachtwerk beschouwd, in de Nederlandse variant start nachtwerk om middernacht en stopt het om 6u. (conform de Nederlandse arbeidstijdenwet²) en tenslotte in de Duitse versie van de EAK begint het nachtwerk om 23u. en eindigt het om 6u (conform de Duitse arbeidstijdenwet²).

bestaande financiële incentives voor ploegen- en nachtarbeid. Daarnaast zou het hoger gebruik van ploegenarbeid in België erop kunnen wijzen dat de capaciteit van de logistieke centra zeer intensief wordt gebruikt. In België zijn er voor het ogenblik in vergelijking met bv. Nederland weinig grote magazijnen en ruimte beschikbaar voor logistieke centra in het algemeen en in het bijzonder de grotere logistieke centra voor e-commerce.

2 De macro-economische impact van de e-commerce op de werkgelegenheid

De B2C online verkoop en de online aanwezigheid van de ondernemingen zijn de voorbije twintig jaar gestaag toegenomen, zowel op Belgisch, Europees als mondiaal niveau (CRB, 2022). Door de sluitingen en de beperkingen heeft de gezondheidscrisis als gevolg van het coronavirus deze trend naar digitalisering versneld; de consumenten moesten online leren kopen en de ondernemingen hebben zich de elektronische handel snel eigen gemaakt (Alceto et al., 2022). Verwacht wordt dat deze groei van de B2C online verkoop de volgende jaren aanhoudt (CRB, 2022). Men moet zich dan ook terecht afvragen of deze digitaliseringstrend gevolgen heeft voor de bedrijven en dus ook voor de werkgelegenheid.

De impact van de e-commerce op de werkgelegenheid in ruime zin is al vele jaren onderwerp van discussie in de economische, politieke, academische en publieke sfeer. Zoals elke innovatie en elke grote industriële transformatie, zal de digitalisering van de handel allicht een weerslag hebben op de werkgelegenheid en zal ze zorgen voor een “creatieve destructie” volgens de theorie van Schumpeter (1934). De vraag rijst, enerzijds, of de ontwikkeling van de e-commerce leidt tot een herverdeling van de productiemiddelen - waaronder de werkgelegenheid - en, anderzijds, of de e-commerce in globo met meer of minder middelen werkt. Gaan er op macro-economisch niveau m.a.w. jobs verloren of komen er bij naarmate de e-commerce zich ontwikkelt? In welke sectoren doen deze veranderingen zich voor? En voor welke werknemersprofielen geldt dit? Gelet op de sterke groei van de B2C e-commerce in de voorbije jaren, wordt de analyse van zijn impact op de werkgelegenheid een steeds belangrijkere en strategischere uitdaging. Deze analyse kan de autoriteiten onder andere helpen om te bepalen welke sectoren de meeste banen opleveren en welke vaardigheden ze daarvoor nodig hebben, en daarop te focussen.

In de eerste twee punten van dit hoofdstuk wordt uitgelegd waarom het belangrijk is de volledige waardeketen van de e-commerce te analyseren en een internationale

vergelijking - met name met de buurlanden - te maken. Het derde punt geeft een overzicht van de bestaande literatuur en van de belangrijkste conclusies ervan.

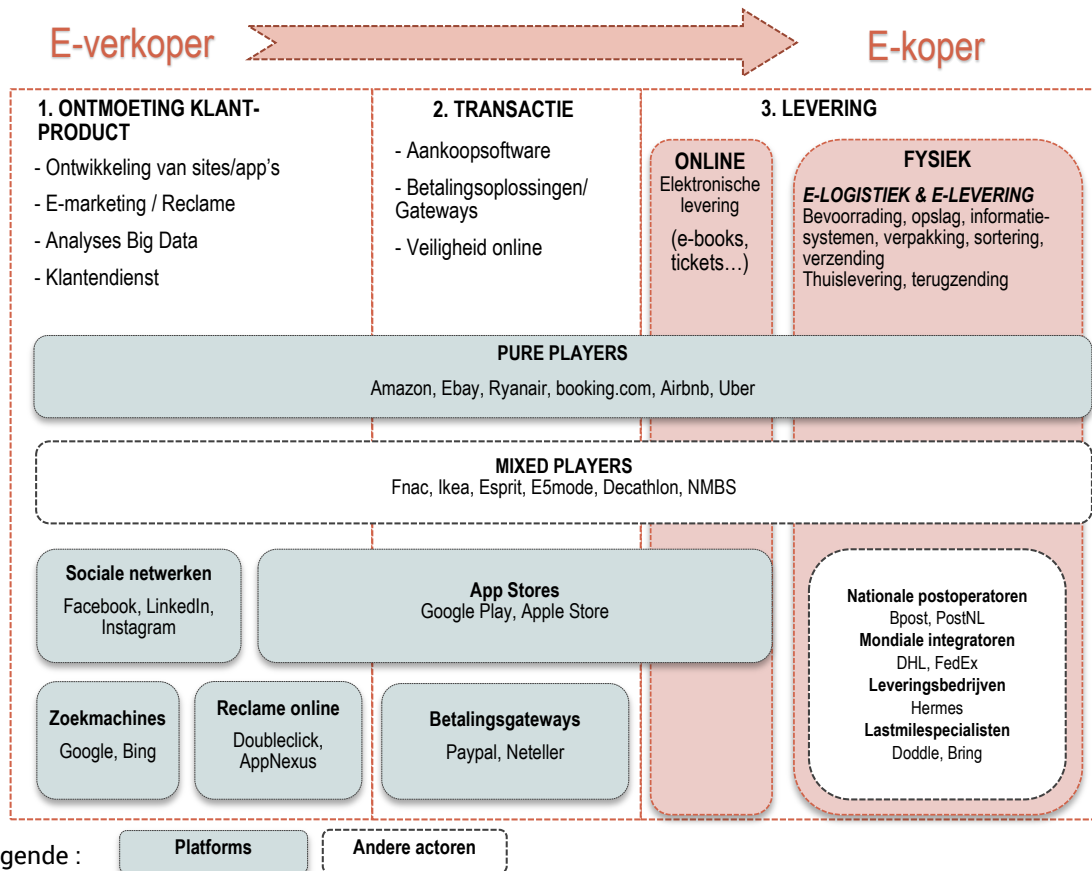
2.1 Het belang van een analyse van de volledige waardeketen van de e-commerce

Zoals in hoofdstuk 5 van het verslag “Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België” (CRB, 2022) is beschreven, heeft de opkomst van de online handel de waardeketen veranderd in vergelijking met de traditionele distributie. De ontwikkeling van de B2C e-commerce heeft structurele veranderingen teweeggebracht in de detailhandel, maar ook in de hele waardeketen³ van de B2C e-commerce. Volgens een indeling in categorieën door de *Hong Kong Trade Development Council* kan het circuit in de B2C e-commerce worden opgesplitst in drie fasen, zoals is weergegeven in Figuur 2-1: de ontmoeting tussen klant en product, de transactie en de levering (Wenda, 2017). In elke fase zijn verschillende dienstverleners aanwezig om de functies aan te bieden die toelaten de relatie tussen klant en product tot stand te brengen, systemen voor veilige betalingen te ontwikkelen en te garanderen en het product tot bij de klant te brengen. Deze functies impliceren een optimalisering van taken in domeinen van online marketing, gegevensanalyse, ontwikkeling van een online verkoopplatform, veilige betaling en logistiek die stuk voor stuk moeten worden gecoördineerd om een doeltreffende waardeketen te vormen. Deze veranderingen hebben allerlei gevolgen voor de ondernemingen en dus ook voor de werkgelegenheid.

---

³ Het concept ‘waardeketen’, dat in 1985 werd ontwikkeld door Michael Porter, splitst de activiteit – in het huidige geval van de ondernemingen die actief zijn in de B2C e-commerce – op in stappen en functies die kosten genereren en bijdragen tot de eindwaarde van de aanbidding. Onder deze onderling verbonden stappen en functies onderscheiden we: (1) de operationele functies die rechtstreeks betrokken zijn bij de creatie van waarde. Ze omvatten de interne en externe logistiek (aanvoer, opslag en transport), de productie (bewerking, fabricage, assemblage, verpakking), marketing en verkoop alsook de diensten (installatie, opleiding, onderhoud, pechverhelping) en (2) de ondersteunende functies die de operationele functies helpen om hun taken beter te vervullen. Ze omvatten de bevoorrading of de aankoop (selectie van leveranciers en onderhandelingen), de infrastructuren en systemen, de financiën en de beheerscontrole, het human resources management alsook O&O.

Figuur 2-1: Weergave van de waardeketen in de sector van de B2C e-commerce en verschillende betrokken spelers

Bronnen: CRB (2022). Uitgewerkt door de CRB op basis van Wenda (2017); Duch-Brown (2017); Cardenas et al. (2017)

Door de fysieke aanwezigheid te beperken, herverdeelt de e-commerce de productiemiddelen en verdeelt hij de arbeid op een andere manier. De B2C online verkoop verschilt van de fysieke verkoop in twee belangrijke opzichten:

1. Een front-office dat niet bestaat uit fysieke winkels, maar uit een webplatform (website, app, marketplace...) met digitale betaalsystemen. Dit aspect is des te belangrijker omdat de uitdaging er voor de ondernemingen in bestaat aanwezig te zijn in elk van de verkoopkanalen (fysiek, internet, mobiel, sociale netwerken, zoekmotoren...), maar ook de integratie van die kanalen in het parcours van de klant te beheren opdat ze niet nefast voor elkaar, maar complementair zouden zijn (CRB, 2022). De fasen "ontmoeting tussen klant en product" en "transactie" impliceren dat aantrekkelijke, beveiligde en efficiënte technische dragers (verkoopplatform, maar ook cloud, aankoopsoftware, online betaalmogelijkheden...) en een performante marketingstrategie worden ontwikkeld. De werkgelegenheid m.b.t. dit aspect van de B2C e-commerce kan

bij benadering worden vergeleken met die van de sectoren informatie- en communicatietechnologie (ICT) en marketing.

2. Een uitgebreider back-office logistiek circuit, met als bijzonderheid dat de bevoorradingsketen helemaal is uitgestrekt tot bij de consument thuis, waarvoor een thuisbezorgdienst (of afhaalpunt) en een retourservice nodig zijn. De online verkoop vereist ook een versterking en ontwikkeling van de logistieke beroepen om de toename van de te behandelen volumes te ondersteunen en een goede klantervaring op alle kanalen te garanderen. De werkgelegenheid m.b.t. dit aspect van de B2C e-commerce kan bij benadering worden vergeleken met die van de sectoren transport, logistiek en leveringen.

In vergelijking met de traditionele handel, heeft de e-commerce dus onder andere nood aan meer leveraars, logistici en IT-specialisten. Uit de literatuur blijkt dat de ontwikkeling van de e-commerce weliswaar geen jobs creëert in winkels, maar wel vóór (bv. IT'ers voor het ontwerpen van websites...) en na (bv. logistieke jobs voor de levering van de pakjes) het moment van aankoop door de consument⁴ (Kuhanathan & Mouradian, 2020). Bij het meten van de economische impact van de elektronische handel mag dus niet alleen de detailhandel in aanmerking worden genomen.

Hoewel de ontwikkeling van de e-commerce de efficiëntie en de productiviteit van de detailhandel verbetert in vergelijking met de "brick&mortar"-handel⁵ (Cardona et al., 2015b), doet het effect van de e-commerce op de productiviteit zich bovendien vooral in andere sectoren voelen (Basalisco et al., 2021). Aangezien de e-commerce zorgt voor een efficiëntere verkoop⁶ dan de traditionele detailhandel, heeft deze laatste kleinere marges. Dit komt omdat de daling van de grensoverschrijdende kosten door de overschakeling op online verkoop de neiging heeft de concurrentie tussen de

---

⁴ Een enquête van Bevh (2018) bij een steekproef van 10 Duitse e-commerce-ondernemingen die hoofdzakelijk in de modesector actief zijn, brengt bv. aan het licht dat ongeveer 75% van de jobs tot de logistieke sectoren behoort (inventaris, beheer van de leveringen, afhandeling enz.) en zo'n 15% informaticagerelateerd is. De jobs uit de handelssector zijn slechts goed voor 10% (Copenhagen Economics, 2021).

⁵ die alleen verkopen in fysieke winkels

⁶ De e-commerce vergemakkelijkt het aankopen doordat meer vergelijkbare informatie over prijzen, producten en leveranciers wordt verstrekt dan op de traditionele markten beschikbaar was. Via de online verkoopsites is het mogelijk om de 'rayons' van aangeboden producten te verruimen zonder enige fysieke beperking op het vlak van ruimte (CRB, 2022). Kopers kunnen dus, na vergelijking, rekenen op aantrekkelijkere prijzen als gevolg van de grotere concurrentie, op een breder assortiment van producten en op een kortere aankooptijd. De verkopers, van hun kant, maar ook de fabrikanten, kunnen dankzij de e-commerce hun koopwaar rechtstreeks aan de eindconsumenten slijten en zo hun marge verbeteren door de tussenpersonen te schrappen. Het gebruik van digitale gegevens in de online verkoop maakt bovendien een omgekeerde informatiestroom van consument naar producent mogelijk. Deze informatiestroom beperkt voorts de onzekerheid over de vraag naar welbepaalde producten tijdens de hele waardeketen, wat efficiëntiewinsten mogelijk maakt in de vorm van lagere inventariskosten en een efficiëntere aanwending van de middelen om aan de reële vraag te beantwoorden.

actoren in de distributiesector te vergroten (cf. punt 1.2). De ondernemingen reageren hierop door hun prijzen te verlagen, door te concurreren met productdifferentiatie of door hun deuren te sluiten. Dit heeft tot gevolg dat de interne marges en de productie in de detailhandel afkalven. Dit effect wordt evenwel gecompenseerd door efficiëntiewinsten, die op hun beurt een positieve impact hebben op de productie in andere sectoren⁷ en op de consumptie van de huishoudens; consumenten kunnen hun consumptie immers verhogen en dus meer producten kopen (ook in andere sectoren) als gevolg van de lagere prijzen in de detailhandel. De impact op de productiviteit van de e-commerce wordt dus hoofdzakelijk waargenomen in bepaalde subsectoren van de groothandel en van de verwerkende industrie, die hun producten dankzij de e-commerce rechtstreeks aan de consumenten in plaats van via een detailhandelaar kunnen verkopen. Door de ontwikkeling van de e-commerce kunnen de B2B ondernemingen en de fabrikanten immers een rechtstreeks B2C kanaal in het leven roepen waarmee ze de eindconsument bereiken en hun marges verbeteren door de tussenpersonen te schrappen⁸. Deze evolutie maakt het almaar ingewikkelder om een onderneming of een platform strikt onder te brengen in een specifieke categorie (CRB, 2022).

Bovendien heeft de ontwikkeling van de e-commerce niet alleen betrekking op materiële producten, maar ook op een breed gamma van digitale diensten. Een groot deel van de Belgische - en ook van de Europese - bevolking reserveert en koopt reizen, vakantieverblijven, vervoer en evenementen (concert, festival, tentoonstelling, theater, sportevent...) online. Online diensten ontwikkelen zich ook in de voedingssector (click&collect, levering van maaltijden bij restaurants en maaltijdboxen). Vóór de gezondheids crisis en de beperkingen voor deze activiteiten hadden de diensten zelfs de bovenhand in de online bestedingen van de Belgische consumenten (CRB, 2022). De voorbije twee decennia werd ook een snelle evolutie waargenomen inzake digitalisering van traditionele amusementsproducten zoals

---

⁷ Uit een studie in de Europese Unie (Cardona et al.; 2015b) is gebleken dat de overschakeling van offline op online aankopen in en tussen de Europese landen het mogelijk zou maken om, via een verhoging van de efficiëntie van de detailhandel en de distributie, middelen over te hevelen naar andere sectoren, meer bepaald naar de industrieën die de goederen en diensten produceren die het meest dominant zijn in de elektronische handel, nl. de papier- en uitgeverijensector, de textielindustrie en de elektrische producten.

⁸ De ontwikkeling van de e-commerce biedt de industriëlen en de groothandelaars die dit wensen de mogelijkheid om rechtstreeks aan de consumenten te verkopen (via een webplatform of een "brick&mortar" vestiging) en zo de marges van de detailhandel in te nemen. Dit verplicht hen evenwel ook om een nieuwe handelsfunctie te vervullen, met interne kosten voor een verkoopkanaal, zoals kosten voor marketing, informatica, verkooppersoneel en klantendienst (Copenhagen Economics, 2021). Steeds meer ondernemingen die historisch gezien op de B2B markt actief zijn, wagen zich op die manier ook op de B2C markt. Volgens Statistica is de wereldwijde rechtstreekse verkoop gestegen van 139 miljard euro in 2012 tot 160 miljard euro in 2018.

boeken, films, spellen en muziek, die nu op verschillende platforms in digitale vorm beschikbaar zijn. Door streaming, online downloads en digitale platformen - zoals Spotify, Netflix, Amazon Prime... - zijn bv. cd's, dvd's, cassettes en andere materiële dragers voorbijgestreefd. In 2019 waren de digitale muziekformats wereldwijd goed voor 74% van de totale inkomsten van de muziekindustrie (IFPI, 2020). Voor boeken worden beide tendensen waargenomen: toename van de online aankoop van boeken in papierformaat en van digitale boeken. Qua werkgelegenheid kunnen ook sommige dienstensectoren die geen deel uitmaken van de detailhandel - zoals de verhuur van vakanties, de horeca, maar ook de telecommunicatiesector en de financiële en verzekeringsdiensten, die alsmat digitaal worden - worden getroffen door de ontwikkeling van de e-commerce.

Dit punt van het verslag toont aan dat de ontwikkeling van de e-commerce rechtstreeks - via de verkoop van de ondernemingen die actief zijn in de online handel⁹ - en onrechtstreeks - via de activiteit van de sectoren die de ontwikkeling van de e-commerce ondersteunen - bijdraagt aan de economie. Om het belang van de B2C e-commerce voor de economie (met name in termen van werkgelegenheid) te analyseren, moet rekening worden gehouden met de volledige waardeketen van de elektronische handel in zijn totaliteit - zonder de dienstensectoren die de digitale toer opgaan te vergeten - en met de impact die hij kan hebben als concurrent van andere handelsvormen¹⁰. Men moet dus niet alleen aandacht hebben voor de handel, maar ook voor andere sectoren, zoals ICT, transport, logistiek en leveringen.

2.2 Het belang van een vergelijking met de rest van de wereld en met de buurlanden

Het internet en de digitalisering van de handel hebben de detailhandel fundamenteel veranderd: deze is geëvolueerd van een lokale markt naar een wereldmarkt. In enkele klikken zorgt de digitale technologie ervoor dat de consumenten 24/7 bij eender welke producent, groothandelaar, importeur of verkoper wereldwijd eender welk goed of dienst op het internet kunnen kopen en dat de ondernemingen een grotere markt kunnen bereiken. De afstand is dus minder belangrijk voor de online dan voor de offline handel. De negatieve impact van de afstand tussen een verkoper en een

---

⁹ De ontwikkeling van de online verkoop in de voorbije jaren wordt geanalyseerd in punt 3 van het verslag "Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België", [CRB 2022-1670](#).

¹⁰ De verschillende actoren, verkoopkanalen en "business models" van de e-commerce worden beschreven in het verslag "Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België", [CRB 2022-1670](#).

consument op de handel (onder meer transportkosten, maar ook andere obstakels¹¹) is veel kleiner voor de online dan voor de offline handel (Cardona et al., 2015a)¹². Onder meer de kosten voor transport en voor het opzoeken van informatie zijn lager voor de consumenten en de distributiekosten zijn minder hoog voor de ondernemingen. De grotere reikwijdte van de markt biedt de e-commerce-ondernemingen de mogelijkheid hun verkoop te vergroten en dus hun productiekosten te verlagen dankzij schaalvoordelen.

Deze situatie heeft de concurrentieomgeving waarin de detailhandelaars evolueren radicaal veranderd. De e-commerce leidt tot meer concurrentie:

- tussen de nationale actoren, door de komst van nieuwe actoren - pure players - op de markt en de ontwikkeling van “omnichannel” verkoopstrategieën¹³
- en tussen de nationale en buitenlandse actoren, doordat de consumenten hun aankopen overal ter wereld kunnen doen.

De belangrijkste handelsconcurrenten zijn dus niet meer noodzakelijk gevestigd in België, maar ook in het buitenland. In 2021 deed overigens 69% van de Belgische e-klienten minstens 1 online aankoop bij een buitenlandse verkoper, tegenover 40% in de EU (CRB, 2022). In 2018 werd twee derde van de grensoverschrijdende aankopen door Belgische e-kopers verricht in de buurlanden (34% in Nederland, 15% in Duitsland, 10% in het Verenigd Koninkrijk en 7% in Frankrijk).

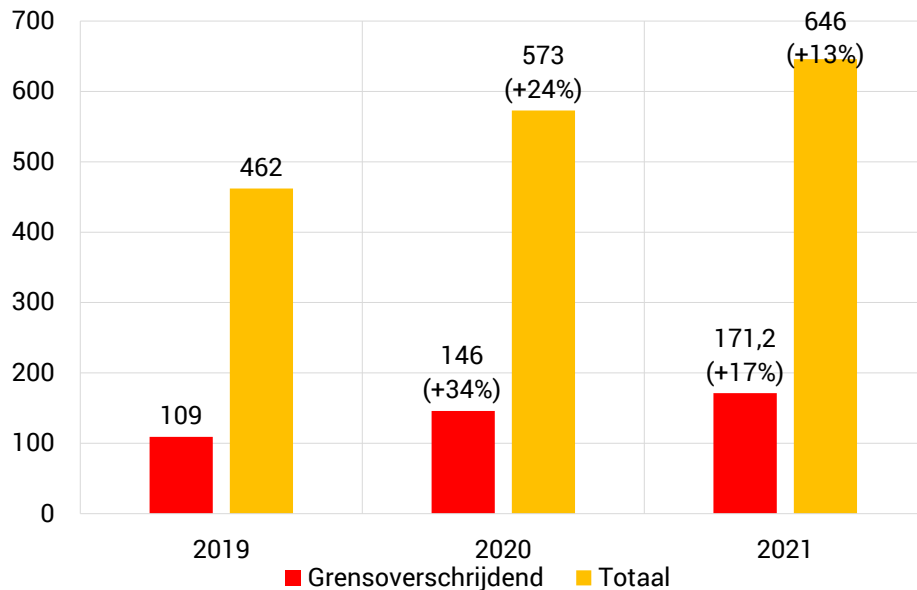
---

¹¹ Cf. punt 6.3 “Obstakels voor de grensoverschrijdende e-commerce” van het verslag “Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België”, [CRB 2022-1670](#).

¹² Lendle et al. (2013) meent dat dit effect van de afstand 65% kleiner is voor de online verkoop.

¹³ De sector is geëvolueerd naar een “omnichannel” sector waarin alle verkoopvormen (fysieke winkels en e-commerce) en zuivere online actoren en online verkoopplatformen worden gecombineerd (cf. [CRB 2022-1670](#)).

Grafiek 2-1: Evolutie van de online omzet, in totaal en grensoverschrijdend, in miljarden euro's, in 16 Europese landen, 2019-2021

Bron: Cross-Border Commerce Europe

Volgens het platform Cross-Border Commerce Europe (2021) is de Europese markt (16 landen¹⁴) van de grensoverschrijdende online aankopen (excl. reizen) de voorbije jaren groter geworden. In 2021 realiseerde hij een omzet van 171,2 miljard euro op een totaal van 646 miljard euro online aankopen. Ter vergelijking: in 2019 realiseerde hij een omzet van 109 miljard euro op een totaal van 462 miljard euro online aankopen¹⁵ (cf. Grafiek 2-1). Van 2019 tot 2021 groeide de grensoverschrijdende online handel (+57,1%) dus sterker dan de totale online handel (+39,8%).

Aangezien België een grote bevolkingsdichtheid heeft in een vrij klein gebied en in de nabijheid van grote vervoersaders, vormt het een uitstekende omgeving voor de elektronische handel. Deze kenmerken kunnen zowel de leveringssnelheid als de kwaliteit van de dienstverlening na verkoop door de e-commerce-ondernemingen verbeteren en zo een grotere tevredenheid bij de klanten en dus hogere volumes van handelsverkeer teweegbrengen. Ze zijn evenwel gunstig voor zowel de ontwikkeling van de nationale e-commerce als de uitbreiding van de online verkoop door buitenlandse ondernemingen in gebieden die grenzen aan de Belgische markt (CRB,

¹⁴ Duitsland, Oostenrijk, België, Denemarken, Spanje, Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Noorwegen, Nederland, Portugal, Verenigd Koninkrijk, Zweden en Zwitserland

¹⁵ Ter vergelijking: in hetzelfde jaar waren de totale consumptie-uitgaven van de huishoudens goed voor 8347 miljard euro en de uitgaven excl. huisvesting, gezondheidszorg, vervoer, onderwijs en diverse goederen&diensten voor 3800 miljard euro. Bron: Eurostat, Final consumption expenditure of households by consumption purpose, nama_10_co3_p3

2022). Sommige e-commercebestellingen kunnen dus in ruime mate ten goede komen aan buitenlandse online winkels en productie- en distributiecentra. De in het genoemde verslag van de CRB (2022) geanalyseerde gegevens suggereren overigens dat de Belgische online platformen en winkels lijden onder de concurrentie van de grote buitenlandse platformen die munt slaan uit de vraag van klanten die in België wonen. De schaalvoordelen, de doorgedreven mechanisering van de processen, de netwerkeffecten en de mogelijkheid om een bijna grenzeloos gamma van producten aan te bieden, spelen immers in het voordeel van de grote online actoren en platformen.

Al deze vaststellingen doen de noodzaak van een vergelijking met de rest van de wereld - en met de buurlanden in het bijzonder - rijzen wanneer de impact van de ontwikkeling van de e-commerce op de werkgelegenheid in België wordt geanalyseerd. In dit kader kan het ook relevant zijn om een onderscheid te maken tussen voedingsproducten en niet-voedingsproducten, aangezien voedingswaren moeilijker transporteerbaar zijn (specifieke transportvoorwaarden, zeer beperkte consumptieduur...).

2.3 Overzicht van de econometrische literatuur

Alvorens te beginnen met de analyse van de bestaande econometrische literatuur, moet worden gepreciseerd dat de hierna vermelde resultaten omzichtig moeten worden geïnterpreteerd om de navolgende redenen:

1. De literatuur over de impact van de e-commerce op de werkgelegenheid is zeer onvolledig (er is een grote "literatuurkloof") en het bereik van de bestaande studies is enorm - de sectoriële, geografische en temporele variabelen verschillen van de ene studie tot de andere studie.
2. Een groot deel van de bestaande literatuur is vrij "oud" en heeft betrekking op het eerste decennium van de jaren 2000. Gelet op de beschikbaarheid van statistieken, gaan ook de weinige recente studies over vroegere periodes. De e-commerce is de voorbije jaren - en nog meer tijdens de gezondheidscrisis ten gevolge van het coronavirus - evenwel snel geëvolueerd. De bestaande literatuur maakt het bijgevolg niet mogelijk de recente ontwikkelingen i.v.m. de online handel te beoordelen.
3. Het toepassingsgebied van de bestaande studies beperkt zich tot loonarbeid en in dit deel van het verslag worden alleen de kwantitatieve effecten van de

elektronische handel op de werkgelegenheid¹⁶ behandeld. De werkgelegenheid in de e-commerce heeft evenwel talrijke vormen en kenmerken (cf. hoofdstuk 4).

4. Een groot deel van de bestaande studies heeft betrekking op de Amerikaanse markt. De Verenigde Staten waren een van de eerste landen ter wereld die de e-commerce ontwikkelden op hun grondgebied en liepen voorop bij de transformatie van de sectoren ervan. Ze zijn trouwens nog altijd een van de leiders van deze transformatie. Het is dan ook moeilijk om de conclusies van de studies over de Amerikaanse markt te transponeren naar de Belgische markt.
5. Sommige meetgegevens over de e-commerce die in de literatuur worden gebruikt, roepen vragen op over de betrouwbaarheid en zijn onderhevig aan een aantal beperkingen (cf. hoofdstuk 3).

2.3.1 Globale impact van de e-commerce op de werkzaamheidsgraad volgens de literatuur

De studie van Biagi en Falk (2017)¹⁷ concludeert dat de groei van de e-commerce- en van de ICT-activiteit het aantal banen in Europa in globo niet heeft doen dalen, noch fors heeft doen toenemen in de periode 2002-2010. Dit geldt zowel voor de grote bedrijven en de kmo's als voor de verwerkende industrie en de dienstensector. Deze resultaten lijken erop te wijzen dat de e-commerce tijdens de geanalyseerde periode geen betekenisvolle impact op de jobcreatie heeft gehad en dat de ontwikkeling ervan geen daling van de totale werkgelegenheid (in alle sectoren samen) heeft teweeggebracht. Ze moeten evenwel omzichtig worden geïnterpreteerd, aangezien de studie betrekking heeft op de periode 2002-2010, toen de e-commerce pas tot ontwikkeling kwam.

Een recentere studie van Gherghina et al. (2021)¹⁸, die betrekking heeft op de 27 lidstaten van EU in de periode 2010-2019, suggereert dat de elektronische handel de

---

¹⁶ De kwalitatieve effecten van de e-commerce op de werkgelegenheid worden behandeld in hoofdstuk 3 "Analyse van de werkgelegenheid in sectoren die geïmpacteerd zijn door de opkomst van e-commerce".

¹⁷ Via een aggregatie van de micro-economische gegevens van 12 Europese landen (Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Noorwegen, Nederland, Verenigd Koninkrijk, Slovenië en Zweden) meet de studie de impact van de ICT- en e-commerceactiviteiten op de vraag naar arbeidskrachten in de periode 2002-2010. Om de impact van de e-commerce te beoordelen, werd rekening gehouden met de navolgende factoren: de online verkoop, het aantal ondernemingen met een website, het percentage ondernemingen actief in de e-commerce, het percentage ondernemingen dat online bestellingen aanneemt en het aandeel van de verkoop dat met informaticanetwerken wordt gegenereerd.

¹⁸ De studie van Gherghina et al. (2021) onderzoekt de impact van de elektronische handel in alle sectoren samen

werkgelegenheid (in alle sectoren samen) positief beïnvloedt. Ze wijst er evenwel op dat de elektronische handel de werkgelegenheid in tal van beroepen en industrieën tegelijk kan stimuleren en doen dalen. Aangezien de netto-impact van de ontwikkeling van de e-commerce op de werkgelegenheid sterk verschilt tussen sectoren, ondernemingen en landen, is de netto-impact van alle sectoren samen moeilijk meetbaar. Het aantal jobs stijgt of daalt niet alleen, ze krijgen een andere vorm (met nieuwe vaardigheden) en ze verplaatsen zich (digitale platformen, deeleconomie...). De resultaten van de literatuur verschillen dus van de ene studie tot de andere.

2.3.2 Sectoriële impact van de e-commerce op de werkgelegenheid volgens de literatuur

In de detailhandel zijn er zowel positieve als negatieve effecten op de werkgelegenheid. Positieve effecten kunnen worden waargenomen als de ondernemingen de nieuwe verkoopkanalen gebruiken om hun activiteiten te ontwikkelen en als de online bevoorrading - via de rationalisering van het beheer van de bevoorradingketen¹⁹ - de kosten voor materiaalinput doet dalen, wat productiviteitswinst en nieuwe banen oplevert, zoals met name het geval is voor de grote pure players. A contrario kan de e-commerceactiviteit ook de traditionele distributiekanaal vervangen en zo bestaande banen vernietigen. De literatuur suggereert dus dat er banen bijkomen in de online handel en dat er verdwijnen in de traditionele handel.

Volgens de gegevens van Eurofound werden van 2015 tot 2019, wegens herstructureringen, in Europa meer dan 81.000 nieuwe jobs gecreëerd in de e-commerce, terwijl netto 15.000 banen verloren gingen in de hypermarkten, meer dan 20.000 in de grootwarenhuizen en meer dan 7000 in de supermarkten, wat neerkomt op een vernietiging van meer dan 42.000 jobs in de traditionele distributiesector. Deze vaststelling van Eurofound m.b.t. de daling van het aantal jobs in de

---

(m.u.v. de financiële sector) op de werkzaamheidsgraad voor een steekproef van alle 27 lidstaten van de Europese Unie (EU-27) van 2010 tot 2019. De onderzoeksvariabelen m.b.t. de e-commerce zijn: de totale waarde van de online verkoop, de waarde van de webverkoop en het aantal ondernemingen waarvan de online verkoop minstens 1% van de totale omzet bedraagt. De controlevariabelen op nationaal niveau zijn: de groeivoet van het reële bbp, de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling, de ICT-deskundigen in dienst en de ondernemingen die toegang tot het internet hebben. De gegevens zijn afkomstig van Eurostat. Er dient te worden opgemerkt dat de studie betrekking heeft op alle online verkoop (B2B, B2C en B2G) en dus niet alleen op B2C.

¹⁹ Performante logistieke software kan het mogelijk maken een gediversifieerde logistiek te ontwikkelen die de onderneming alle mogelijke logistieke opties biedt en die haar op die manier helpen om de meest geschikte te kiezen en de bevoorradingskosten te drukken (Yang, 2017).

voedingsdetailhandel in de EU van 2015 tot 2019 komt voor België evenwel niet tot uiting in de analyse in hoofdstuk 3 van dit verslag, welke aantoonde dat de werkgelegenheid in deze sector van 2010 tot 2019 steeg in België, maar wel in mindere mate dan in de buurlanden. Kuhanathan & Mouradian (2020) laten zien dat, in de periode 2009-2018, door de ontwikkeling van de e-commerce 81.000 banen verloren gingen in de non-food detail- en groothandel in Frankrijk, 79.000 in Duitsland en 43.000 in Spanje. Volgens de studie lijden sommige handelssectoren meer dan andere onder de ontwikkeling van de online consumptie van particulieren. Het gaat om de sectoren kleding, schoenen en sportuitrusting, informaticamaterieel, films en muziek en huishoudartikelen. De studie brengt voorts aan het licht dat de kleine handelszaken blijkbaar harder getroffen en benadeeld zijn door de ontwikkeling van de e-commerce dan de grote ondernemingen. Zo blijkt ook uit de studie van Americo en Veronico (2018)²⁰ dat de omzet van de ondernemingen uit de elektronische handel een negatieve impact heeft op de werkgelegenheid in de traditionele detailhandel. De studie bevat geen gegevens over de werkgelegenheid in de e-commerce, maar de auteurs achten het weinig waarschijnlijk dat de groei van de e-commerce voldoende nieuwe jobs zal creëren om het banenverlies in de traditionele detailhandel te compenseren.

Ook de studies uit de Verenigde Staten concluderen dat jobs werden gecreëerd in de e-commerce en dat er verloren gingen in de traditionele handelssector. Uit onderzoek van het Progressive Policy Institute (2017) m.b.t. de periode 2007-2017 blijkt dat de elektronische handel in de Verenigde Staten 400.000 nieuw jobs heeft gecreëerd, terwijl er 51.000 verdwenen in de traditionele handel van het type "brick & mortar". Een studie van Bram & Gorton (2017) bevestigt deze conclusie. Van 2012 tot 2016 verloor ongeveer 75% van de 561 in de studie geanalyseerde counties jobs in de grote winkels, terwijl de meerderheid ervan het aantal banen in de online detailhandel wat zag toenemen. Dit fenomeen is vooral zichtbaar in de counties met grote e-commercemagazijnen en in Washington, waar het moederbedrijf van Amazon is gevestigd.

In de context van de huidige analyse moet worden onderstreept dat zich ook binnen de e-commerce ontwikkelingen hebben voorgedaan, met een grote impact op het concurrentielandschap. In de afgelopen twintig jaar hebben de onlineplatformen zich vermenigvuldigd en hebben ze het digitale landschap ingrijpend veranderd (CRB,

---

²⁰ De studie van Americo en Veronico (2018) analyseert het effect van de elektronische handel op de werkgelegenheid in de detailhandel in 35 Europese landen tijdens de periode 2007-2017 en houdt daarbij rekening met factoren als de detailverkoop en de omzet van de ondernemingen uit de e-commerce.

2020). Dankzij een reeks factoren uit de classificatie van Evans en Schmalensee (2007) die hun concentratie bevorderen (netwerkeffecten, schaalvoordelen, multihoming...), hebben enkele online platformen een dominante positie op de markt van de online verkoop verworven. En hun expansielogica heeft hen zelfs verder gebracht dan hun oorspronkelijke ecosysteem als ze eenmaal een bepaalde omvang hebben overschreden. Zo hebben de grote platformoperatoren, zoals de GAFA (Google, Amazon, Facebook, Apple), de tendens om andere platformen te integreren en zich in nieuwe sectoren te begeven, met inbegrip van activiteiten die *a priori* geen enkel verband houden met hun oorspronkelijke domein. Met een datagestuurd bedrijfsmodel halen deze grote operatoren voordeel uit hun omvang en uit hun onmiddellijke zichtbaarheid voor hun gebruikers, voor wie ze zich onmisbaar hebben gemaakt, om hen een continu aanbod van nieuwe diensten te presenteren. Daarbij gebruiken ze procedés om de concurrentie te beperken, met name door de functionaliteiten van hun concurrenten te kopiëren. De factoren die de concentratie van de online platformen bevorderen of beperken, zijn in detail beschreven en geanalyseerd in het verslag “La concertation des plateformes en ligne au sein de leur écosystème et au-delà” van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (2020).

De literatuur suggereert dat de B2C elektronische handel niet alleen tot banenverlies kan leiden in de detailhandel, maar ook in sommige dienstensectoren, zoals reizen, huisvesting, telecom en financiële en verzekeringsdiensten (Bilerman et al., 2017; Bram & Gorton, 2017; Kuhanathan & Mouradian, 2020; Singh, 2008; Terzi, 2011). In zeven geanalyseerde Eu-landen berekenen Kuhanathan & Mouradian (2020) bv. een banenverlies van 144.000 voor de verhuur van vakantieverblijven, 124.000 voor de financiële en verzekeringsdiensten en 80.000 in de reissector. De studie telt evenwel 38.000 nieuwe jobs in de telecomsector, in hoofdzaak in Duitsland (kleine toename in Nederland en verlies in de andere geanalyseerde landen).

Hoewel de ontwikkeling van de e-commerce banenverlies in sommige sectoren veroorzaakt, suggereert de literatuur (Sedighi & Sirang, 2018 en Jovanović, J.Š. et al., 2020) dat de meeste ondernemingen - meer bepaald de kmo's - zich gemakkelijk kunnen aanpassen en de elektronische handel ontwikkelen, en tegelijk de groei van de werkgelegenheid in de detailhandel kunnen stimuleren. De werknemers moeten zich daartoe constant ontwikkelen en hun (onder meer digitale) vaardigheden verbeteren om hun kans om een job te vinden in de e-commerce te vergroten.

A contrario creëert de elektronische handel rechtstreeks nieuwe jobs in de sector informatie- en communicatietechnologie (ICT), maar ook onrechtstreeks in de logistieke sector door het hogere volume en de gediversifieerdere vraag naar

producten (Hecker, 2001; Jocevski et al., 2020; Terzi, 2011 en Turban et al., 2018). Volgens de literatuur wordt jobcreatie waargenomen in de sectoren hardware, software, communicatie-uitrusting, infrastructuur en technologie van de online handel, cloud computing en IoT, maar ook in andere activiteitsdomeinen die gelinkt zijn aan netwerken en aan het web, zoals productie, ontwerp, onderhoud, marketing, communicatie, verkoopmanagement, leveringen en gegevensanalyse.

2.4 Conclusie: E-commerce en werkgelegenheid, een moeilijk meetbare impact

De literatuur suggereert dat er banen bijkomen in de online handel en dat er verdwijnen in de traditionele handel. In de distributiesector heeft de ontwikkeling van de e-commerce dus zowel positieve als negatieve effecten op de werkgelegenheid.

Er moet worden aan herinnerd dat de impact van de e-commerce op de werkgelegenheid moeilijk meetbaar is. Er bestaat literatuur ter zake, maar die is beperkt en de resultaten verschillen sterk van de ene studie tot de andere in functie van de manier waarop de e-commerce wordt bekeken (cf. punt 1.3). Dit heeft onder meer te maken met het feit dat de ontwikkeling van de e-commerce veranderingen in de hele waardeketen teweegbrengt (cf. punt 1.1) en de grensoverschrijdende belemmeringen wegneemt (cf. punt 1.2).

De volgende hoofdstukken zullen bovendien aantonen dat er op dit ogenblik geen volledige, betrouwbare en specifieke openbare statistieken over de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de e-commerce bestaan. Zoals in het vorige verslag van de CRB (2022) wordt opgemerkt, is het meten van de ontwikkeling van de elektronische handel - zowel in waarde als in termen van jobcreatie - een moeilijke oefening. Enerzijds is de B2C e-commerce zoals die is gedefinieerd in het huidige verslag niet opgenomen in een paritair comité (PC) of in een NACE-code. Dit kan problemen geven, ook omdat de gegevens over de e-commerce maar gedeeltelijk beschikbaar zijn, de omnichannel ondernemingen die zijn gekoppeld aan een activiteit van fysieke distributeur niet in aanmerking worden genomen en omdat de banen die gelinkt zijn aan B2C en B2B niet van elkaar kunnen worden onderscheiden. Anderzijds registreren de economische gegevens gewoonlijk niet de manier waarop ondernemingen zaken doen. En de oefening wordt nog moeilijker naarmate de omnichannel handel zich ontwikkelt en de verschillen tussen de pure players en de mixed players kleiner worden. De ondernemingen die actief zijn in de e-commerce, of ze nu oorspronkelijk pure players of traditionele distributeurs waren, zetten immers

almaar meer in op hybride profielen, m.a.w. op de complementariteit van verkoop in winkels en verkoop online (CRB, 2022).

De diversiteit van de betrokken economische actoren bemoeilijkt ook de nauwkeurige evaluatie van de ontwikkeling van de e-commerce wat de totale werkgelegenheid betreft (KPMG, 2021) omdat de situaties sterk verschillen tussen de bedrijfssectoren (niveau van maturiteit van de e-commerce, concurrentie met de nieuwe actoren...), tussen de ondernemingen (omvang, interne uitoefening of uitbesteding van bepaalde activiteiten, zoals IT, logistiek en marketing, geografische ligging...) en tussen de arbeidsstatuten (zelfstandigen, flexi-jobs, uitzendkrachten, contract van bepaalde of onbepaalde duur...).

Alle studies over het onderwerp hebben de bovengenoemde beperkingen, wat de "literatuurkloof" kan verklaren. Aangezien het moeilijk en zelfs onmogelijk is om precieze resultaten te verkrijgen, is het in het vervolg van dit verslag de bedoeling een analyse te maken van de grote tendensen m.b.t. de impact van de e-commerce op de werkgelegenheid in bepaalde sectoren die al dan niet rechtstreeks kunnen worden getroffen door de ontwikkeling van de B2C e-commerce, nl. de detailhandel, de transportsector, de logistiek en de ICT-sectoren.

3 Analyse van de werkgelegenheid in sectoren die geïmpacteerd zijn door de opkomst van e-commerce

Voorafgaande opmerkingen

In dit deel wordt de evolutie van de werkgelegenheid in de Belgische groot- en detailhandel, inclusief de verkoop op afstand, alsook de logistiek geanalyseerd. Er wordt eveneens een vergelijking gemaakt met de buurlanden. De analyse is voornamelijk gebaseerd op de "structurele bedrijfsstatistieken" van Eurostat²¹ voor België en de buurlanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland) voor de periode 2010 - 2019.

De indicatoren die in dit hoofdstuk worden gebruikt, worden als volgt gedefinieerd²²:

Het aantal werkzame personen wordt gedefinieerd als het totale aantal personen dat in de waargenomen eenheid werkt (inclusief niet-betaalde werkzame personen),

---

²¹ Cf. <https://ec.europa.eu/eurostat/fr/web/structural-business-statistics/data/database>.

²² Cf. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/fr/sbs_esms.htm

alsmede personen die buiten de eenheid werken, maar er wel deel van uitmaken en erdoor worden betaald (bv. verkooppersoneel, bezorgers, reparatie- en onderhoudsploegen). Uitgesloten zijn arbeidskrachten die door andere ondernemingen aan de onderzochte eenheid worden geleverd, personen die voor andere ondernemingen reparatie- en onderhoudswerk in de onderzochte eenheid²³;

Het aantal niet-betaalde werkzame personen wordt gedefinieerd als het aantal personen dat regelmatig in de waargenomen eenheid werkt en geen beloning ontvangt in de vorm van loon, salaris, honoraria, fooien, stukloon of beloning in natura²⁴. Dit omvat eigenaars-bedrijfsleiders, partners die regelmatig in de eenheid werken en onbetaalde meewerkende gezinsleden;

Het aantal werknemers wordt gedefinieerd als de personen die werken voor een werkgever, die een arbeidsovereenkomst hebben en een vergoeding ontvangen in de vorm van loon, salarissen, honoraria, giften, stukloon of beloning in natura. Een werknemer van een uitzendbureau wordt beschouwd als werknemer van dat bureau en niet van de eenheid (klant) waar hij of zij werkt²⁵.

3.1 Algemeen overzicht

In dit deel van het verslag, analyseren wij de evolutie van de werkgelegenheid in sectoren die geïmpacteerd zijn door de opkomst van e-commerce. We nemen Belgische groot- en detailhandel en afstandsverkoop, alsook de logistiek onder de loep. Verder zal een vergelijking worden gemaakt met de buurlanden. Voor de periode 2010 – 2019 is de analyse voornamelijk gebaseerd op de "structurele bedrijfsstatistieken" van Eurostat²⁶ betreffende België en de buurlanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland).

We gebruiken de statistieken van de Structural Business Statistics van Eurostat, slechts tot 2019 gezien dit het meest recente jaar is met beschikbare statistieken. In de analyse kijken we naar de tewerkstelling van alle werkzame personen. Het gaat dus over zowel loondienst als zelfstandigen. Het is belangrijk om ook de zelfstandigen mee te nemen in de analyse sinds er veel mensen in de e-commerce op zelfstandige basis werken. Ook in de logistieke sector zien we dat er voor het

---

²³ En personen in verplichte militaire dienst.

²⁴ Cf. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/250/oj>

²⁵ In het derde deel van dit verslag wordt de rol van uitzendkrachten in de logistieke en groot- en detailhandel sectoren verder besproken.

²⁶ Cf. <https://ec.europa.eu/eurostat/fr/web/structural-business-statistics/data/database>.

verdelen van pakjes meer en meer gebruik wordt gemaakt van werkrachten die niet in loondienst zijn.

In de analyse, willen we ons niet beperken tot enkel de detailhandel. Het is belangrijk om de volledige Value Chain in beeld te brengen. Daarom, zal dit verslag over zowel de groothandel (G46), detailhandel (G47) en logistiek (G49.41 + H52) gaan. Dit zijn sectoren die een duidelijke invloed van e-commerce ondergaan. Daarnaast zien we ook dat de komst van de e-commerce zorgt voor een verschuiving van het landschap en de traditionele structuren. E-commerce bedrijven die beginnen als detailhandel bedrijf, gaan ook de groothandel en een steeds groter deel van de logistiek zelf organiseren, om zo op een meer efficiëntere manier te kunnen werken. Een voorbeeld hiervan is Amazon, die zijn groothandel bijna volledig zelf organiseert en in sommige landen ook de volledige distributieketen organiseert (inclusief de pakketbezorging).

Ook de groothandel wordt steeds meer actief in de B2C e-commerce. Daarom worden bij vele e-commerce tewerkstellingsanalyses ook de impact van e-commerce op de groothandel opgenomen (Valenduc, 2013). Daarom wordt in dit verslag naar analogie ook gekeken naar de evolutie van de tewerkstelling in subsectoren van de groothandel die actief zijn op het vlak van e-commerce.

Zowel bij de groothandel als de detailhandel maken we het onderscheid tussen voeding en niet voeding. In de categorie van de voeding groot- en detailhandel zijn er aan de ene kant gespecialiseerde winkels die alleen voeding verkopen en aan de andere kant niet gespecialiseerde winkels die hoofdzakelijk voeding verkopen. De handel in voeding is tot op heden minder actief is in e-commerce o.a. door de complexiteit om verse producten aan huis te leveren. Vast staat echter dat ook dit segment in de toekomst steeds belangrijker zal worden. Deze potentiële groeipool voor de Belgische e-commerce verdient zeker specifieke aandacht.

In de categorie niet-voeding in de groot- en detailhandel, wordt er eveneens het onderscheid gemaakt tussen gespecialiseerde en niet-gespecialiseerde winkels. Daarnaast moeten we ook het onderscheid maken tussen 'pure' en 'mixed players'. De 'pure players' verkopen enkel online, terwijl 'mixed players' ook fysieke winkels hebben. We zien dat de niet-voeding handel een stuk gevoeliger is aan de concurrentie van de e-commerce dan de voeding handel. Dit is voor een belangrijk deel te wijten aan het feit dat het bezorgen van vers voedsel aan huis op logistiek vlak vaak een stuk moeilijker is.

Op logistiek vlak kijken we alleen naar de subsectoren in het goederenvervoer op de weg (H49.41) en opslag en vervoerondersteunende activiteiten (H52.1, H52.24 &

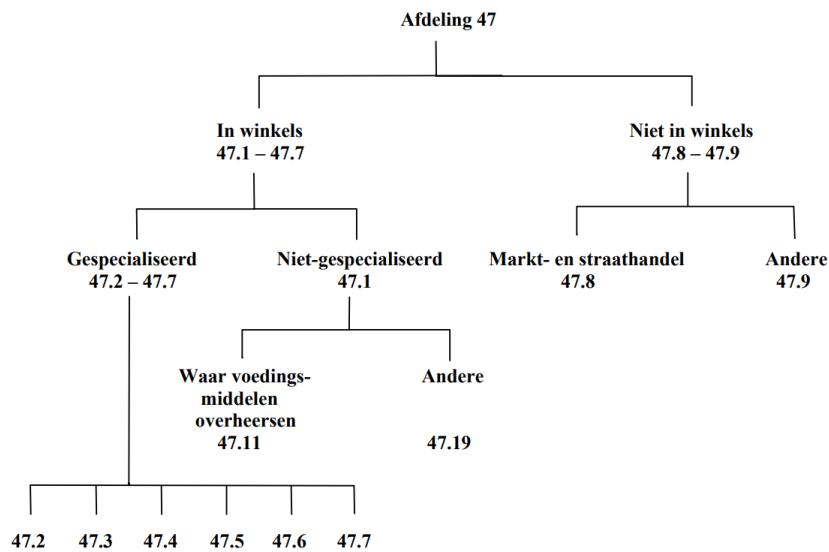
H52.22). Voor het goederenvervoer op de weg, De subsector van de post en pakketbezorging H53 wordt niet meegenomen in de analyse, aangezien hiervoor niet genoeg statistische gegevens beschikbaar zijn.

Er zijn nog andere sectoren die een belangrijke rol spelen in de e-commerce. Zo zijn marketing en ICT essentieel voor de ontwikkeling en de groei van de e-commerce sector. De tewerkstelling voor de e-commerce is echter verwaarloosbaar in het geheel van de tewerkstelling in deze sectoren. Daarenboven is het op statistisch vlak zeer moeilijk om de tewerkstelling die het gevolg is van e-commerce te scheiden van de tewerkstelling die een andere oorsprong heeft in deze sectoren.

3.2 Structuur van de sectoren

Alvorens met de analyse te beginnen is het van belang erop te wijzen dat de analyse is gebaseerd op gegevens voor NACE-code G47 'Detailhandel' uit de structurele bedrijfsstatistieken. NACE-code G47 'Detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen', omvat de wederverkoop (verkoop zonder het aanbrengen van verandering) aan het publiek van nieuwe of tweedehands goederen, hoofdzakelijk voor particulier of huishoudelijk verbruik, door winkels, warenhuizen, loketten en kiosken, postorderbedrijven, marskramers en venters, consumentencoöperaties, enz. De in deze sector verkochte artikelen zijn beperkt tot die welke doorgaans worden omschreven als "consumptiegoederen". Niet inbegrepen zijn de handel in landbouwproducten door de landbouwer; de vervaardiging van en handel in goederen die gewoonlijk onder 'Industrie' worden ingedeeld; de handel in auto's, motorfietsen en onderdelen daarvan; de handel in graan, ertsen, ruwe olie, industriële chemicaliën, ijzer- en staalproducten en industriële machines en uitrusting; verkoop van voedingsmiddelen en dranken voor consumptie ter plaatse en verkoop van voedingsmiddelen om mee te nemen; en verhuur aan het publiek van persoonlijke en huishoudelijke goederen.

Figuur 3-1: Structuur NACE codes in de categorie G47

Bron: 'NACE BEL 2008' - FOD Economie

De detailhandel wordt allereerst ingedeeld naar soort verkoopkanaal: G47.1 tot G47.7 hebben betrekking tot detailhandel in winkels, terwijl G47.8 tot G47.9 over detailhandel die niet in winkels plaatsvinden. In deze analyse gaan we wat de detailhandel dat niet in winkels plaatsvindt betreft enkel G47.91 ('Detailhandel via postorderbedrijven of via internet') bespreken. G47.91 heeft betrekking op "zuivere" onlineshops die geen fysieke winkel hebben en die alleen verkopen via catalogus of e-commerce. G47.8 'Markt- en straathandel' en G47.99 'Overige detailhandel, niet in winkels en exclusief markt- en straathandel' zijn niet relevant voor onze analyse.

Bij de detailhandel in winkels kunnen we vervolgens het onderscheid maken tussen niet-gespecialiseerde winkels, zoals supermarkten en hypermarkten, die onder G47.1 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels' vallen en de gespecialiseerde winkels die onder G47.2 tot G47.7 vallen. De eenheid wordt aanzien als gespecialiseerde handel indien de verkochte producten verspreid liggen over ten hoogste vier klassen van één van de groepen G47.2 tot G47.7. De NACE-klasse wordt dan bepaald door de klasse met de hoogst toegevoegde waarde. Als producten worden verkocht in meer dan vier verschillende klassen dan valt de ondernemingseenheid bij de niet-gespecialiseerde handel.

De verschillende NACE subsectoren worden onderverdeeld in drie categorieën: voedingshandel, niet-voedingshandel en logistiek (zie Figuur 2-2). Bij e-commerce is de verkoop van voeding zeer verschillend dan niet-voeding. Bij voedingshandel is het belangrijk dat het product vers en vaak ook warm geleverd wordt en kan, in

tegenstelling van de meeste niet-voedingsproducten, dus niet via de traditionele post of koerierdienst geleverd worden. Daarnaast is de afstand tussen de klant en handelaar vaak kleiner in de sectoren van de voedingshandel en is er minder internationale concurrentie.

In elk van de twee handel categorieën bekijken we zowel de groothandel als de detailhandel. Bij e-commerce wordt het onderscheid tussen groothandel en detailhandel minder duidelijk (Valenduc, 2013). Enerzijds gebruiken steeds meer groothandelaren en productiebedrijven e-commerce om rechtstreeks aan de klant te verkopen. Anderzijds spelen grote e-commerce bedrijven steeds meer ook de rol van groothandelaar naast deze van detailhandelaar.

Ten slotte nemen we ook de logistieke sector mee in de analyse. Zij spelen cruciale rol in het mogelijk maken van de onlinehandel. De opkomst van de e-commerce heeft inderdaad ook een grote impact op de activiteiten en de tewerkstelling in de sector.

Tabel 3-1: Structuur van subsectoren, op basis van NACE-codes

Totaal Voeding	
Groothandel	
G46.3	<i>Groothandel in voedingsmiddelen, dranken en genotmiddelen</i>
Detailhandel	
G47.11	<i>Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen</i>
G47.2	<i>Detailhandel in voedings- en genotmiddelen in gespecialiseerde winkels</i>
Niet voeding	
Groothandel	
G46.4	<i>Groothandel in andere consumentenartikelen</i>
G46.5	<i>Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur</i>
Detailhandel	
G47.19	<i>Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels</i>
G47.4	<i>ICT-apparatuur</i>
G47.5	<i>Andere consumentenartikelen</i>
G47.6	<i>Cultuur- en recreatieartikelen</i>
G47.7	<i>Detailhandel in andere artikelen</i>
G47.91	<i>Detailhandel via postorderbedrijven of via internet</i>
Logistiek	
H49.41	Goederenvervoer over de weg
H52*	Opslag en vervoerondersteunende activiteiten

Noot: *Excl. H52.21, H52.22 en H52.23

Tabel 3-2: Evolutie van het aantal werkzame personen, aandeel van de subsectoren van het totaal en in de totale tewerkstelling, België, 2010 – 2019

		2010	2019	% Totaal (2019)	% TW (2019)	Δ2010- 2019 (%)	Δ2010- 2019
T	Totaal	522.593	510.674	100,0%	10,43%	-2,3%	-11.919
	Voeding	160.796	166.754	32,7%	3,41%	3,7%	5.958
	Voeding Groothandel	36.605	38.381	7,5%	0,78%	4,9%	1.776
G46.3	<i>Groothandel in voedingsmiddelen, dranken en genotmiddelen</i>	36.605	38.381	7,5%	0,78%	4,9%	1.776
	Voeding Detailhandel	124.191	128.373	25,1%	2,62%	3,4%	4.182
G47.11	<i>Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen</i>	91.229	102.432	20,1%	2,09%	12,3%	11.203
G47.2	<i>Detailhandel in voedings- en genotmiddelen in gespecialiseerde winkels</i>	32.962	25.941	5,1%	0,53%	-21,3%	-7.021
	Niet voeding	261.566	239.910	47,0%	4,90%	-8,3%	-21.656
	Groothandel	79.593	69.057	13,5%	1,41%	-13,2%	-10.536
G46.4	<i>Groothandel in andere consumentenartikelen</i>	63.518	59.987	11,7%	1,23%	-5,6%	-3.531
G46.5	<i>Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur</i>	16.075	9.070	1,8%	0,19%	-43,6%	-7.005
	Detailhandel	181.973	170.853	33,5%	3,49%	-6,1%	-11.120
G47.19	<i>Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels</i>	5.337	9.553	1,9%	0,20%	79,0%	4.216
G47.4	<i>ICT-apparatuur</i>	9.848	6.727	1,3%	0,14%	-31,7%	-3.121
G47.5	<i>Andere consumentenartikelen</i>	44.381	37.273	7,3%	0,76%	-16,0%	-7.108
G47.6	<i>Cultuur- en recreatieartikelen</i>	17.016	17.104	3,3%	0,35%	0,5%	88
G47.7	<i>Detailhandel in andere artikelen</i>	102.921	94.054	18,4%	1,92%	-8,6%	-8.867
G47.91	<i>Detailhandel via postorderbedrijven of via internet</i>	2.470	6.142	1,2%	0,13%	148,7%	3.672
	Logistiek	100.231	104.010	20,4%	2,12%	3,8%	3.779
H49.41	<i>Goederenvervoer over de weg</i>	59.183	61.398	12,0%	1,25%	3,7%	2.215
H52*	<i>Opslag en vervoerondersteunende activiteiten</i>	41.048	42.612	8,3%	0,87%	3,8%	1.564

Noot: *Excl. H52.21, H52.22 en H52.23

Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_na_dt_r2)

3.2.1 Voedingshandel

De categorie voeding bevat zowel de groothandel als de detailhandel. De groothandel in de sectoren van de voedingshandel valt onder de NACE-code G46.3 'Groothandel in voedingsmiddelen, dranken en genotmiddelen'. Onder deze NACE-code vallen

groothandel bedrijven zoals de groenten en fruitgroothandelaar Greenyard en de groothandelaar van de gelijknamige supermarktketen Retail Partners Colruyt Group.

De voedingsdetailhandel bevat verschillende subsectoren, de gespecialiseerde detailhandel en de niet-gespecialiseerde detailhandel. De niet-gespecialiseerde detailhandel valt onder de NACE-code G47.11 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen'. Winkels met een grote variëteit aan producten waarvan meer dan de helft voedings- en genotmiddelen zijn bevinden zich in deze subsector. Supermarktketens zoals Colruyt, Carrefour, Delhaize, Albert Heijn, Aldi, Lidl en Jumbo vallen allemaal onder de NACE-code G47.11. Daarnaast, is er de gespecialiseerde detailhandel onder de NACE-code G47.2 'Detailhandel in voedings- en genotmiddelen in gespecialiseerde winkels'. In deze subsector bevinden zich bedrijven zoals Leonidas of een kaaswinkel, winkels die een specifiek voedings- of genotmiddel verkopen.

In België is de categorie van de sectoren van de voedingshandel kleiner dan die van sectoren van de niet-voedingshandel en vertegenwoordigde in 2019 32,7% van al de tewerkstelling in de handel en logistieke sectoren die we analyseren. De voedingsdetailhandel vertegenwoordigd 25,1% of meer dan twee derde van de voedingshandel gerelateerde sectoren in deze analyse.

3.2.2 Niet-Voedingshandel

De categorie van de sectoren van de niet-voedingshandel bevat, net als de categorie van de sectoren van de voedingshandel, een sectie groothandel en een sectie detailhandel, daarenboven behoren ook de bedrijven die alleen online verkopen, de 'pure players', tot deze categorie.

Er zijn twee groothandel subsectoren in deze categorie, namelijk de G46.4 'Groothandel in andere consumentenartikelen' en de G46.5 'Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur'. Tot de eerste, G46.4, behoren bedrijven zoals Cebeo en de coöperatieve groothandelaar van geneesmiddelen Febelco en tot de laatste, G46.5, behoren bedrijven zoals Tech Data.

Bij de detailhandel hebben we langs de ene kant de niet-gespecialiseerde winkels in de G47.19 'Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels', dit zijn winkels met een grote variëteit aan producten, waarvan een minderheid voedings- en genotmiddelen zijn. Winkelketens zoals INNO, Flying Tiger, Hema en Action behoren tot de G47.19.

Daarnaast zijn er de gespecialiseerde subsectoren van de niet-voedingsdetailhandel. Zo is er de subsector G47.4 'ICT-apparatuur' (met winkels zoals Media Markt, Telenet Retail en Electro Depot), G47.5 'Andere consumentenartikelen' (met winkels zoals Vanden Borre, Fnac, Krëfel, Brico, Impermo en IKEA), G47.6 'Cultuur- en recreatieartikelen' (met winkels zoals AS adventure, Club, Standaard Boekhandel, Dreamland en Bart Smit) en G47.7 'Detailhandel in andere artikelen' (Kleding, schoenen, lederwaren, apothekers, medische en orthopedische artikelen, cosmetica en toiletartikelen, tuin en huisdier artikelen, uurwerken en sieraden) (met winkels zoals C&A, Torfs, Medi-Market, Hans Anders en Ici Paris XL).

Daarnaast behoren de e-commerce 'pure players' ook tot de niet-voeding categorie, in de subsector G47.91 'Detailhandel via postorderbedrijven of via internet'. Deze subsector bevat enkele bedrijven die alleen online verkopen en geen fysieke verkooppunten hebben, zoals Bol.com en Zalando. Zoals in Tabel 3-2 te zien is deze subsector in België, op vlak van tewerkstelling, zeer klein. In de buurlanden wordt deze subsector steeds groter en belangrijker op vlak van tewerkstelling. Dit wordt verder besproken in hoofdstuk 3.3.1 van dit deel.

In België vertegenwoordigde de categorie van de sectoren van de niet-voedingshandel in 2019 4,9% van de totale tewerkstelling in België. De sectoren van de niet-voedingshandel vertegenwoordigen ook 47% van de werknemers in de handel en logistieke sectoren in onze analyse, waarvan meer dan twee derde in de niet-voedingsdetailhandel werkt. De niet-voedingshandel is dus een zeer belangrijke categorie op vlak van tewerkstelling in de handel. Van deze 47%, vertegenwoordigt de groothandel 13,5% en detailhandel 33,5% en de 'pure player' e-commerce slechts 1,2%.

We zien dat, net als bij de voedingshandel, bij de sectoren van de niet-voedingshandel in België dat de niet-gespecialiseerde subsectoren sterk groeien ten koste van de gespecialiseerde subsectoren. Daarnaast zien we ook een sterke groei bij de verkoop op afstand (maar in absolute aantallen nog zeer klein). De gespecialiseerde detailhandel wordt langs twee kanten dus zwaar beconcurrerd.

Volgens de analyse gemaakt van de voornaamste producten die online gekocht werden door Belgen in 2021 in het verslag « Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België » (CRB 2022-1670)²⁷, worden producten in de categorie kleding, schoenen en accessoires het meest verkocht. Daarnaast zien we ook dat

---

²⁷ De online aankopen volgens type materiële goederen en diensten wordt geanalyseerd in hoofdstuk 2.2.3 van het verslag « Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België » - CRB 2022-1670.

producten zoals computerspellen, updates, software en kleine elektronica het goed doen. Deze producten worden verkocht in de gespecialiseerde detailhandel in de sectoren G47.7, G47.4 en G47.5. In tabel 3-2 zien we dat de tewerkstelling in deze sectoren van de gespecialiseerde detailhandel het hardst daalt.

3.2.3 Logistiek

De categorie van de logistieke gaat over het transport en de opslag van goederen. Het transport wordt weergegeven in de subsector G49.41 'Goederenvervoer over de weg' waartoe transportbedrijven zoals Essers en DHL Parcel toe behoren.

De subsector H52 'Opslag en vervoerondersteunende activiteiten' maakt ook deel uit van de categorie logistiek. Deze subsector omvat de opslag van goederen en vervoerondersteunende diensten zoals de exploitatie van vervoersinfrastructuur (havens, luchthavens, tunnels, etc.), de activiteit van vervoersagentschappen en de vrachtbehandeling. Alleen H52.1 'Opslag', H52.29 'Vrachtbehandeling' en H52.24 'Overige vervoerondersteunende activiteiten' worden gebruikt in de analyse. De H52.21-23 ('Diensten in verband met vervoer te land/ vervoer over water/ de luchtvaart') nemen we niet in rekening aangezien de tewerkstelling in deze sectoren minder sterk gelinkt is aan de groot- en detailhandel en e-commerce activiteiten. Tot deze subsector behoren opslagbedrijven zoals Warehouses De Pauw Sa (Wdp), Kuehne-Nagel Logistics, Bleckmann, DistriLog en Essers en vervoerondersteunende bedrijven zoals Sedis Logistics.

3.3 Vergelijking met de buurlanden

Tabel 3-3: Evolutie van de tewerkstelling per sector in de referentielanden (2010 – 2019)

	Totaal	2010	2013	2016	2019	% Totaal (2019)	% TW (2019)	Δ2010-2013 (%)	Δ2013-2016 (%)	Δ2016-2019 (%)	Δ2010-2019 (%)
Totaal	Duitsland	4.775.551	4.863.249	5.321.923	5.531.086	100%	12,22%	1,84%	9,43%	3,93%	15,82%
	Nederland	1.196.786	1.207.100	1.243.673	1.332.736	100%	13,89%	0,86%	3,03%	7,16%	11,36%
	Frankrijk	2.736.807	2.671.489	2.693.190	2.723.762	100,00%	9,56%	-2,39%	0,81%	1,14%	-0,48%
	België	522.593	516.134	511.690	510.674	100%	10,43%	-1,24%	-0,86%	-0,20%	-2,28%
Voeding	Duitsland	1.401.343	1.403.762	1.552.157	1.683.019	30,43%	3,72%	0,17%	10,57%	8,43%	20,10%
	Nederland	388.696	410.715	443.211	474.642	35,61%	4,95%	5,66%	7,91%	7,09%	22,11%
	Frankrijk	913.007	897.390	932.087	1.024.406	37,61%	3,60%	-1,71%	3,87%	9,90%	12,20%
	België	160.796	159.100	162.190	166.754	32,65%	3,41%	-1,05%	1,94%	2,81%	3,71%
Niet Voeding	Duitsland	2.600.052	2.574.147	2.767.567	2.875.544	51,99%	6,35%	-1,00%	7,51%	3,90%	10,60%
	Nederland	631.915	620.413	614.260	650.569	48,81%	6,78%	-1,82%	-0,99%	5,91%	2,95%
	Frankrijk	1.268.008	1.241.009	1.235.715	1.170.957	42,99%	4,11%	-2,13%	-0,43%	-5,24%	-7,65%
	België	261.566	256.473	249.093	239.910	46,98%	4,90%	-1,95%	-2,88%	-3,69%	-8,28%
Logistiek	Duitsland	774.156	885.340	1.002.199	972.523	17,58%	2,15%	14,36%	13,20%	-2,96%	25,62%
	Nederland	176.175	175.972	186.202	207.525	15,57%	2,16%	-0,12%	5,81%	11,45%	17,79%
	Frankrijk	555.792	533.090	525.388	528.399	19,40%	1,85%	-4,08%	-1,44%	0,57%	-4,93%
	België	100.231	100.561	100.407	104.010	20,37%	2,12%	0,33%	-0,15%	3,59%	3,77%
Verkoop op afstand	Duitsland	91.488	139.542	182.249	262.361	4,74%	0,58%	52,52%	30,61%	43,96%	186,77%
	Nederland	16.751	24.242	38.210	53.643	4,03%	0,56%	44,72%	57,62%	40,39%	220,24%
	Frankrijk	55.735	61.205	54.933	57.981	2,13%	0,20%	9,81%	-10,25%	5,55%	4,03%
	België	2.470	2.962	2.864	6.142	1,20%	0,13%	19,92%	-3,31%	114,46%	148,66%

Noot: - "% Totaal (2019)": Aandeel van de sector in de totale tewerkstelling van de distributie en logistieke sectoren - "% TW (2019)": Aandeel van de sector in de totale binnenlandse tewerkstelling

Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_na_dt_r2)

In Tabel 3-3 zien we een algemeen overzicht van de evolutie van de tewerkstelling in de verschillende sectoren in België en haar buurlanden tussen 2010 en 2019. In de volgende delen zullen we elke categorie apart bespreken en analyseren.

Als we naar het totaal kijken (de som van de categorieën voeding en niet-voedingshandel en logistiek), zien we dat, over de periode van 2010 tot 2019 de totale werkgelegenheid van deze sectoren is gestegen in Nederland en Duitsland. Maar tegelijkertijd zien we een afnemende tewerkstelling in België en Frankrijk.

Het aandeel van de tewerkstelling in de logistiek, distributie en retail sectoren is met 13,89% van de totale tewerkstelling in Nederland relatief hoog. Dit is ook zo voor Duitsland met 12,22%. In België ligt de tewerkstelling in deze sectoren een stuk lager (10,43%). In Frankrijk is het aandeel in zijn totale tewerkstelling het laagst (9,56%).

Deze verschillen in aandeel kunnen voor een stuk verklaard worden door een divergerende groei in de periode 2010 - 2019 van de tewerkstelling in de verschillende landen. Voor Nederland noteren we een groei van 11,36% tussen 2010 en 2019. Hier zien we het hoogste groeipercentage in de verkoop op afstand (220,24%), maar de absolute groei wordt vooral gedreven door de sectoren van de voedingshandel waar

er 85.946 arbeidsplaatsen zijn bijgekomen. Tegelijkertijd zien we ook een groei in de Nederlandse sectoren van de logistiek en niet-voedingshandel.

Duitsland was de sterkste groeier met een toename van de tewerkstelling in de logistiek, distributie en retail sectoren van 15,82%. In Duitsland zijn dan ook tussen 2010 en 2019 zowel de sectoren van de voedingshandel (+ 281.676 werkenden of + 20,1%), als de sectoren van de niet-voedingshandel (+275.492 werkenden of + 10,6%) als de logistieke sectoren (+ 198.367 werkenden of + 25,62%) sterk gegroeid. De verkoop op afstand (G47.19) kent ook een zeer sterke groei, van + 170.873 werknemers oftewel 186,8%). We zien enkel een sterke daling bij de (G47.19) niet-gespecialiseerde niet-voeding detailhandel (- 47.415 werkenden of - 30,3%), bij de (G47.4) detailhandel in de ICT (- 6.573 werkenden of -6%) en bij (G46.4) de groothandel in ander consumentenartikelen (-37.380 werkenden of - 7,5%). De verkoop op afstand groeit sterk, maar bij de niet-voeding kan de gespecialiseerde handel (met uitzondering van de ICT) goed standhouden. We zien in deze context dat Duitsland sterke lokale gespecialiseerde 'mixed players' heeft, zoals Media Markt of Saturn. Bij de voedingshandel, zien we ook een sterke groei, mede dankzij sterke 'mixed player' supermarktketens.

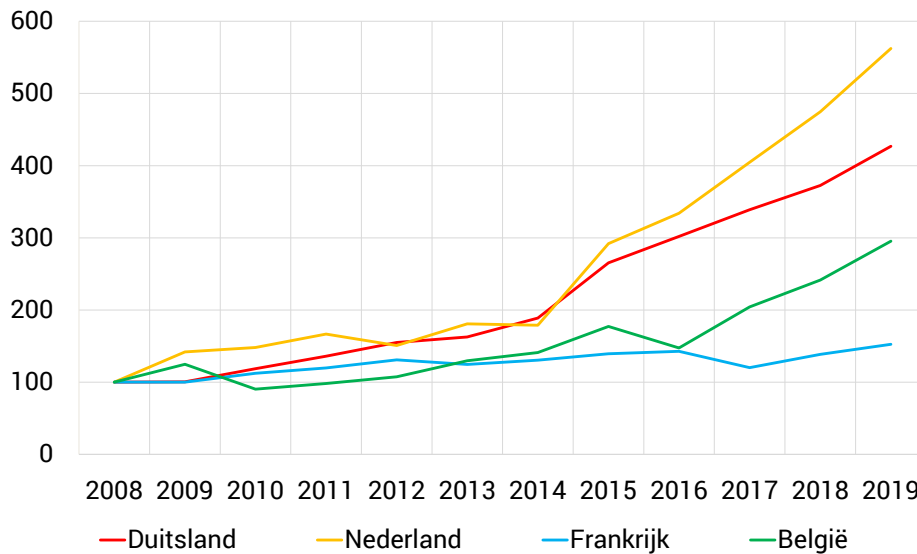
We zien dit ook gereflecteerd in de grafieken 3-1 en 3-2, waar de omzet van de Duitse B2C e-commerce elk jaar toeneemt, zowel bij de 'pure players' als in het totaal, al is Duitsland wel op een lager niveau gestart dan Nederland of Frankrijk.

Dit is het resultaat van de dalingen of beperktere groei van de tewerkstelling in de niet-voeding groot- en detailhandel en de logistieke sector in België en Frankrijk. Deze gaat gepaard met een positieve groei van deze sectoren in Nederland en Duitsland. Hierdoor daalde het aantal tewerkgestelden in de eerste twee landen en steeg deze bij de laatste twee landen.

De tewerkstelling in België steeg lichtjes tussen 2010 en 2019 met 3,77% (3.779 werkenden) en in Frankrijk daalde de tewerkstelling met 4,39%. Daartegenover, kenden de Duitse en Nederlandse logistieke sectoren een sterke groei van respectievelijk 25,62% en 17,79%.

De slechte prestaties bij de niet-voedingshandel en de logistiek, zijn zeer vermoedelijk gelinkt aan een achterblijvende B2C e-commerce bij de 'mixed players' (meer hierover in hoofdstuk 3.3.2, 3.3.3 en 3.3.4 hieronder) die vermoedelijk gelijklopend is aan de symptomatische zeer zwakke activiteit bij de 'pure players', (zie o.a. grafiek 3-1 en 3-2).

Grafiek 3-1: Omzet in verkoop op afstand (G47.91), index 100 = 2008

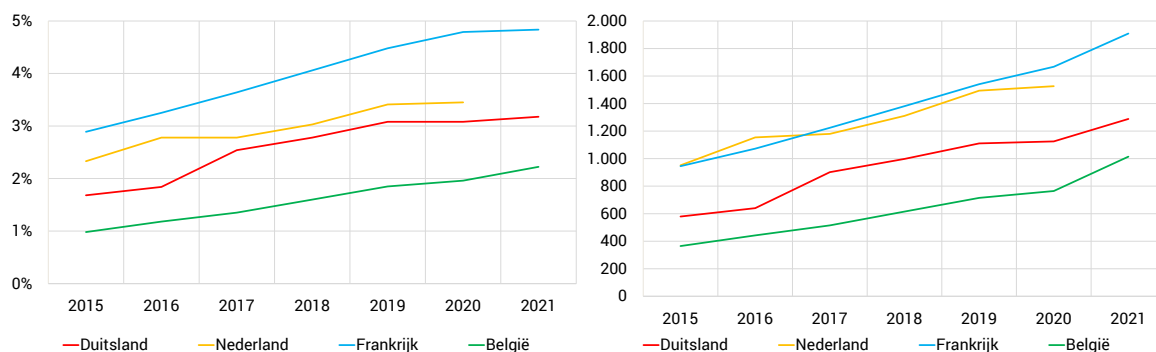
Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_sctrn_dt_r2)

De slechte prestaties van België zijn zeker voor een stuk gelinkt aan de achterblijvende B2C e-commerce activiteit in ons land. Zoals aangegeven in het eerder gepubliceerde verslag “uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België” (CRB 2022-1670) zien we dat de omzet in de verkoop op afstand (G47.91) het sterkst groeide in Nederland en Duitsland tussen 2008 en 2019 (Cf. grafiek 3-1). Vanaf 2016 kent ook België een stevige groei in de omzetcijfers in de verkoop op afstand.

In grafiek 3-2 wordt gekeken naar de volledige B2C online verkoop, dus zowel ‘mixed players’ als ‘pure players’. Zowel de waarde van de elektronische B2C verkoop als percentage van de bbp, als de waarde in euro per inwoner is lager in België dan in de buurlanden. De waarde van de B2C e-commerce groeit elk jaar, maar niet genoeg om de buurlanden, die ook elke jaar verder groeien, bij te benen. We zien dus dat de achterstand van België op vlak van B2C e-commerce zowel te wijten is aan een achterstand op het vlak van ‘mixed players’ als van de ‘pure players’.

Opvallend aan de grafiek 3-2 is dat Frankrijk tussen 2015 en 2021 de grootste omzet heeft in percent van het bbp, terwijl Frankrijk over de periode 2008 - 2019 de traagste groei kent van de verkoop op afstand. De belangrijke omzetcijfers in B2C e-commerce worden in Frankrijk dus vooral gerealiseerd door ‘mixed players’.

Grafiek 3-2: Evolutie van de waarde van de B2C elektronische verkoop, in percentage van het bbp (links) en in euro/inwoner (rechts), België en buurlanden, 2015-2021

%BBP	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Duitsland	1,68%	1,84%	2,54%	2,78%	3,08%	3,08%	3,18%
Nederland	2,33%	2,78%	2,78%	3,03%	3,41%	3,45%	n.d.
Frankrijk	2,89%	3,25%	3,64%	4,06%	4,48%	4,79%	4,83%
België	0,98%	1,18%	1,35%	1,60%	1,85%	1,96%	2,22%

€/per inw.	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Duitsland	579	640	902	998	1.111	1.125	1.288
Nederland	951	1.154	1.180	1.310	1.494	1.526	n.d.
Frankrijk	945	1.072	1.224	1.381	1.541	1.667	1.909
België	365	442	515	615	715	764	1.015

Bron: Berekeningen van het CRB op basis van de gegevens van de E-commerce Europe²⁸

3.3.1 Pure players

Tabel 3-4: Evolutie van de tewerkstelling in de 'Verkoop op afstand' (NACE G47.91), in België en buurlanden (2010 – 2019)

Verkoop op afstand	2010	2013	2016	2019	% Totaal (2019)	% TW (2019)	Δ2010-2013 (%)	Δ2013-2016 (%)	Δ2016-2019 (%)	Δ2010-2019 (%)
Duitsland	91.488	139.542	182.249	262.361	4,74%	0,58%	52,52%	30,61%	43,96%	186,77%
Nederland	16.751	24.242	38.210	53.643	4,03%	0,56%	44,72%	57,62%	40,39%	220,24%
Frankrijk	55.735	61.205	54.933	57.981	2,13%	0,20%	9,81%	-10,25%	5,55%	4,03%
België	2.470	2.962	2.864	6.142	1,20%	0,13%	19,92%	-3,31%	114,46%	148,66%

Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_na_dt_r2)

De subsector G47.91 'verkoop op afstand' zijn voor het overgrote deel 'pure players', retailers die enkel online verkopen en geen fysieke winkels hebben. De handelaars

²⁸ Cf. Hoofdstuk 3.2.2. « Evolutie van de B2C e-commerce in absolute termen » van het verslag « Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België » - CRB 2022-1670.

die naast hun webshop ook fysieke verkooppunten hebben, de 'mixed players', vallen onder de subsectoren G47.1 – 7 op basis van de producten die zij verkopen.

Op tabel 3-4 zien we dat Duitsland en Nederland in de periode 2010 – 2013 al een sterke groei kennen in de subsector. Deze groei zet zich vervolgens ook door in de daaropvolgende periodes 2013 – 2016 en 2016 – 2019.

België daarentegen kan pas vanaf 2016 een sterke groei in de verkoop op afstand tonen. Op basis van deze cijfers is het niet duidelijk of deze trend een inhaalbeweging is of gewoon een geleidelijke ontwikkeling van de subsector. Vooralsnog blijven de absolute tewerkstellingscijfers bij 'pure players' in België heel laag. Deze cijfers zijn vooral interessant omdat ze aangeven dat de B2C e-commerce activiteit trager en later werd opgestart in België dan in Duitsland en Nederland.

Daarnaast begint ook bij de niet gespecialiseerde voedingshandel de concurrentie van de 'pure players' sterker te worden. Zo zijn er de maaltijdboxen e-verkopers, zoals HelloFresh en Foodbag, die de laatste jaren een explosieve groei kenden (Cake, 2022). Samen met de sterke groei in meeneemgerechten en bij de bezorgingsapps zoals Takeway en Deliveroo, zetten zij druk op de inkomsten van de supermarkten en de (kleine) traditionele handelaars in voedingswaren.²⁹ Deze evolutie zorgt voor een verschuiving van tewerkstelling van de detailhandel naar de logistieke sector.

Daarnaast zien we ook dat showrooming steeds belangrijker wordt, ook bij de traditionele 'pure players'. Bedrijven zoals Amazon en Coolblue openen (of nemen over) nu ook meer fysieke handelszaken. Zo opende Coolblue in oktober 2021 zijn zesde fysieke winkel³⁰ in België³¹.

In de laatste jaren zien we ook het zeer grote succes van webshops zoals het Chinese Shein. Shein is een kleding webshop die ook fysieke verkooppunten heeft waar klanten de producten kunnen bekijken maar niet kopen. Dit kan alleen achteraf online via de webshop. Bedrijven zoals Shein gebruiken Artificiële Intelligentie niet enkel voor de verkoop via de webshop te verbeteren, maar ook voor productiebeslissingen. Hun algoritme kijkt online wat er populair is op het internet en beslist daarna over te verkopen kleding³². Door dergelijke technieken kunnen de grote buitenlands 'pure

---

²⁹ De opkomst van 'pure players' in de handel voedingssector wordt besproken in hoofdstuk 2.4.3 van het verslag « Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België » - CRB 2022-1670.

³⁰ In zo'n winkel kunnen klanten een reeks producten zelf uitproberen, advies vragen, reparaties laten uitvoeren en hun online bestelling afhalen.

³¹ <https://aboutcoolblue.com/news/nl-be/coolblue-opent-zijn-eerste-west-vlaamse-winkel-in-kuurne/>

³² https://www.standaard.be/cnt/dmf20220610_96538151

players' hun dominantie behouden en traditionele retailers beconcurreren. Voor kleine webshops of relatief nieuwe webshops, is het moeilijk om hier mee te concurreren, aangezien zij niet de schaal, technische kennis of ervaring (die deze 'pure players' de voorbije 10 – 20 jaar hebben opgedaan) hebben.

Maar e-commerce is nog in volle ontwikkeling op sommige vlakken en het is zeker niet te laat om de nieuwe tendensen op te pikken met betrekking tot de aan huis beleving van verse producten en het inzetten op AI.

Tabel 3-5 geeft de top 10 webshops weer in elk van de vier landen³³. In deze tabel zien we dat Duitsland en Nederland allebei meerdere lokale online-retailers in hun top 5 hebben staan. Hun top 'pure players' zijn ook internationaal sterk gezien zij ook in de top 5 van België te vinden zijn.

België is het land met de meeste 'pure players' in de top 10, maar deze zijn allemaal buitenlandse spelers en stellen dus relatief minder mensen tewerk in België. Bedrijven zoals Zalando en Bol.com werken bijna volledig vanuit hun thuisland (Duitsland en Nederland) en stellen in België bijna niemand tewerk. Amazon staat zelfs drie keer in de Belgische top 10, Amazon.fr, Amazon.de en Amazon.com. Ook hun distributieketen vindt bijna volledig in het buitenland plaats en zorgt dus niet voor tewerkstelling in België. Amazon heeft recent wel aangekondigd dat ze een Belgische webshop gaan lanceren 'amazon.com.be', deze zal in de toekomst hopelijk banen terug naar België brengen. Er kan immers verwacht worden dat de Belgische vestiging significant deel van de verkoop op de buitenlandse marktplaatsen (vooral Frankrijk en Duitsland) van Amazon zal overnemen. Daarnaast gaat Amazon tegen eind 2022 een eerste bezorgcentrum openen in België.

De Nederlandse webshop Coolblue en de Franse webshop Vente-Exclusive (van het bedrijf Veepee) hebben wel een deel van hun distributieketen in België. Coolblue stelde, volgens de sociale balans die ze hebben ingediend bij de Nationale Bank van België, in 2021 346,3 VTE tewerk. Wat een sterke toename is van 95,8 VTE in 2016 en 182,1 VTE in 2019. De webshop Vente-Exclusive stelde in 2020 299,7 VTE te werk.

Langs de andere kant kunnen we niet zeggen dat bedrijven zoals Amazon of bol.com helemaal geen banen creëren in België. Ten eerste maken zij voor hun leveringen vaak gebruik van Belgische post en koerierdiensten, voor de 'last mile'. Zelfs als zij

---

³³ De top 10 webshops in tabel 3-5 zijn gebaseerd op cijfers van enkele jaren geleden. Daarnaast is de top 10 voor de verschillende landen niet voor hetzelfde jaar. Tabel 3-5 toont de top 10 van 2018 voor België en Frankrijk en die van 2020 voor Duitsland en Nederland.

hiervoor buitenlandse koerierdiensten gebruiken, stellen deze koeriersbedrijven voor hun levering in België Belgen te werk. Ten tweede functioneren buitenlandse platformen zoals bol.com of Amazon als tussenpersonen in België. Deze buitenlandse marktplaatsen brengen de Belgen enerzijds in contact met buitenlands handelaren en zorgen zodoende voor een consumptie naar het buitenland. Anderzijds brengen deze platformen ook kansen voor Belgische e-verkopers, door hun ook de mogelijkheid te geven om buitenlandse klanten te werven. Zeker voor een klein land als België, met een relatieve kleine lokale afzetmarkt, kan de toegang tot buitenlandse markten voor ondernemers belangrijk zijn.

Het is zeker belangrijk om erover te waken dat deze jobs in e-commerce zowel door Belgische als buitenlandse actoren op een duurzame manier worden ingevuld. Meer over de karakteristieken van deze jobs in deel 4.

Tabel 3-4 toont dan ook dat de tewerkstelling in de verkoop op afstand, ondanks de sterke groei van 148,66% tussen 2010 en 2019, in absolute cijfers in België maar zeer weinig voorstelt. Zowel het aandeel van de 'pure players' in het totaal van de geanalyseerde handel en logistieke sectoren, als in de totale tewerkstelling is veel lager dan in de buurlanden.

Tabel 3-5: Top 10 webshops

	Duitsland (2020)	Nederland (2020)	Frankrijk (2018)	België (2018)
1.	Amazon.de P	Bol.com P	Amazon P	Coolblue P
2.	Otto P	Coolblue P	Cdiscount P	Bol.com P
3.	Zalando P	Albert Heijn M	Vente-Privee P	Amazon.fr P
4.	Mediamarkt M	Zalando P	Auchan M	Zalando P
5.	Saturn M	Wehkamp P	Apple M	Apple M
6.	Lidl M	Amazon P	Fnac M	Amazon.com P
7.	Apple M	Jumbo M	Showroomprivé P	Vanden Borre M
8.	Ikea M	About You P	La Redoute P	MediaMarkt M
9.	Notebooksbilliger P	De Bijenkorf M	Carrefour M	Amazon.de P
10.	H&M M	H&M M	Zalando P	Vente-exclusive P

Noot: Zwart: Lokaal bedrijf - Rood: Buitenlands bedrijf

P = Pure player – M = Mixed player

Bron: Ecommerce Foundation

Tabel 3-6: Top 10 van de grootste webshops in België, in € miljoenen, 2018

Webshop	Omzet (in miljoenen euro's)
1. Coolblue	386
2. Bol.com	322
3. Amazon.fr	153
4. Zalando	132
5. Apple	101
6. Amazon.com	81
7. Vanden Borre	69
8. MediaMarkt	68
9. Amazon.de	62
10. Vente-exclusive	61

Noot: Zwart: Lokaal bedrijf - Rood: Buitenlands bedrijf

P = Pure player – M = Mixed player

Bron: Ecommerce Foundation (2019)

In tabel 3-6 zien we dat de Belgische B2C e-commerce markt wordt gedomineerd door grote buitenlandse 'pure players' zoals Coolblue en Bol.com. Hun voorsprong op de rest is zo groot dat de som van de drie buitenlandse Amazon webshops, die op de 3de, 6de, en 9de plaats staan, met ongeveer 296 miljoen euro omzet, nog steeds kleiner is dan de omzet van elk van de eerste twee webshops.

Voor de Belgische 'mixed players', lijkt de online verkoop nog maar een beperkt deel van zijn totale omzet uit te maken. Vanden Borre had in 2018 een omzet van € 414 miljoen³⁴, waarvan slechts € 69 miljoen voortkwam van de online verkoop.

In deel 2 (Cf. 2.3.2. "Sectoriële impact van de e-commerce op de werkgelegenheid volgens de literatuur") werd de studie van Bram & Gorton (2017) besproken. Hierin werd de tewerkstelling in 561 counties in de Verenigde Staten geanalyseerd (over de periode 2012 – 2016). In deze analyse ziet men enerzijds dat drie vierde van de counties tewerkstelling verliezen in de grootwarenhuizen. Anderzijds ziet men globaal wel een, een toename van de tewerkstelling in de detailhandel buiten de winkels. De toename van deze tewerkstelling is vooral sterk in counties met grote e-commerce magazijnen. Vaak zijn dit magazijnen van grote e-commerce 'pure player' bedrijven zoals Amazon.

In onze analyse zien we iets gelijkaardig. In België, waar er geen grote lokale 'pure players' en een beperkt aantal grote B2C e-commerce magazijnen zijn, creëert de

³⁴ Cijfers van de jaarrekening van "NEW VANDEN BORRE N.V" voor het boekjaar 2018

sector van de verkoop op afstand in absolute termen inderdaad weinig tewerkstelling.

Nederland en Duitsland, die wel grote 'pure players' en grote e-commerce warehouses hebben, creëren wel veel tewerkstelling in de verkoop op afstand.

Zowel België, Nederland, Frankrijk en Duitsland kennen in tegenstelling tot de VS echter geen grote afname van de tewerkstelling in grootwarenhuizen, zoals beschreven door Bram & Gorton (2017).

3.3.2 Sectoren van de niet-voedingshandel

Tabel 3-7: Evolutie van de tewerkstelling in de 'Niet voeding' sectoren, in België en buurlanden (2010 – 2019)

Niet voeding	2010	2013	2016	2019	% Totaal (2019)	% TW (2019)	Δ2010-2013 (%)	Δ2013-2016 (%)	Δ2016-2019 (%)	Δ2010-2019 (%)
Duitsland	2.600.052	2.574.147	2.767.567	2.875.544	51,99%	6,35%	-1,00%	7,51%	3,90%	10,60%
Nederland	631.915	620.413	614.260	650.569	48,81%	6,78%	-1,82%	-0,99%	5,91%	2,95%
Frankrijk	1.268.008	1.241.009	1.235.715	1.170.957	42,99%	4,11%	-2,13%	-0,43%	-5,24%	-7,65%
België	261.566	256.473	249.093	239.910	46,98%	4,90%	-1,95%	-2,88%	-3,69%	-8,28%

Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_na_dt_r2)

De categorie van de sectoren van de niet-voedingshandel bevat naast de gespecialiseerde detailhandel (G47.4 'ICT-apparatuur', G47.5 'andere consumentenartikelen', G47.6 'Cultuur- en recreatieartikelen' en G47.7 'Detailhandel in andere artikelen'), ook de niet-gespecialiseerde detailhandel (G47.19 'Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkel') en de verkoop op afstand (G47.91 'Detailhandel via postorderbedrijven of via internet'). Tot de sectoren van de niet-voedingshandel horen dus zowel 'mixed players', als 'pure players', als de groothandel.

De sectoren van de niet-voedingsdetailhandel heeft niet alleen concurrentie van de 'pure players' (G47.91), maar ook van de 'mixed players' in de sector zelf, de niet gespecialiseerde detailhandel (G47.19). In tabel 3.7, zien we dat de tewerkstelling sterk groeit in Duitsland (10,6%) en eveneens groeit in Nederland (2,95%). In België en Frankrijk daarentegen neemt de tewerkstelling af (met respectievelijk 8,28% en 7,65%). In de periode 2010 – 2013 nam de tewerkstelling in elk van de vier landen nog af. Tussen 2013 en 2016 zien we dat Duitsland opnieuw begon te groeien en in de daaropvolgende periode nam de tewerkstelling in de sectoren van de niet-

voedingshandel in Nederland ook opnieuw toe, terwijl deze in Frankrijk en België bleef dalen.

Het aandeel van de sectoren van de niet-voedingshandel in de totale tewerkstelling (Cf. Tabel 3-7) in Duitsland en Nederland (6,35% en 6,78%) is een stuk hoger dan in België en Frankrijk (4,9% en 4,11%). We vermoeden dat de sterkere activiteit van de 'mixed players' in Duitsland hier aan de basis van liggen. In de top 10 webshops in Duitsland, die getoond wordt in tabel 3-5, is te zien dat Duitsland veel sterke Duitse 'mixed players' heeft in de sectoren van de niet-voedingshandel, zoals Mediamarkt en Saturn, en daarnaast ook sterke Duitse 'pure players' zoals Otto en Zalando. Bij Nederland zien we dat er vooral sterke Nederlandse 'pure players' in hun top 10 staan (Bol.com, Coolblue en Wehkamp).

In België en Frankrijk zien we dat bij de sectoren van de niet-voedingshandel de werkgelegenheidsgroei, tussen 2010 en 2019, voornamelijk plaatsvindt in de niet-gespecialiseerde handel (G47.19) en in kleinere mate in de verkoop op afstand (G47.91). In Nederland wordt de werkgelegenheidsgroei voornamelijk getrokken door de verkoop op afstand en in mindere mate bij de niet-gespecialiseerde detailhandel (+36.892 arbeidsplaatsen versus +7.461 arbeidsplaatsen). De groei bij de 'pure players' en niet-gespecialiseerde niet-voeding detailhandel gaat ten koste van de gespecialiseerde detailhandel (G47.4 - 7), die een dalende tewerkstelling kent in elk van de drie landen. In Duitsland, daarentegen, zien we dat voornamelijk de gespecialiseerde detailhandel en de verkoop op afstand sterk groeien, terwijl de tewerkstelling in de niet gespecialiseerde detailhandel afneemt.

Dit ligt in lijn met wat we zien in tabel 3-5. Hier zien we dat veel 'mixed' niet-voeding spelers in Duitsland (zoals Otto en Zalando) in de top 10 staan, terwijl er bij Nederland de sterke niet-voeding webshops voornamelijk 'pure players' zijn (zoals Bol.com en Coolblue).

Dit is niet in lijn met de studie van Kuthanathan & Mouradian (2020) (Cf. 2.3.2. "Sectoriële impact van de e-commerce op de werkgelegenheid volgens de literatuur"), die de evolutie van de tewerkstelling in de groot- en detailhandel, van 2009 tot 2018, in o.a. Frankrijk, Duitsland en Spanje bestudeerd³⁵. In tegenstelling tot deze studie, neemt de tewerkstelling in de niet-voedingsdetail- en groothandel volgens onze

---

³⁵ De studie stelt vast dat over de periode 2009 – 2018 de opkomst van de e-commerce in de niet-voeding groot- en detailhandel voor een afname in de tewerkstelling zorgde van 81.000 in Frankrijk, 79.000 in Duitsland en 43.000 in Spanje.

analyse niet overal af. Er is enkel een daling in België en Frankrijk, in Duitsland en Nederland neemt de tewerkstelling zelfs sterk toe.

Onze analyse ligt wel in lijn met de bevinding van Kuthanathan & Mouradian (2020) dat de impact van de opkomst van de e-commerce sterk verschilt tussen subsectoren. Vooral de verkoop kleren, schoeisel, computer hardware, film en muziek en andere huishoudproducten, lijdt hard onder de opkomst van e-commerce.

3.3.3 Sectoren van de voedingshandel

Tabel 3-8: Evolutie van de tewerkstelling in de voedingssectoren, in België en buurlanden (2010 – 2019)

Voeding	2010	2013	2016	2019	% Totaal (2019)	% TW (2019)	Δ2010-2013 (%)	Δ2013-2016 (%)	Δ2016-2019 (%)	Δ2010-2019 (%)
Duitsland	1.401.343	1.403.762	1.552.157	1.683.019	30,43%	3,72%	0,17%	10,57%	8,43%	20,10%
Nederland	388.696	410.715	443.211	474.642	35,61%	4,95%	5,66%	7,91%	7,09%	22,11%
Frankrijk	913.007	897.390	932.087	1.024.406	37,61%	3,60%	-1,71%	3,87%	9,90%	12,20%
België	160.796	159.100	162.190	166.754	32,65%	3,41%	-1,05%	1,94%	2,81%	3,71%

Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_na_dt_r2)

De categorie voeding bestaat, net als bij niet-voeding, uit groothandel en detailhandel. Bij de detailhandel is er de niet-gespecialiseerde detailhandel (G47.11), zoals Delhaize en Carrefour, en de gespecialiseerde detailhandel (G47.2), zoals winkels als Leonidas of een kaaswinkel.

De tewerkstelling in de sectoren van de voedingshandel, die in tabel 3-8 wordt getoond, is tussen 2010 en 2019 in de vier landen gegroeid. In Duitsland en Nederland zien we een zeer sterke groei van respectievelijk 20,10% en 22,11% en ook een in Frankrijk is er een mooie groei van 12,2%. De tewerkstellingsgroei in België (3,71%) is zeer laag in vergelijking met de groeicijfers van de drie buurlanden.

Een mogelijke verklaring hiervoor is de beperkte aanwezigheid van B2C e-commerce in de sectoren van de voedingshandel in België in vergelijking met de buurlanden. Zo staan in de top 10 van online retailers in zowel Nederland, Duitsland, als Frankrijk enkele grootwarenhuisketens (Cf. Tabel 3-4). Deze grootwarenhuisketens zijn telkens al sterke lokale spelers in de traditionele retail. Zo vinden we bij Duitsland de Duitse supermarktketen Lidl terug op zesde plaats. In Frankrijk staan de Franse supermarktketens Auchan en Carrefour respectievelijk op vierde en negende plaats van de top 10. In Nederland is de supermarktketen Albert Heijn de derde grootste e-retailer en staat de supermarktketen Jumbo op een zevende plaats. In België is er

daarentegen geen enkele supermarktketen in de top 10 e-retailers. Eén van de grote Belgische supermarktketens, Colruyt, heeft zijn webshop Collishop zelfs stopgezet.

Daarnaast zien we ook dat gespecialiseerde voeding- en genotsmiddelen detailhandel (G47.2) lijdt onder de concurrentie van de niet-gespecialiseerde voedingsdetailhandel (G47.11). In België en Nederland zien we dat de tewerkstellingsgroei in de sectoren van de voedingshandel vooral gedreven wordt door de niet gespecialiseerde winkels, terwijl de gespecialiseerde detailhandel constant blijft (in Nederland) of zelfs krimpt (in België). In Frankrijk groeit de gespecialiseerde detailhandel wel, maar in mindere mate dan de niet gespecialiseerde detailhandel. Alleen in Duitsland is de groei van de tewerkstelling in de gespecialiseerde handel groter dan in de niet-gespecialiseerde handel. Net als bij de sectoren van de niet-voedingshandel, zien we dus dat in de sectoren van de voedingshandel in Nederland, België en Frankrijk de niet-gespecialiseerde winkels sterk groeien, terwijl de handel in de gespecialiseerde winkels daalt. Alleen in Duitsland kunnen de gespecialiseerde winkels standhouden.

De tewerkstellingsgroei neemt ook toe in sectoren van de voedingshandel van de vier landen. In elk van de landen was de groei het laagst in de periode van 2010 tot 2013 (en in België en Frankrijk zelfs negatief). Maar in de daaropvolgende twee periodes (2013 - 2016 en 2016 - 2019), nam de groei sterk toe.

3.3.4 Logistiek

Tabel 3-9: Evolutie van de tewerkstelling in de 'Logistiek' subsectoren, in België en buurlanden (2010 – 2019)

Logistiek	2010	2013	2016	2019	% Totaal (2019)	% TW (2019)	Δ2010-2013 (%)	Δ2013-2016 (%)	Δ2016-2019 (%)	Δ2010-2019 (%)
Duitsland	774.156	885.340	1.002.199	972.523	17,58%	2,15%	14,36%	13,20%	-2,96%	25,62%
Nederland	176.175	175.972	186.202	207.525	15,57%	2,16%	-0,12%	5,81%	11,45%	17,79%
Frankrijk	555.792	533.090	525.388	528.399	19,40%	1,85%	-4,08%	-1,44%	0,57%	-4,93%
België	100.231	100.561	100.407	104.010	20,37%	2,12%	0,33%	-0,15%	3,59%	3,77%

Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_na_dt_r2)

In tabel 3-9 zien we duidelijk de impact van de e-commerce op de tewerkstelling in de logistieke sector. In Nederland en Duitsland, waar al vanaf 2010 meer dynamiek is in B2C e-commerce, zien we dat de tewerkstelling in de logistieke sectoren van Duitsland en Nederland al vanaf 2010 een sterke groei kennen. In Frankrijk zien we slechts een zeer beperkte toename van de activiteit van de 'pure players' in deze

periode en deze gaat gepaard met een verdere daling van de tewerkstelling in de logistieke sector in de periode 2010 – 2019.

In België zien we, na een periode van een stabiel tewerkstellingsniveau tussen 2010 en 2016 in de logistieke sector, dat de tewerkstelling in de Belgische logistieke sector begint te groeien tussen 2016 en 2019. Deze evolutie loopt gelijk met de cijfers van de tewerkstelling in de H47.19 'verkoop op afstand', in de periodes 2010 - 2013 en 2013 - 2016, blijft het aantal arbeidsplaatsen hier redelijk stabiel (eerst een lichte stijging en vervolgens een lichte daling, net als bij de logistiek). De sterkere groei tussen 2016 en 2019 in de Belgische logistieke sector loopt samen met een sterke groei van de Belgische 'pure players'.

De beperkte impact van de opkomst van de B2C e-commerce op de tewerkstelling in de Belgische logistieke sector komt deels doordat veel buitenlandse 'pure players' actief zijn in België. De warehouses van deze buitenlandse spelers zijn voorlopig zelden of weinig in België gevestigd. Vermoedelijk zullen de buitenlandse 'pure players' in de komende jaren meer beroep doen op lokale Belgische warehouses in het kader van hogere transportkosten en de nood aan verduurzaming. Zo opende de Nederlandse webshop Coolblue in maart 2022 zijn derde 'tv- en witgoeddepot' in België, van waaruit ze de bezorging en installatie van alle grote producten willen verzorgen³⁶ en wil de Amerikaanse webshop Amazon tegen het einde van 2022 in Antwerpen zijn eerste Belgische bezorgcentrum openen³⁷. Maar zelfs met de verhoogde B2C e-commerce activiteit van buitenlandse 'pure players' in Belgische warehouses, blijft een groot deel van de gecreëerde meerwaarde naar de buitenlandse hoofdzetel terugvloeien.

Kortom, in landen met een sterke B2C e-commerce activiteit zoals Nederland en Duitsland, doen de groothandel, de detailhandel en de logistiek het goed op vlak van tewerkstelling.

---

³⁶ <https://aboutcoolblue.com/news/nl-be/coolblue-opent-tv--en-witgoeddepot-in-nijvel/>

³⁷ https://www.standaard.be/cnt/dmf20220217_94731408

3.3.5 Grootte van de sectoren

Tabel 3-10: Tewerkstelling per subsector in absolute termen, aandeel in besproken sectoren, en aandeel in de totale tewerkstelling, België en buurlanden (2019)

		België			Duitsland			Frankrijk			Nederland		
		2019	% Totaal	% TW	2019	% Totaal	% TW	2019	% Totaal	% TW	2019	% Totaal	% TW
TW	Totale werkgelegenheid	4.895.200		100,00%	45.268.000		100,00%	28.495.000		100,00%	9.592.000		100,00%
T	Totaal	510.674	100,0%	10,43%	5.531.086	100,0%	12,22%	2.723.762	100,0%	9,56%	1.332.736	100,0%	13,89%
Voeding		166.754	32,7%	3,41%	1.683.019	30,4%	3,72%	1.024.406	37,6%	3,60%	474.642	35,6%	4,95%
	Groothandel	38.381	7,5%	0,78%	350.475	6,3%	0,77%	172.976	6,4%	0,61%	92.265	6,9%	0,96%
G46.3	Groothandel in voedingsmiddelen, dranken en genotmiddelen	38.381	7,5%	0,78%	350.475	6,3%	0,77%	172.976	6,4%	0,61%	92.265	6,9%	0,96%
	Detailhandel	128.373	25,1%	2,62%	1.332.544	24,1%	2,94%	851.430	31,3%	2,99%	382.377	28,7%	3,99%
	Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels												
G47.11	waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen	102.432	20,1%	2,09%	1.016.660	18,4%	2,25%	735.080	27,0%	2,58%	326.039	24,5%	3,40%
G47.2	Detailhandel in voedings- en genotmiddelen in gespecialiseerde winkels	25.941	5,1%	0,53%	315.884	5,7%	0,70%	116.350	4,3%	0,41%	56.338	4,2%	0,59%
Niet voeding		239.910	47,0%	4,90%	2.875.544	52,0%	6,35%	1.170.957	43,0%	4,11%	650.569	48,8%	6,78%
	Groothandel	69.057	13,5%	1,41%	604.315	10,9%	1,33%	273.055	10,0%	0,96%	187.182	14,0%	1,95%
G46.4	Groothandel in andere consumentenartikelen	59.987	11,7%	1,23%	463.374	8,4%	1,02%	214.626	7,9%	0,75%	134.381	10,1%	1,40%
G46.5	Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur	9.070	1,8%	0,19%	140.941	2,5%	0,31%	58.429	2,1%	0,21%	52.801	4,0%	0,55%
	Detailhandel	170.853	33,5%	3,49%	2.271.229	41,1%	5,02%	897.902	33,0%	3,15%	463.387	34,8%	4,83%
G47.19	Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels	9.553	1,9%	0,20%	109.082	2,0%	0,24%	67.363	2,5%	0,24%	39.739	3,0%	0,41%
G47.4	ICT-apparatuur	6.727	1,3%	0,14%	103.679	1,9%	0,23%	11.739	0,4%	0,04%	14.636	1,1%	0,15%
G47.5	Andere consumentenartikelen	37.273	7,3%	0,76%	448.157	8,1%	0,99%	193.310	7,1%	0,68%	89.612	6,7%	0,93%
G47.6	Cultuur- en recreatieartikelen	17.104	3,3%	0,35%	148.477	2,7%	0,33%	81.112	3,0%	0,28%	32.475	2,4%	0,34%
G47.7	Detailhandel in andere artikelen	94.054	18,4%	1,92%	1.199.473	21,7%	2,65%	486.397	17,9%	1,71%	233.282	17,5%	2,43%
G47.91	Detailhandel via postorderbedrijven of via internet	6.142	1,2%	0,13%	262.361	4,7%	0,58%	57.981	2,1%	0,20%	53.643	4,0%	0,56%
Logistiek		104.010	20,4%	2,12%	972.523	17,6%	2,15%	528.399	19,4%	1,85%	207.525	15,6%	2,16%
H49.41	Goederenvervoer over de weg	61.398	12,0%	1,25%	437.457	7,9%	0,97%	375.582	13,8%	1,32%	126.927	9,5%	1,32%
H52*	Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	42.612	8,3%	0,87%	535.066	9,7%	1,18%	152.817	5,6%	0,54%	80.598	6,0%	0,84%

Noot: *Excl. H52.21, H52.22 en H52.23

Bron: Berekeningen van de CRB op basis van Eurostat (EUROBASE, sbs_na_dt_r2)

In tabel 3-10 zien we dat in elk van de vier landen de sectoren van de niet-voedingshandel het meeste aantal mensen tewerkstelt, gevolgd door de sectoren van de voedingshandel en de logistiek. Het aandeel van de sectoren van de niet-voedingshandel in Duitsland is hoger dan in de andere landen. De sectoren van de niet-voedingshandel zijn in Duitsland goed voor ongeveer de helft van de tewerkstelling van de tewerkstelling in de geanalyseerde sectoren (52%). Dit komt vooral door de sterke niet-voedingsdetailhandel in Duitsland die goed is voor 41,1% van de tewerkstelling, terwijl dit in de landen slechts tussen de 33% en 35% is. Duitsland doet het voornamelijk sterk in de detailhandel in ICT-apparatuur (G47.4), andere consumentenartikelen (G47.5), andere artikelen (G47.7) en verkoop op afstand (G47.91). Duitsland heeft dan ook sterke lokale 'mixed players' zoals Saturn en Mediamarkt en ook een heel aantal sterke 'pure players' zoals Zalando en Otto. We zien ook dat vooral de gespecialiseerde niet-voedingsdetailhandel in de periode 2010 – 2019 sterk is blijven groeien, ondanks de opkomst van de 'pure players'. Deze bedrijven hebben zich aldus kunnen aanpassen aan B2C e-commerce en hieruit zijn sterke 'mixed players' gegroeid. Daarentegen hebben de Duitse niet-gespecialiseerde niet-voedingshandel bedrijven zich minder goed kunnen aanpassen. Dit blijkt uit de daling van de tewerkstelling in deze sectoren.

Frankrijk daarentegen heeft sterke sectoren van de voedingshandel, die goed zijn voor 37,6% van de tewerkstelling in de besproken sectoren. Dit komt voornamelijk door een relatief hoge tewerkstelling in de detailhandel in Frankrijk, terwijl het aandeel van de groothandel een stuk lager is dan in de drie buurlanden. In België speelt zich het omgekeerde af en is er een relatief hoge tewerkstelling in de groothandel.

Als we naar de tewerkstelling bij de 'pure players' kijken (G47.91) dan zien we dat dit in België, met een aandeel van 1,2%, veruit het laagste is. In Duitsland vertegenwoordigen de 'pure players' 4,7% van de tewerkstelling in de besproken sectoren, in Nederland is dit 4% en in Frankrijk 2,1%. Maar tegelijkertijd is het aandeel van de logistiek in de tewerkstelling in België, met een aandeel van 20,4%, hoger dan in de buurlanden. In Duitsland is het aandeel van de logistieke sector 17,6%, in Frankrijk 19,4% en in Nederland 15,6%.

3.4 Conclusie

De totale tewerkstelling in de sectoren van de voeding en niet-voedingshandel en de logistiek is in België tussen 2010 en 2019 gedaald met 2,28%. In Duitsland en Nederland, daarentegen, kende de tewerkstelling in deze sectoren een sterke groei, respectievelijk 15,82% en 11,36%. In Frankrijk bleef de tewerkstelling stabiel (-0,48%)^{38 39}.

De daling van de tewerkstelling in België is voornamelijk te wijten aan de sterke afgenomen tewerkstelling in de niet-voedingshandel (-8,28%) en de relatief beperkte groei in de andere sectoren. Deze daling van de tewerkstelling in de niet-voedingshandel zien we ook in Frankrijk (-7,65%), terwijl Duitsland (+10,6%) en Nederland (+2,95%) in deze sector wel tewerkstelling creëren. De tewerkstelling in België is licht gegroeid in de logistieke sector (+3,77%), terwijl Frankrijk een daling kent van -4,93%. Deze beperkte groei is in absolute termen onvoldoende om de daling van de tewerkstelling in de niet-voedingshandel te compenseren. In Duitsland (+25,62%) en in Nederland (+17,79%), is de tewerkstelling in de logistieke sector wel sterk toegenomen.

---

³⁸ De analyse die hier gemaakt is is gebaseerd op data tot en met 2019 en geeft dus niet de situatie van de laatste jaren weer. De gebeurtenissen van de voorbije jaren, zoals de Coronacrisis, kunnen voor een verandering hebben gezorgd in de evolutie van de werkgelegenheid in de logistiek en handel.

³⁹ Het is niet altijd gemakkelijk om goede cijfers te vinden over de evolutie werkgelegenheid in de verschillende subsectoren in elk van de vier landen. Daarom moet men deze cijfers met zekere voorzichtigheid interpreteren.

Terwijl in de buurlanden de sectoren van de voedingshandel sterk groeiden, kenden deze sectoren (Colruyt, Carrefour, Delhaize, ...) in België een beperkte groei van 3,71%. De sterkere groei in Frankrijk (+12,20%) van deze sectoren verklaart de iets betere tewerkstellingscijfers voor Frankrijk.

De sterke B2C e-commerce groei in Duitsland en Nederland gaat gepaard met een sterke toename van de tewerkstelling in de logistieke sectoren. Duitsland en Nederland hebben dan ook eigen sterke 'pure players' zoals Zalando, Coolblue en Bol.com, die ook in het buitenland zeer actief en succesvol zijn.

We zien ook dat Duitsland, Nederland en Frankrijk sterke lokale 'mixed players' hebben. Voornamelijk in de sectoren van de voedingshandel (die ook niet-voedselproducten verkopen) staan zij op vlak van online verkoop veel verder dan België. Zowel Nederland, Duitsland, als Frankrijk hebben grote lokale supermarktketens in de top 10 van de online verkopers staan, zoals Albert Heijn, Lidl en Carrefour. Dit verklaart deels de goede groeicijfers in de sectoren van de voedingshandel in deze landen. Duitsland en Nederland doen het daarenboven ook goed in de sectoren van de niet-voedingshandel (met winkels zoals Media Markt, Saturn, De Bijenkorf en Wehkamp).

De B2C e-commerce in België kent pas zijn groeispurt vanaf 2016. De Belgische B2C e-commerce wordt voor een groot stuk gedomineerd door buitenlandse spelers, waaronder veel 'pure players'. België heeft geen enkele eigen grote 'pure player'. Hierdoor is de omzet en tewerkstelling van de Belgische B2C e-commerce nog altijd een stuk kleiner dan in de Duitsland, Nederland en Frankrijk, zowel op het vlak van aandeel in het bbp, als per capita.

Dit komt enerzijds omdat België geen eigen grote 'pure players' heeft. Verder hebben de buitenlandse 'pure players' die actief zijn in België vaak hun warehouses buiten België. Toch zien we, zoals besproken in hoofdstuk 3.3.1 en 3.3.4, dat meer en meer buitenlandse 'pure players' een deel van hun logistieke keten naar België verhuizen en fysieke koop- of afhaalpunten creëren, waardoor ze ook zorgen voor tewerkstelling in België.

Anderzijds heeft België bijna geen grote lokale 'mixed players'. De enige Belgische 'mixed player' in de top 10 webshops is Vanden Borre (Vanden Borre is nota bene eigendom van een buitenlands bedrijf), die bijna alleen actief is op de Belgische markt. Merk op dat de online verkoop 16,7% van de totale omzet van Vanden Borre bedraagt (in 2018).

De afwezigheid van sterke 'mixed players' in de top van de online retailers in België gaat gepaard met een veel kleinere tewerkstellingsgroei in de sectoren van de voedingshandel (die niet alleen voeding verkopen) dan in de buurlanden en een daling van de tewerkstelling in de sectoren van de niet-voedingshandel in de periode 2010 - 2019.

We noteren dat in Duitsland en Nederland; waar wel een sterke activiteit is van 'pure players' en 'mixed players' op het vlak van B2C e-commerce; de tewerkstelling in detailhandel, groothandel en logistiek positief is geëvolueerd in de periode 2010 - 2019.

Deze tewerkstellingscijfers wijzen er vooral op dat de B2C e-commerce activiteit trager en later werd opgestart in België dan in Duitsland en Nederland. Vast staat dat de absolute creatie van tewerkstelling bij de 'pure players' in België zeer zwak is. We zien wel dat de tewerkstelling in de verkoop op afstand in België toeneemt, maar vooral doordat buitenlandse 'pure players' een beperkt deel van hun distributieketen naar België verhuizen. Het is voor Belgische 'pure players' niet gemakkelijk om door te breken, door de sterke aanwezigheid van belangrijke buitenlandse 'pure players'. Deze mastodonten kunnen hun dominantie in stand houden door hun schaal, technische kennis en jarenlange ervaring. Aangezien deze bedrijven nu ook meer en meer een deel van hun distributieketen in België beginnen te organiseren, wordt het ook moeilijker voor een opkomende Belgische 'pure player' om het nabijheidsvoordeel uit te spelen. Nu de grote 'pure players' ook fysieke winkels openen in België, gaan ze ook op dat vlak de Belgische fysieke winkels beconcurreren.

Zoals aangegeven in het verslag « Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België » (CRB, 2022), is e-commerce in volle ontwikkeling en is het zeker niet te laat om de nieuwe tendensen op te pikken met o.a. betrekking tot de aan huis beleving van verse producten en het doorgedreven gebruik van artificiële intelligentie. Hier zien we de komst van buitenlandse pure players, die de Belgische traditionele spelers sterk beconcurreren (Cf. '3.3.1. Pure Players'). De COVID-pandemie heeft het aantal mensen dat online koopt sterk doen stijgen en een boost gegeven aan de e-commerce. Daarnaast zorgden de lockdowns ervoor dat vele klassieke detailhandelaars (en ook restaurants) in België van start zijn gegaan met

online verkoop⁴⁰. Het is nog onduidelijk hoe duurzaam deze groei is en welk effect dit heeft op de werkgelegenheid in de Belgische logistieke en handelssectoren.

4 Structurele karakteristieken van de werkgelegenheid in de sectoren die een impact ondervinden van e-commerce

4.1 Methodologie

Om een beeld te krijgen van de structurele karakteristieken van de werkgelegenheid, baseren we ons op de resultaten van de enquêtes naar de arbeidskrachten. We dienen er in deze context op te wijzen dat het geen "absolute" cijfers zijn, maar benaderingen die gebaseerd zijn op de extrapolatie van een toevalssteekproef uit de Belgische bevolking. Bij de interpretatie van de cijfers dient hiermee rekening te worden gehouden. Wanneer het geschatte aantal personen kleiner is dan 5000, moeten de gegevens met de nodige omzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De enquêtes worden in verschillende landen van de Europese Unie gehouden a.d.h.v. een gemeenschappelijke vragenlijst en volgens een geharmoniseerde methodologie. Het voordeel is dus dat de landen van de EU kunnen worden vergeleken, wat niet kan op basis van nationale administratieve bestanden, aangezien deze het resultaat zijn van bijzondere nationale wetgevende, administratieve of regelgevende bepalingen.

Aangezien de enquête naar de arbeidskrachten in 2017 en 2021 grondig is hervormd, zorgt dit voor een mogelijke breuk in de resultaten. Historische tijdsreeksen dienen aldus omzichtig te worden geïnterpreteerd. Meer info over de wijzigingen die doorgevoerd werden in 2021 kan via deze [link](#) worden geraadpleegd.

Eén van de belangrijkste wijzigingen die in 2021 werd doorgevoerd is dat voor wie langer dan drie maanden tijdelijk werkloos is, bij de werklozen of inactieven wordt gerekend, en niet meer bij de werkenden, afhankelijk van de antwoorden op de vragen naar het zoeken naar werk en het beschikbaar zijn.

In de onderstaande analyse worden in de mate van het mogelijke zowel de werknemers als de zelfstandigen mee in rekening genomen. De cijfers met

---

⁴⁰ Dit wordt verder besproken in hoofdstuk 4 'De impact van het coronavirus op de Belgische e-commerce' van het verslag « Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België » - [CRB 2022-1670](#).

betrekking tot de zelfstandigen dienen met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd rekening houdend met hun lage betrouwbaarheid.

4.2 Statuut

Arbeiders

Binnen de sector van de logistiek domineren arbeiders het personeelsbestand in de subsector “goederenvervoer over de weg” (Nace 49.41) met 47.560 of een aandeel van 74,5% in 2019. De opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52.1, 52.22 en 52.24) stellen een relatief hoog aandeel arbeiders (39,7% of 22.046 arbeiders in 2019) tewerk in vergelijking met de andere subsectoren, niettegenstaande is het grootste deel van de werknemers tewerkgesteld als bediende. In de voedingshandel zijn de verschillen groter tussen subsectoren; in de voedingsgroothandel (Nace 46.3) en de gespecialiseerde voedingsdetailhandel (Nace 47.2) is een hoger percentage arbeiders (resp. 44,9% en 29,4%) werkzaam dan in de niet-gespecialiseerde voedingsdetailhandel (Nace 47.11), (10,1%). In absolute waarden stelt de niet-gespecialiseerde voedingsdetailhandel evenwel meer arbeiders tewerk dan de gespecialiseerde bedrijfstak. In de niet-voedingshandel zijn in vergelijking met de andere onderzochte sectoren minder dan gemiddeld arbeiders werkzaam.

Als we de ontwikkeling over een periode van 7 jaar (2012-2019) observeren, stellen we vast dat het aandeel arbeiders in de voedings- en de logistieke sectoren toeneemt, terwijl dit in de niet-voedingssectoren afneemt.

Bedienden

Met uitzondering van de detailhandel via postorderbedrijven of via internet (Nace 47.91) bestaat een ruime meerderheid van het personeelsbestand in de niet-voedingshandel uit bedienden. In de subsector “Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels” (Nace 47.19) en de groothandel in informatie- en communicatieapparatuur (Nace 46.5) bestaat het personeelsbestand bijna uitsluitend uit bedienden, met een aandeel van resp. 92,8% en 91,6% in 2019.

Ook de niet-gespecialiseerde voedingsdetailhandel (Nace 47.11) vertegenwoordigt een significant hoog aandeel bedienden (84,9% in 2019). In absolute waarden weegt deze sector met 81.643 bedienden het zwaarst door van alle onderzochte sectoren.

Binnen de sector van de logistiek zijn de verschillen groter; daar waar de subsector van het goederenvervoer (Nace 52) een minderheid aan bedienden telt, is meer dan de helft van de werknemers in de Opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52.1, 52.22 en 52.24) en de “posterijen en koeriers” (Nace 53) bediende. In de sector van de posterijen en koeriers neemt het aandeel arbeiders en bedienden tussen 2012 en 2019 significant toe, terwijl het aandeel ambtenaren quasi halveert.

Als we de ontwikkeling van het aandeel bedienden over een periode van 7 jaar (2012-2019) observeren, stellen we vast dat het aandeel in de meerderheid van de (sub)sectoren toeneemt, met uitzondering van de detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (Nace 47.4) en de niet-voedingsgroothandel (Nace 46.4 + 46.5).

Zelfstandigen

Betreffende de zelfstandigen baseren we ons op info van Eurostat dat is gebaseerd op resultaten van de enquête naar de arbeidskrachten (EAK). Volgens de EAK wordt een individu zonder werkgever (officieel of niet), als een zelfstandige beschouwd (met inbegrip van de “vrije beroepen”: artsen, advocaten... die een eigen praktijk/kabinet/kantoor hebben). Stagairs werkzaam bij zelfstandigen worden niet mee opgenomen in deze groep, zij worden als loontrekkenden beschouwd.

Tegelijkertijd neemt het aandeel zelfstandigen tussen 2012 en 2019 in een meerderheid van de onderzochte sectoren af, maar deze afname is het meest uitgesproken in de gespecialiseerde detailhandel, zowel voeding als niet-voeding. Dit is ook de sector die de meeste concurrentiedruk ondervindt, zowel van de e-commercesector als de van niet-gespecialiseerde subsectoren.

Daarnaast kijken de sector van de ‘pure players’, m.n. de detailhandel via postorderbedrijven of via internet (Nace 47.91) en de sectoren van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) en van de posterijen en koeriers (Nace 53) ook aan tegen een toename van het aantal zelfstandigen. Het aantal zelfstandigen in de sector van de ‘pure players’ vermenigvuldigt zich tussen 2012 en 2019 bijna met een factor 4 (+ 2.607 zelfstandigen). Het aandeel zelfstandigen (60,4%) in 2019 is hiermee het hoogst van alle onderzochte sectoren. In de sectoren van het goederenvervoer over de weg en de posterijen en koeriers neemt het aantal zelfstandigen tussen 2012 en 2019 toe met resp. 10,5% en 14,5%.

Ook de detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (Nace 47.4) telt een bovengemiddeld aandeel zelfstandigen (33,2% in 2019). Niettegenstaande ging

dit aandeel net zoals in de andere subsectoren van de gespecialiseerde detailhandel er fors op achteruit in de periode 2012-2019.

Ambtenaren

Eén sector, met name de posterijen en koeriers (Nace 53), telt ook ambtenaren onder zijn personeel. Tijdens de geobserveerde periode daalt dit aandeel evenwel fors. Terwijl de sector “posterijen en koeriers” in 2012 nog 44,6% ambtenaren telde, is dit aandeel in 2019 bijna gehalveerd tot 24,2%.

Tabel 4-1: Ontwikkeling aantal werkzame personen naargelang hun statuut per sector in de periode 2012-2019

	2012					2019					%Δ 2012-2019							
	arb.	bed.	ambt.	zelfst.	TOTAAL	arb.	bed.	ambt.	zelfst.	TOTAAL	% Δ	% Δ	% Δ	% Δ				
VOEDING																		
GROOTHANDEL																		
Groothandel in voedingsmiddelen, dranken en genotmiddelen (46.3)	16.055	15.150	6.472	37.677	17.104	44,9%	16.719	43,9%	4.241	11,1%	38.064	6,5%	10,4%	-34,5%				
DETAILHANDEL																		
Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (47.11)	9.104	74.527	7.400	91.031	9.677	10,1%	81.643	84,9%	4.855	5,0%	96.175	6,3%	9,5%	-34,4%				
Detailhandel in voedings- en genotmiddelen in gespecialiseerde winkels (47.2)	7.962	13.027	12.118	33.107	8.564	29,4%	15.302	52,5%	5.260	18,1%	29.126	7,6%	17,5%	-56,6%				
NIET-VOEDING																		
GROOTHANDEL																		
Groothandel in andere consumentenartikelen (46.4)	8.293	42.996	9.755	61.044	7.332	13,3%	42.622	77,3%	5.217	9,5%	55.171	-11,6%	-0,9%	-46,5%				
Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur (46.5)	422	14.097	1.406	15.925	221	1,8%	11.523	91,6%	839	6,7%	12.583	-47,6%	-18,3%	-40,3%				
DETAILHANDEL																		
Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels (47.19)	544	8.996	191	9.731	474	4,1%	10.768	92,8%	363	3,1%	11.605	-12,9%	19,7%	90,1%				
Detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (47.4)	348	5.298	4.352	9.998	179	2,5%	4.541	64,3%	2.342	33,2%	7.062	-48,6%	-14,3%	-46,2%				
Detailhandel in andere consumentenartikelen in gespecialiseerde winkels (47.5)	8.286	27.751	10.853	46.890	6.694	16,6%	28.534	71,0%	4.986	12,4%	40.214	-19,2%	2,8%	-54,1%				
Detailhandel in cultuur- en recreatieartikelen in gespecialiseerde winkels (47.6)	599	10.470	6.328	17.397	488	3,4%	10.676	75,4%	2.986	21,1%	14.150	-18,5%	2,0%	-52,8%				
Detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (47.7)	8.014	68.057	30.738	106.809	6.535	6,9%	72.062	76,2%	16.010	16,9%	94.607	-18,5%	5,9%	-47,9%				
Detailhandel via postorderbedrijven of via internet (47.91)	391	1.324	911	2.626	381	6,5%	1.924	33,0%	3.518	60,4%	5.823	-2,6%	45,3%	286,2%				
LOGISTIEK																		
Goederenvervoer over de weg (49.41)	41.211	6.894	7.381	55.486	47.560	74,5%	8.094	12,7%	8.154	12,8%	63.808	15,4%	17,4%	10,5%				
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)*	17.138	25.938	2.313	45.389	22.046	39,7%	31.130	56,1%	2.289	4,1%	55.465	28,6%	20,0%	-1,0%				
Posterijen en koeriers (53)	3.053	14.255	16.217	2.811	36.336	4,161	11,9%	19.183	54,7%	8.485	24,2%	3.219	9,2%	35.048	36,3%	34,6%	-47,7%	14,5%

Noot: *Excl. H52.21, H52.22 en H52.23. De absolute werknemersaantallen van de RSZ en Eurostat kunnen verschillen vertonen. Hiervoor bestaan twee mogelijke verklaringen: (1) De verstrekte cijfers van Eurostat zijn het resultaat van de Structuurenquêtes (SBS) van Statbel. Dit zijn geen "absolute" cijfers maar benaderingen die gebaseerd zijn op de extrapolatie van een toevalssteekproef bij Belgische ondernemingen. (2) Tot 2017 definieerde Statbel, net zoals de RSZ een onderneming als een juridische eenheid. Vanaf 2018 hanteert Statbel de definitie van het Europees Statistisch Systeem (ESS) voor een onderneming wat neerkomt op een consolidatie van het aantal werknemers naar de hoofdactiviteit van de onderneming. Dit zorgt voor grotere discrepanties met de RSZ-gegevens aangezien bepaalde juridische eenheden van Nace 52.10 of 52.24 werden

gehergroepeerd onder een andere Nace-code.

Bron: secretariaat CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ en Eurostat (data zelfstandigen)

Besluit statuut

Arbeiders domineren het personeelsbestand in de sector van het goederenvervoer over de weg. In de niet-voedingshandel (uitgezonderd de 'pure players', Nace 47.91), de niet-gespecialiseerde tak van de voedingsdetailhandel en de logistieke sectoren 'opslag' en 'posterijen en koeriers' maken de bedienden meer dan de helft van het personeelsbestand uit.

De sector van de 'pure players' wordt tussen 2012 en 2019 gekenmerkt door een forse toename van het aandeel zelfstandigen tot 60,4%. Het is de enige sector die meer zelfstandigen telt dan arbeiders. In dezelfde periode neemt het aantal zelfstandigen in de gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.2 + 47.4-47.7) fors af, terwijl zich een omgekeerde beweging voordoet in de niet-gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.19) . De gespecialiseerde handel ondervindt naast de concurrentiedruk van de niet-gespecialiseerde handel ook steeds meer de concurrentie van de online handel.

Uit de cijfers blijkt ook dat een kwart van de werkzame personen in de sector van de posterijen en koeriers het statuut van ambtenaar heeft. Tijdens de onderzochte periode stellen we evenwel vast dat het aandeel ambtenaren in deze sector wordt gehalveerd en wordt vervangen door arbeiders en bedienden.

4.3 Ondernemingsgrootte

In de sectoren die het onderwerp zijn van deze studie opereert een overgrote meerderheid kleine ondernemingen, d.w.z. ondernemingen met minder dan 50 werknemers. Voor alle onderzochte sectoren, uitgezonderd de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten, steekt het aandeel van kleine ondernemingen boven de 90% uit. Dit is ook kenmerkend voor de gehele Belgische economie.

In de gespecialiseerde voedingsdetailhandel (Nace 47.2), gespecialiseerde detailhandel in ICT-apparatuur (Nace 47.5), de pure players (Nace 47.91) en het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) stellen zij ook een ruime meerderheid (>60%) van de werknemers tewerk. In de gespecialiseerde voedingsdetailhandel vertegenwoordigen de kleine ondernemingen zelfs meer dan 85% van het totaal aantal arbeidsplaatsen.

Tabel 4-2: Aantal ondernemingen, uitgesplitst naargelang hun grootte en aantal werknemers, per sector in 2021

	2021 ondernemingsgrootte							2021 aantal arbeidsplaatsen ngl. ondernemingsgrootte								
	< 10	10-49	Aandeel 1-49	50-199	Aandeel 50-199	≥ 200	Aandeel ≥ 200	TOTAAL	< 10	10-49	Aandeel 1-49	50-199	Aandeel 50-199	≥ 200	Aandeel ≥ 200	TOTAAL
VOEDING																
GROOTHANDEL																
Groothandel in voedingsmiddelen, dranken en genotmiddelen (46.3)	1.795	622	96,2%	75	3,0%	21	0,8%	2.513	5.494	13.522	57,6%	6.889	20,9%	7.118	21,6%	33.023
DETAILHANDEL																
Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (47.11)	2.978	1.014	98,9%	22	0,5%	24	0,6%	4.038	8.682	19.219	28,1%	1.528	1,5%	69.715	70,3%	99.144
Detailhandel in voedings- en genotmiddelen in gespecialiseerde winkels (47.2)	4.258	556	99,7%	13	0,3%	2	0,04%	4.829	12.436	8.949	85,5%	1.200	4,8%	2.432	9,7%	25.017
NIET-VOEDING																
GROOTHANDEL																
Groothandel in andere consumentenartikelen (46.4)	3.167	764	95,6%	152	3,7%	29	0,7%	4.112	8.861	15.671	50,2%	13.059	26,7%	11.286	23,1%	48.877
Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur (46.5)	572	167	94,6%	33	4,2%	9	1,2%	781	1.565	3.296	44,2%	2.877	26,1%	3.268	29,7%	11.006
DETAILHANDEL																
Overige detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels (47.19)	148	62	91,7%	14	6,1%	5	2,2%	229	544	1.286	20,8%	947	10,8%	6.017	68,4%	8.794
Detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (47.4)	562	77	98,6%	8	1,2%	1	0,2%	648	1.386	1.796	74,2%	758	17,7%	347	8,1%	4.287
Detailhandel in andere consumentenartikelen in gespecialiseerde winkels (47.5)	3.271	617	98,8%	32	0,8%	14	0,4%	3.934	9.576	12.039	58,7%	2.626	7,1%	12.612	34,2%	36.853
Detailhandel in cultuur- en recreatieartikelen in gespecialiseerde winkels (47.6)	1.542	103	99,0%	9	0,5%	7	0,4%	1.661	3.500	1.935	49,1%	804	7,3%	4.819	43,6%	11.058
Detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (47.7)	10.736	784	98,9%	91	0,8%	37	0,3%	11.648	27.138	14.831	56,3%	9.124	12,2%	23.485	31,5%	74.578
Detailhandel via postorderbedrijven of via internet (47.91)	383	47	97,7%	9	2,0%	1	0,2%	440	819	1.014	61,5%	839	28,1%	310	10,4%	2.982
LOGISTIEK																
Goederenvervoer over de weg (49.41)	3.275	1.185	95,8%	173	3,7%	24	0,5%	4.657	10.840	25.813	61,5%	15.125	25,4%	7.795	13,1%	59.573
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)*	803	404	87,1%	123	8,9%	56	4,0%	1.386	2.696	8.920	21,1%	11.899	21,6%	31.601	57,3%	55.116
Postrijen en koeriers (53)	726	139	98,5%	7	0,8%	6	0,7%	878	2.137	2.413	12,9%	463	1,3%	30.148	85,7%	35.161
TOTAAL	34.216	6.541	97,6%	761	1,8%	236	0,6%	41.754	95.674	130.704	44,8%	68.138	13,5%	210.953	41,7%	505.469

Bron: secretariaat CRB op basis van de gecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Ook in de gespecialiseerde niet-voedingsdetailhandel vormen de kleine ondernemingen een belangrijke bron voor de werkgelegenheid. Op één sector na creëren de kleine gespecialiseerde niet-voedingswinkels meer dan de helft van het aantal arbeidsplaatsen in hun sector.

In de niet-gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.11 en 47.19), de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten en de postrijen en koeriers daarentegen spelen de grote ondernemingen, met meer dan 200 werknemers, een belangrijke rol in de creatie van arbeidsplaatsen. Hun respectieve aandelen in de sectorale werkgelegenheid bedragen 70,3%; 68,4%; 57,3% en 85,7%.

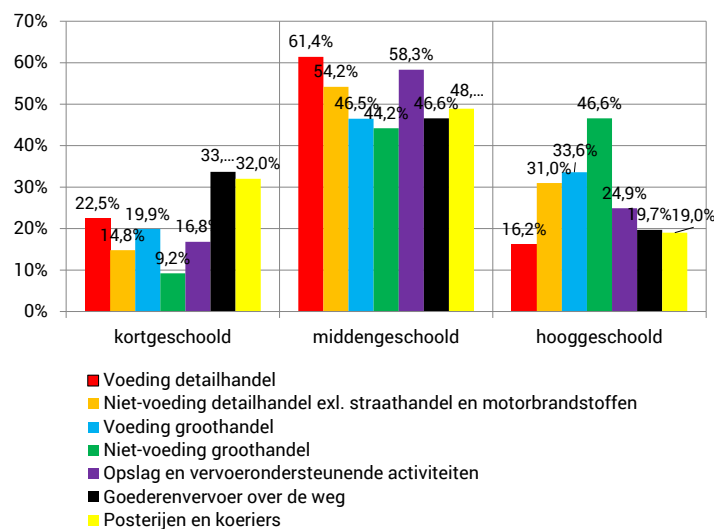
4.4 Opleidingsniveau

In dit hoofdstuk zal veelvuldig gebruik worden gemaakt van de termen “kortgeschoolden”, “middengeschoolden” en “hooggeschoolden”. Iemand is kortgeschoold als hij/zij hoogstens een lager secundair diploma op zak heeft, terwijl iemand als middengeschoold wordt aangeduid als hij/zij hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs heeft behaald. Een persoon wordt als hooggeschoold beschouwd als hij/zij minstens een diploma hoger onderwijs van het korte type bezit.

Volgens de recentste enquête naar de arbeidskrachten⁴¹ van 2021 tellen de sectoren van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) en de posten en koeriers (Nace 53) in vergelijking met de andere sectoren de hoogste aandelen kortgeschoolde werknemers, respectievelijk 33,7% en 32%. Onder kortgeschoolde werknemers begrijpen we werknemers met hoogstens een diploma van het lager of lager secundair onderwijs. Daarnaast telt de voedingsdetailhandel een ruime meerderheid aan middengeschoolde werknemers (61,4%). Ook in de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) en de niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4-47.7 + 47.9) bezit een meerderheid van de werknemers hoogstens een hoger secundair diploma, resp. 58,3% en 54,2%.

In de groothandel en de niet-voedingsdetailhandel is een groter aandeel hooggeschoolde werknemers werkzaam dan gemiddeld in de onderzochte sectoren. De niet-voedingsgroothandel (Nace 46.4 + 46.5), de voedingsgroothandel (Nace 46.3) en de niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4-47.7 + 47.9) tellen respectievelijk 46,6%, 33,6% en 31% hooggeschoolde werknemers.

Grafiek 4-1: Opleidingsniveau van de werknemers in de onderzochte sectoren in 2021

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

⁴¹ De steekproefenquête naar de arbeidskrachten (EAK) in België is een sociaal-economische enquête bij de huishoudens met als populatie de leden van privé-huishoudens van 15 jaar en ouder. Zij worden opgedeeld in drie groepen (namelijk tewerkgestelde personen, werklozen, en niet-actieve personen). Deze enquête maakt deel uit van de EG-steekproefenquêtes die door de statistische dienst van de Europese Gemeenschappen EUROSTAT in samenwerking met de nationale instituten voor de statistiek worden gecoördineerd en onder verantwoordelijkheid van deze laatste worden uitgevoerd. Bedoeling is informatie te vergaren die op Europees vlak vergelijkbaar is en daarnaast gegevens te verzamelen en te verspreiden die anders niet verkregen kunnen worden (mobiliteit van de werknemers, motivatie voor deeltijds werken, opleidingsniveau van de bevolking ...).

Als gevolg van een hervorming van de enquête naar de arbeidskrachten in 2017⁴² en 2021⁴³ zijn er breuken ontstaan in de tijdsreeksen. Het is aldus belangrijk om de onderstaande analyse voor de periode 2013-2021 met de nodige voorzichtigheid te interpreteren.

In de handelssectoren daalt het aandeel kortgeschoolden tijdens de geobserveerde periode. In de groothandel doet er zich in de periode 2013-2020 een verschuiving voor van kortgeschoolden naar middengeschoolden. De forse afname van het aandeel middengeschoolden in de voedingsgroothandel in 2021 ten gunste van de kort- en hooggeschoolden dient met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd aangezien in dit jaar een hervorming plaatsvond van de enquête naar de arbeidskrachten.

In de detailhandel kan een soortgelijke verschuiving van kortgeschoolden naar midden- en hooggeschoolden worden geobserveerd in de periode 2013-2016. In de daaropvolgende periode 2017-2020 begint het aandeel middengeschoolden evenwel af te kalven ten gunste van de hooggeschoolden.

In de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) kan in het begin van de geobserveerde periode (2013-2016) en in 2021 een stijgende trend van het aandeel middengeschoolde werknemers worden waargenomen, ten nadele van de kortgeschoolden. In 2017 doet er zich evenwel een omgekeerde beweging voor. Ook in de sectoren van het goederenvervoer over de weg en de posten en koeriers fluctueren de aandelen tijdens de geobserveerde periode. Terwijl het aandeel middengeschoolden in de sector van de posten en koeriers tussen 2013 en 2016 fors daalde, neemt dit aandeel in de daaropvolgende periode een inhaalbeweging ten nadele van de hooggeschoolden. In de sector van het goederenvervoer over de weg doet zich een omgekeerde beweging voor; het aandeel

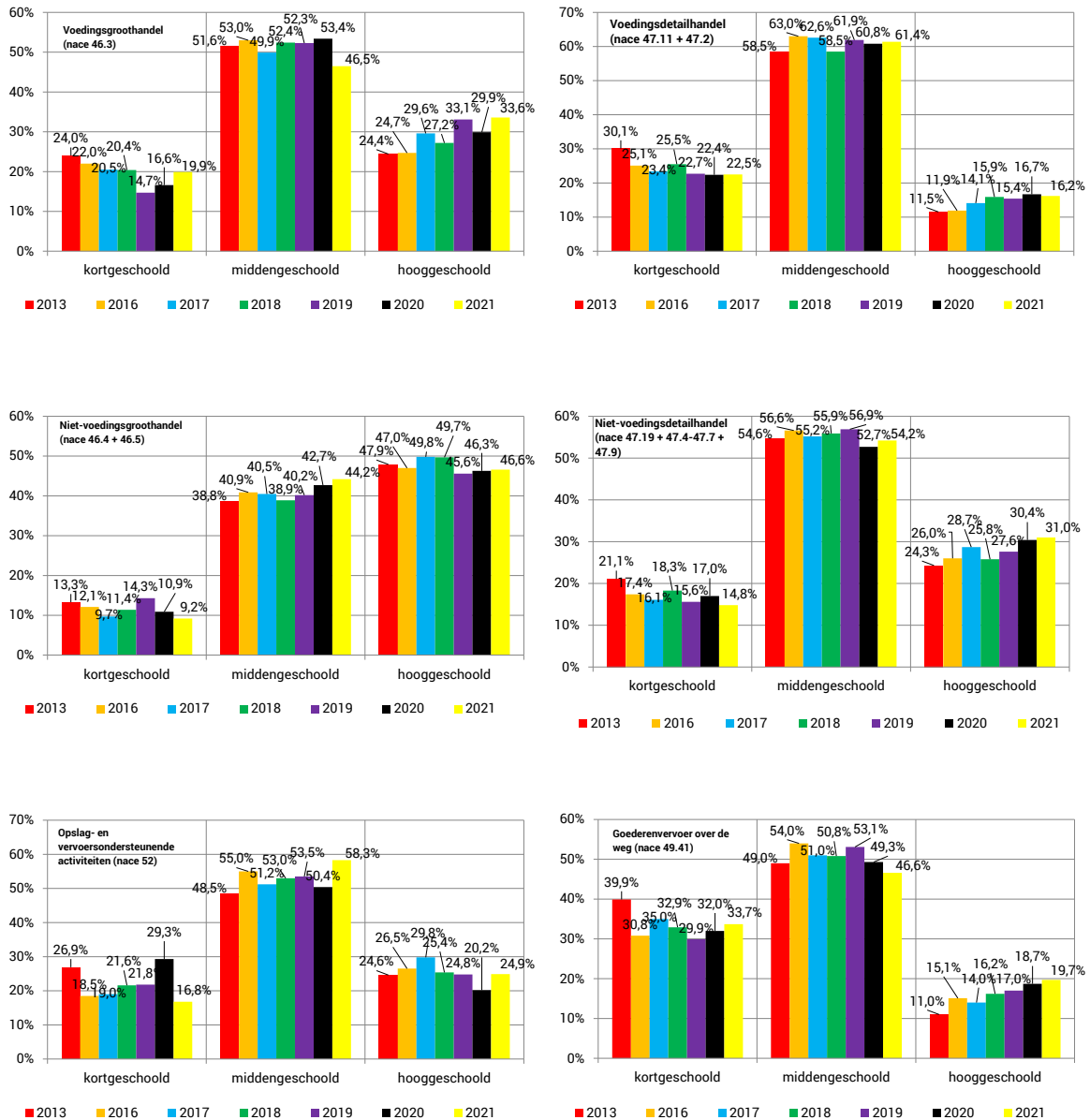

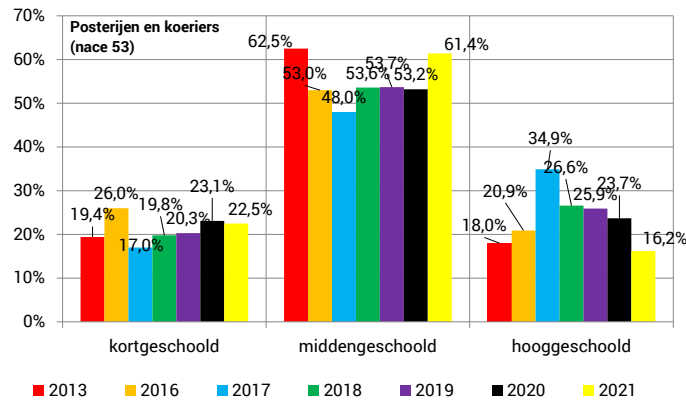
⁴² "In 2017 werd er een grote methodologische wijziging doorgevoerd, en wel op drie manieren. Ten eerste werd er overgeschakeld op een wave approach met een roterend panel. Hierdoor worden de respondenten niet één, maar viermaal bevroegd over een periode van anderhalf jaar. Ten tweede werd er overgegaan naar een face-to-face bevraging bij het eerste interview en een telefonische of online bevraging bij de volgende interviews. Ten derde werd ook de kalibratiemethode verbeterd en aangepast aan het paneldesign." Voor meer info: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/faq>

⁴³ "Ingevolge een nieuw Europees kaderreglement (EU Verordening 2019/1700) werd de vragenlijst van 2021 volledig herzien. De vragen die gesteld worden om te bepalen of een persoon werkend, werkloos of inactief is worden vanaf 2021 in alle Europese lidstaten op een gelijkaardige manier gesteld. Daarnaast werden nog een aantal wijzigingen, conform de Europese verordening doorgevoerd, waaronder de vraagstelling over arbeidsduur. Ook de steekproeftrekking werd aangepast en oudere personen zijn nu op een meer representatieve manier vertegenwoordigd." Voor meer info: [EU Labour Force Survey - new methodology from 2021 onwards - Statistics Explained \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&code=sdg_8_4_1)

middengeschoolden zwakt af sinds 2017 terwijl de hogeschoolden aan belang winnen.

Grafiek 4-2: Ontwikkeling opleidingsniveau werknemers in de onderzochte sectoren in de periode 2013-2021

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

De handelssectoren (Nace 47.1 + 47.2 en Nace 47.5 + 47.7) in België⁴⁴, tellen in vergelijking met de Duitse, en Nederlandse sectorgenoten een kleiner aandeel kort- en middengeschoolden. Hierdoor is het aandeel hooggeschoolden actief in de handel duidelijk hoger dan in de buurlanden.

Voor de sectoren 47.1 en 47.2 is dit mede te wijten aan een beduidend lager aandeel kortgeschoolden. Merk op dat Nederland een zeer hoog aandeel kortgeschoolden inzet in de handelssectoren.

Voor de sector van de opslag en vervoer ondersteunde diensten (Nace 52) telt België veel minder kortgeschoolden (13,9%) dan in de buurlanden. In deze sector wordt meer ingezet op middengeschoolden (58,1%) dan in Frankrijk (49,6%) en Nederland (44,4%). Dit zou er kunnen op wijzen dat de vervoerondersteunende activiteit anders is dan in de buurlanden..

De Belgische sector van het goederenvervoer over de weg en de verhuisbedrijven (Nace 49.4) is de enige sector die substantieel meer kortgeschoolden telt dan Duitsland en Frankrijk. Dit wordt gecompenseerd door een lager aandeel aan middengeschoolden. De landenvergelijking wijst tevens uit dat het Belgisch goederenvervoer over de weg en de verhuisbedrijven (Nace 49.4) een sector is met een aandeel hooggeschoolden dat hoger is dan in alle buurlanden.

Opmerkelijk is dat België voor alle sectoren uit de waardeketen een hoog aandeel hooggeschoolden of een lager aandeel kort- en middengeschoolden tewerkstelt in vergelijking met Duitsland en Nederland. Alleen in de sector van de opslag en vervoerondersteunende activiteiten heeft Nederland minder kort- en

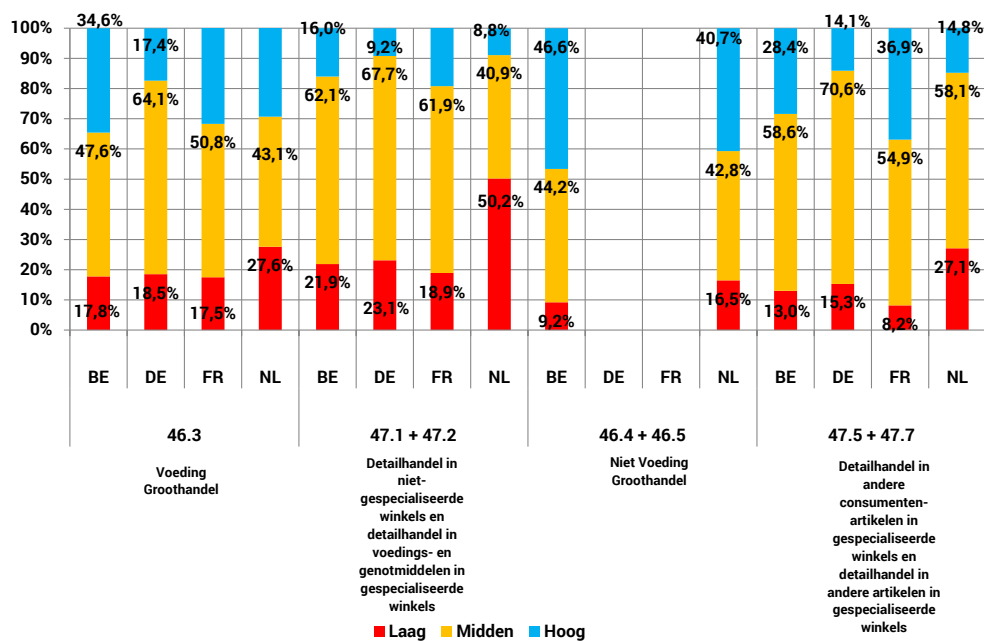
⁴⁴ Voor de voedingsgroothandel (nace 46.4 + 46.5) ontbreken de cijfers voor Duitsland

middengeschoolden. Dit is volledig te wijten aan het lager aandeel middengeschoolden, aangezien Nederland meer kortgeschoolden tewerk stelt in deze sector.

Eenzijds kan het hoger aandeel hooggeschoolden in de Nederlandse opslag en vervoerondersteunende activiteiten wijzen op een hogere complexiteit van de logistieke activiteiten, waar de e-commercelogistiek deel van uitmaakt. Anderzijds wijst het hogere aandeel van kortgeschoolden op de aanwezigheid van eenvoudige logistieke taken.

We stellen ook vast dat met uitzondering van het goederenvervoer over de weg België een lager aandeel kortgeschoolden aan het werk zet in de handelssectoren en de logistiek dan Nederland en Duitsland.

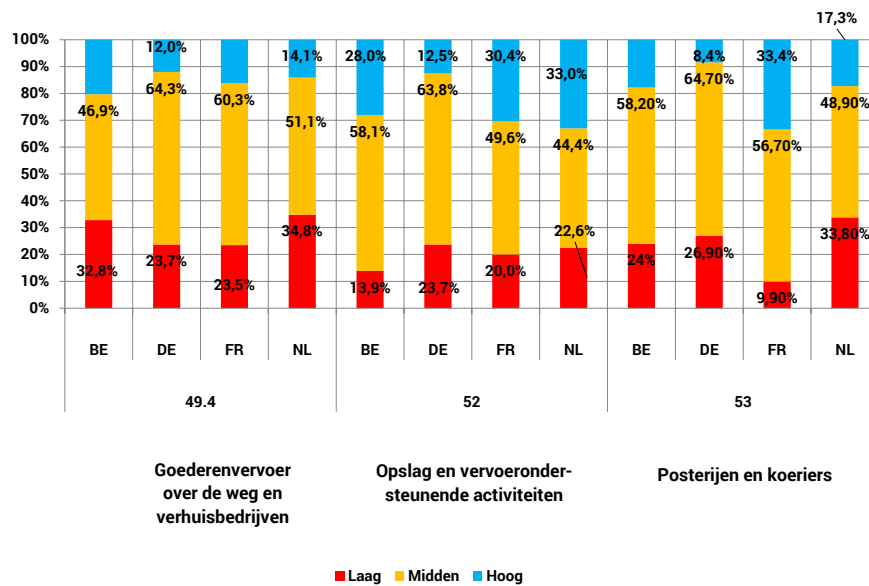
Grafiek 4-3: Opleidingsniveau in de onderzochte sectoren van de groot- en detailhandel in België in 2021

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Grafiek 4-4: Opleidingsniveau in de logistieke sectoren in België in 2021

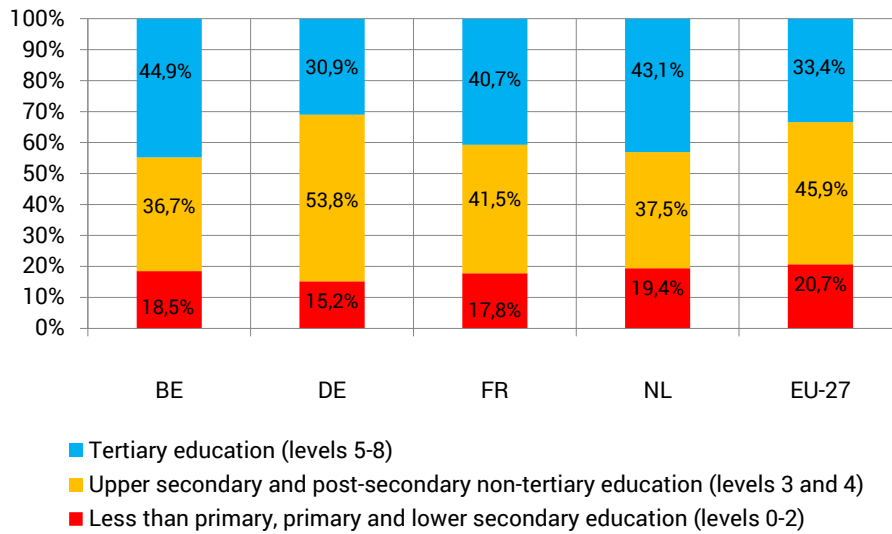

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Aangezien de hogere inzet van hooggeschoolden en de lagere inzet van kort- en middengeschoolden zich voordoet in quasi alle onderzochte sectoren loont het de moeite om na te gaan of dit kenmerkend is voor de Belgische populatie. Als we het opleidingsniveau van de Belgische populatie (25-64 jaar) afzetten tegen het opleidingsniveau van de bevolking van de drie buurlanden en de EU, stellen we vast dat 55,2% kortgeschoold⁴⁵ of beroepsmiddengeschoold is, dit cijfer is iets lager dan Frankrijk (59,3%) en Nederland (56,9%) en veel lager dan voor Duitsland (69%) en de EU (66,6%).

⁴⁵ Diploma lager secundair, basis- of lager dan basisonderwijs

Grafiek 4-5: Bevolking 25-64 jarigen, opgesplitst naargelang opleidingsniveau in 2021

Bron: Eurostat

In die zin kan het lager aandeel aan midden- en kortgeschoolden in de geanalyseerde sectoren voor een stuk aan de hand van de algemene scholingsgraad van onze bevolking worden verantwoord. Dit geldt vooral voor het hoger aandeel hooggeschoolden en het lager aandeel middengeschoolden.

Het aandeel kortgeschoolden⁴⁶ in de Belgische bevolking verschilt evenwel weinig van dat van de buurlanden. Toch tellen de meeste onderzochte sectoren in deze analyse (met uitzondering van het goederenvervoer) in België minder kortgeschoolden dan in Nederland en Duitsland. Dit kan op twee zaken wijzen of een combinatie van beide. In de Belgische handelssectoren en vervoerondersteunende en koerierdiensten worden relatief gezien hogere eisen gesteld op vlak van het scholingsniveau van de werknemers terwijl dit niet noodzakelijkerwijs nodig is voor de uitoefening van de activiteiten of de activiteiten binnen deze sectoren zijn in België complexer en niet echt vergelijkbaar met de buurlanden, waardoor de benodigde gemiddelde scholingsgraad hoger is. In het eerste geval zouden in deze sectoren de middengeschoolden dus de kortgeschoolden verdringen en hierdoor zouden de werknemers gemiddeld overgekwalificeerd zijn voor de job. Deze middengeschoolde werkkrachten zouden potentieel kunnen worden ingezet in economische activiteiten die meer toegevoegde waarde genereren en zo meer waarde kunnen creëren voor de hele economie. In het andere geval zou dit erop

⁴⁶ Diploma lager secundair, basis- of lager dan basisonderwijs

kunnen wijzen dat éénvoudige vervoerondersteunende activiteiten o.a. in het kader van e-commerce minder in België worden gerealiseerd dan in de buurlanden, waardoor er relatief minder jobs voor kortgeschoolden nodig zijn in deze sectoren.

Het verslag: “Welke positie hebben de kortgeschoolden op de arbeidsmarkt in België”⁴⁷ van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (HRW) geeft hiervoor een mogelijke uitleg.

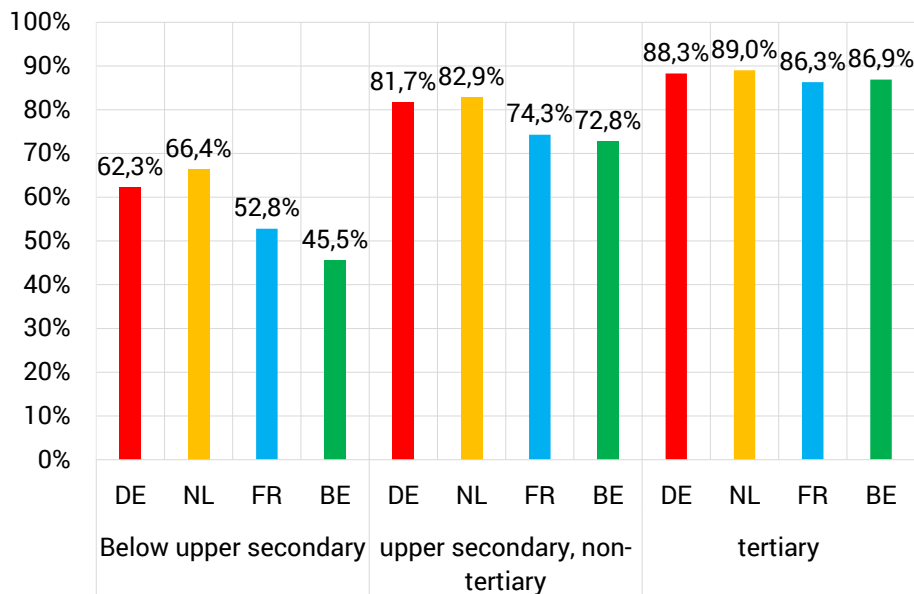
Dit verslag geeft aan dat de participatiegraad van kortgeschoolden in België (57% in Vlaanderen, 53% in Brussel en 46% in Wallonië) laag is in vergelijking met het EU gemiddelde (64%). Daarnaast is de werkloosheidsgraad van kortgeschoolden met 12,2% veel hoger dan de gemiddelde werkloosheidsgraad voor België van 5,4%.

Dit sluit aan bij onze analyse op basis van cijfers van de OESO met betrekking tot de werkgelegenheidsgraad per opleidingsniveau in België en de buurlanden. Uit deze vergelijking kunnen we afleiden dat de werkgelegenheidsgraad van kortgeschoolden in België met 45,5% beduidend lager is in vergelijking met de buurlanden (DE: 62,3%, NL: 66,4% en FR: 52,8%). Ook de werkgelegenheidsgraad van de middengeschoolden in België (72,8%) situeert zich onder het niveau van de buurlanden.

---

⁴⁷ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2021) : “Welke Positie hebben de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt in België”; 174 p.

Grafiek 4-6: Werkgelegenheidsgraad 25-64 jarigen naargelang opleidingsniveau in België en de buurlanden in 2021

Bron: OESO, employment by educational level

De HRW geeft aan dat de globalisering en de technische vooruitgang, in het bijzonder de digitalisering, zorgt voor een transformatie van de arbeidsmarkt. Bepaalde jobs zullen verdwijnen, andere zullen veranderen en nieuwe jobs zullen ontstaan. Het wordt een uitdaging om gepast in te spelen op die ontwikkelingen in het bijzonder voor kortgeschoolden die veelal als eersten die gevolgen zullen ervaren, en vaak niet over de nodige bagage beschikken om zich daaraan snel aan te passen.

Het verslag begint met een paradox. Terwijl het aandeel kortgeschoolden in de bevolking op arbeidsleeftijd nooit zo klein was (tussen 1992 en 2019 daalde het van 47% tot 21%) en het aandeel laaggekwalificeerde banen relatief stabiel bleef, nam de werkgelegenheidsgraad van kortgeschoolden af (van 48,7% tot 46,3% op dezelfde periode). Dit kan door meerdere factoren worden verklaard. Enerzijds verlaten vandaag minder personen het onderwijs kortgeschoold, maar deze overblijvende groep cumuleert verschillende nadelige kenmerken die de integratie op een arbeidsmarkt, waar zelfs de elementaire functies complexer geworden zijn, bemoeilijkt. Anderzijds kan dit ook worden verklaard doordat kortgeschoolden in een context van polarisering van de arbeidsmarkt concurrentie hebben van middengeschoolde werknemers die hun eigen werkgelegenheidskansen zien afnemen (cf. Grafiek 4-6, lagere werkgelegenheidsgraad middengeschoolden in vergelijking met de buurlanden) en die hun toevlucht zoeken in laaggekwalificeerde functies.

Gelet op deze concurrentie in het arbeidsaanbod doen de werkgevers meer beroep op de meer geschoolde kandidaten, ook al zijn hun competenties a priori niet vereist en kan hun loonkost hoger zijn. Ze doen dat omdat ze ervan uitgaan dat deze kandidaten zich gemakkelijker gaan inwerken en sneller groeien in de functie. De HRW stelt dat de overheid moet ingrijpen om de kortgeschoolde werkgelegenheid te ondersteunen. Dit overheidsoptreden zal complex zijn omdat er rekening moet worden gehouden met vele problematieken, namelijk opleiding, loonkosten, arbeidsvoorwaarden, financiële stimuli om te werken en afstemming tussen arbeidsaanbod en arbeidsvraag. Daarnaast moet er onvermijdelijk ook worden nagedacht over de voorwaarden die nodig zijn om de werkgelegenheidscreatie voor middengeschoolden nieuw leven in te blazen. Er kunnen ook aan deze groep werkgelegenheidsvooruitzichten geboden worden, die overeenstemmen met hun vaardigheden. Daarnaast benadrukken de sociale partners, verenigd in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), het belang van een optimale mix van beleidsinitiatieven ter ondersteuning van de werkgelegenheid van zowel hooggeschoolden als kort- en middengeschoolden.

Besluit opleidingsniveau

Uit bovenstaande vergelijking blijkt dat alle onderzochte sectoren, op de sector van het goederenvervoer na, een hoger aandeel hoog- en middengeschoolden telt dan Duitsland en Nederland. Dit is voor een stuk te verklaren door de gemiddelde hogere scholingsgraad in België dan in de buurlanden (vooral voor Duitsland en in mindere mate voor Nederland en Frankrijk).

De lagere inzet van kortgeschoolden in de geanalyseerde sectoren met uitzondering van het goederenvervoer kan echter niet enkel worden verklaard aan de hand van de algemene scholingsgraad van de bevolking. Het feit dat er weinig kortgeschoolden worden ingezet in deze sectoren kan op twee oorzaken wijzen. De eerste mogelijkheid is dat in deze sectoren veel meer midden- en hooggeschoolden tewerk worden gesteld dan noodzakelijk. Het potentieel van deze werkkrachten zou dan worden onderbenut en niet worden ingezet voor activiteiten die meer toegevoegde waarde kunnen genereren voor de hele economie. In het andere geval zou dit erop kunnen wijzen dat éénvoudige activiteiten o.a. in het kader van e-commerce minder in België worden gerealiseerd dan in de buurlanden, waardoor er relatief minder kortgeschoolde jobs nodig zijn in deze sectoren. De geanalyseerde sectoren zouden in België dan complexere activiteiten realiseren dan in de buurlanden.

Op basis van het verslag van de HRW kunnen we stellen dat beide effecten aanwezig zijn, maar dat in België het effect van verdringing van kortgeschoolden door middengeschoolden belangrijk is o.a. als gevolg van de verdringing van middengeschoolden door hooggeschoolden.

Merk op dat Nederland in de sector van de opslag en van de vervoerondersteunende activiteiten een groter aandeel kortgeschoolden en hooggeschoolden dan België tewerkstelt. Het hoger aandeel hooggeschoolden zou er mogelijks enerzijds op wijzen dat Nederland in logistiek complexere activiteiten actief is, die e-commerce gerelateerd zouden kunnen zijn. Daarnaast is het ook mogelijk dat België meer moeite ondervindt om geschikte hooggeschoolde profielen aan te trekken. Zo zou het aantal studenten dat afstudeert aan een opleiding in Vlaanderen die naar een loopbaan in de logistiek (bv. supply chain management) leidt te klein zijn in vergelijking met jobs die voor het grijpen liggen. De sector kijkt aan tegen een schaarste die jaar na jaar toeneemt⁴⁸. We bestuderen dit onderwerp verder in het deel over de knelpuntberoepen. Anderzijds zou het hogere aandeel van kortgeschoolden in de Nederlandse opslag en vervoerondersteunende activiteiten op de aanwezigheid van eenvoudige taken kunnen wijzen, die mogelijks e-commerce gerelateerd zijn. België zou aldus in deze sectoren mogelijks zowel naast de hooggeschoolde als de kortgeschoolde jobs vissen.

4.5 Deeltijdarbeid

Het onderscheid voltijds/deeltijds wordt in de EAK gemaakt op basis van het spontane antwoord van de betrokkene⁴⁹. Van alle onderzochte sectoren is in 2021 de deeltijdarbeid het hoogst in de detailhandel (voeding: 39,9% en niet-voeding: 35,7%). Een vergelijking tussen werknemers en zelfstandigen wijst uit dat een significant hoger aandeel werknemers deeltijds werkt. In de voedingsdetailhandel is zelfs meer dan de helft van de arbeiders (52,8%) deeltijds aan de slag.

Ook in de sector van de postbode en koeriers wordt in vergelijking met de andere onderzochte sectoren relatief veel deeltijdse arbeid uitgeoefend, nl. 20,3%. In tegenstelling tot de detailhandel worden hier geen grote verschillen tussen de werknemers en zelfstandigen waargenomen. Binnen de groep zelfstandigen, die in

---

⁴⁸ De tijd (2022), "Als Vlaanderen een logistieke draaischijf wil zijn, moeten we vroeger in talent investeren" via [link](#)

⁴⁹ We dienen hierbij op te merken dat het mogelijk is dat personen die enkel 's nachts of enkel in het weekend werken en bijvoorbeeld slechts 19 uur presteren toch kunnen antwoorden op de enquête dat ze voltijds werken.

vele gevallen via onder aanneming aan de slag zijn, werkt bijna 24% deeltijds. Dit aandeel is iets hoger dan bij de arbeiders en bedienden.

In de overige onderzochte sectoren bedraagt het aandeel deeltijdarbeid in de voedings- en niet-voedingsgroothandel respectievelijk 12,2% en 13,1%), in de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten 12,6% en tenslotte bij het goederenvervoer over de weg 10,1%. Hoewel de aandelen deeltijdarbeid in de voedings- en niet-voedingsgroothandel quasi gelijk zijn, kunnen er verschillen worden waargenomen tussen de statuten. In de niet-voedingsgroothandel wordt door de arbeiders relatief het meest deeltijds werk gepresteerd, terwijl in de voedingsdetailhandel het verschil tussen arbeiders en bedienden klein is. Het verschil tussen werknemers en zelfstandigen komt in de voedingsdetailhandel duidelijker naar voren met een relatief lager aandeel zelfstandigen dat deeltijds werkt.

Tabel 4-3: Aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren, naargelang statuut (2021)

Deeltijds		2021
VOEDING		
Groothandel (46.3)		
arbeiders		14,6%
bedienden		11,8%
zelfstandigen		5,2%
totaal		12,2%
Detailhandel (47.11 en 47.2)		
arbeiders		52,8%
bedienden		40,4%
zelfstandigen		7,7%
totaal		39,9%
NIET-VOEDING		
Groothandel (46.4 + 46.5)		
arbeiders		23,9%
bedienden		11,6%
zelfstandigen		11,8%
totaal		13,1%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)		
arbeiders		42,3%
bedienden		42,7%
zelfstandigen		15,3%
totaal		35,7%

LOGISTIEK	
Goederenvervoer over de weg (49.41)	
arbeiders	7,7%
bedienden	15,1%
zelfstandigen	9,1%
totaal	10,1%
Opslag en vervoersondersteunende activiteiten (52)	
arbeiders	11,4%
bedienden	13,9%
zelfstandigen	10,7%
totaal	12,6%
Posterijen en koeriers (53)	
arbeiders	19,6%
bedienden	20,6%
zelfstandigen	23,9%
totaal	20,3%

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dient de data m.b.t. de zelfstandigen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: : secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Het is nog steeds zo dat meer vrouwen deeltijdse arbeid verrichten dan mannen. Voor alle onderzochte sectoren is het aandeel deeltijdarbeid groter bij de vrouwelijke werkenden. De grootste discrepanties tussen mannen en vrouwen op het vlak van deeltijdarbeid komen voor in de detailhandel. In de niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4-47.7 + 47.9) werkt meer dan de helft van de vrouwen (53,7%) deeltijds, terwijl 24,1% van de mannen deeltijds aan de slag is.

Tabel 4-4: Aandeel deeltijders naargelang geslacht en per sector in 2021

	2021					
	mannen			vrouwen		
	voltijds	deeltijds	totaal	voltijds	deeltijds	totaal
VOEDING						
Groothandel (46.3)	91,2%	8,8%	17.900	77,4%	22,6%	7.793
Detailhandel (47.11 en 47.2)	70,6%	29,4%	62.313	43,7%	56,3%	74.071
NIET-VOEDING						
Groothandel (46.4 + 46.5)	95,6%	4,4%	30.778	71,4%	28,6%	17.721
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4-47.7 + 47.9)	75,9%	24,1%	52.548	46,3%	53,7%	87.457
LOGISTIEK						
Goederenvervoer over de weg (49.41)	92,9%	7,1%	48.479	73,6%	26,4%	9.310
Opslag en vervoersondersteunende activiteiten (52)	94,6%	5,4%	44.982	71,2%	28,8%	20.003
Posterijen en koeriers (53)	85,6%	14,4%	14.585	65,4%	34,6%	5.872

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

De beslissing om deeltijds aan de slag te gaan kan vele verschillende oorzaken hebben, zoals: de keuze voor meer vrije tijd, sociale en maatschappelijke verplichtingen (bv. kinderopvang en zorg voor zieken) of arbeidsmarkt gerelateerde redenen (bv. enkel aanbod van deeltijdse jobs). . Daarom loont het de moeite om de motieven om deeltijds te werken onder de loep te nemen. Om betrouwbaarheidsredenen is het niet mogelijk om de motieven op te splitsen naargelang de sector, daarom beperken we ons tot een algemene analyse voor alle sectoren.

Naast andere persoonlijke redenen (24,4%), zijn de belangrijkste motieven om deeltijds aan de slag te gaan de zorg voor de eigen kinderen of andere zorgbehoevende familieleden (21,4%), en de afwezigheid van een voltijdse jobaanbieding (21,9%). Terwijl dit laatste motief zowel bij vrouwen als mannen een even grote rol speelt, weegt de zorg voor de eigen kinderen of andere zorgbehoevende familieleden beduidend zwaarder door in de keuze van de vrouwen om deeltijds te werken. Zo verklaart 1 op 4 van de vrouwelijke deeltijders om zorgmotieven deeltijds te werken, terwijl slechts 1 op 10 mannelijke deeltijders dit als motief aanduidt om deeltijds te werken.

Tabel 4-5: Motieven om deeltijds te werken op de Belgische arbeidsmarkt

	Motieven om deeltijds te werken		
		2021	
	Mannen	Vrouwen	Totaal
andere persoonlijke redenen	25,4%	24,1%	24,4%
geen voltijdse job te vinden of de job wordt niet voltijds aangeboden	22,5%	21,7%	21,9%
zorg voor eigen kinderen of andere zorgbehoevende familieleden	10,3%	24,6%	21,4%
andere familiale redenen	6,3%	12,2%	10,9%
volgt een opleiding	15,9%	7,0%	9,0%
omwille van ziekte of arbeidsongeschiktheid	8,0%	5,9%	6,4%
andere reden	11,6%	4,5%	6,0%
totaal	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: Statbel

Als gevolg van een hervorming van de enquête naar de arbeidskrachten in 2017⁵⁰ en 2021⁵¹ zijn er breuken ontstaan in de tijdsreeksen wat een impact kan op de meerjarenanalyse. Bij de interpretatie van de data dienen we dit in het achterhoofd te houden. De breuken worden in de grafiek aangeduid met stippellijnen.

In de periode 2013-2021 kent de deeltijdarbeid een fluctuerend verloop bij de logistieke activiteiten. Met een aandeel van 10,1% deeltijders in de sector goederenvervoer over de weg wordt in 2021 meer beroep gedaan op deeltijdse arbeid dan in het begin van de geobserveerde periode (6,5% in 2013). In de overige logistieke sectoren kent het aandeel deeltijdarbeid ook een fluctuerend verloop, maar naar 2021 toe beweegt het aandeel zich opnieuw naar het niveau van 2013 toe. In de sector van de posten werkt 20,3% van het personeel deeltijds, terwijl dit in de sector opslag en vervoerondersteunende activiteiten 12,6% bedraagt.

De sector van de posten kijkt in 2020 aan tegen een plotse toename van het aandeel deeltijdarbeid met 10 pp. tgv. 2019. De cijfergegevens voor deze sector dienen evenwel met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd aangezien het een kleine steekproef betreft met een onvermijdelijke impact op de betrouwbaarheid van de data. Daarenboven stellen we vast dat het aandeel in 2021 opnieuw afneemt.

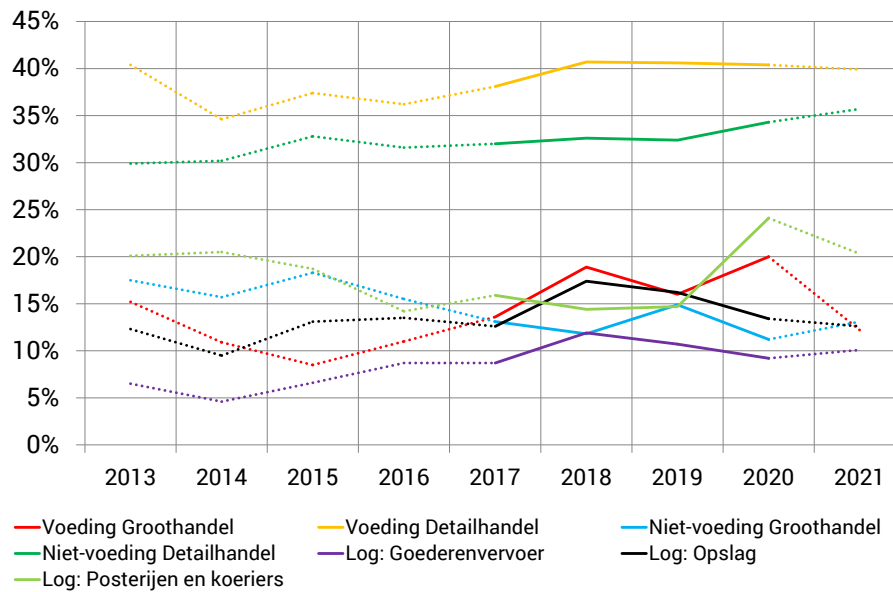
In de niet-voedingsdetailhandel kunnen we tijdens de geobserveerde periode een toename van de deeltijdarbeid waarnemen en deze opwaartse tendens zet zich ook door in 2021. In de voedingsdetailhandel is het aandeel deeltijdarbeid in 2021 nagenoeg stabiel tgv. 2013. In de groothandel tenslotte fluctueert het aandeel van jaar tot jaar wat in 2021 resulteert in een lager aandeel deeltijdarbeid in vergelijking met 2013.

---

⁵⁰ "In 2017 werd er een grote methodologische wijziging doorgevoerd, en wel op drie manieren. Ten eerste werd er overgeschakeld op een wave approach met een roterend panel. Hierdoor worden de respondenten niet één, maar viermaal bevestigd over een periode van anderhalf jaar. Ten tweede werd er overgegaan naar een face-to-face bevestiging bij het eerste interview en een telefonische of online bevestiging bij de volgende interviews. Ten derde werd ook de kalibratiemethode verbeterd en aangepast aan het paneldesign." Voor meer info: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/faq>

⁵¹ "Ingevolge een nieuw Europees kaderreglement (EU Verordening 2019/1700) werd de vragenlijst van 2021 volledig herzien. De vragen die gesteld worden om te bepalen of een persoon werkend, werkloos of inactief is worden vanaf 2021 in alle Europese lidstaten op een gelijkaardige manier gesteld. Daarnaast werden nog een aantal wijzigingen, conform de Europese verordening doorgevoerd, waaronder de vraagstelling over arbeidsduur. Ook de steekproeftrekking werd aangepast en oudere personen zijn nu op een meer representatieve manier vertegenwoordigd." Voor meer info: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/faq>

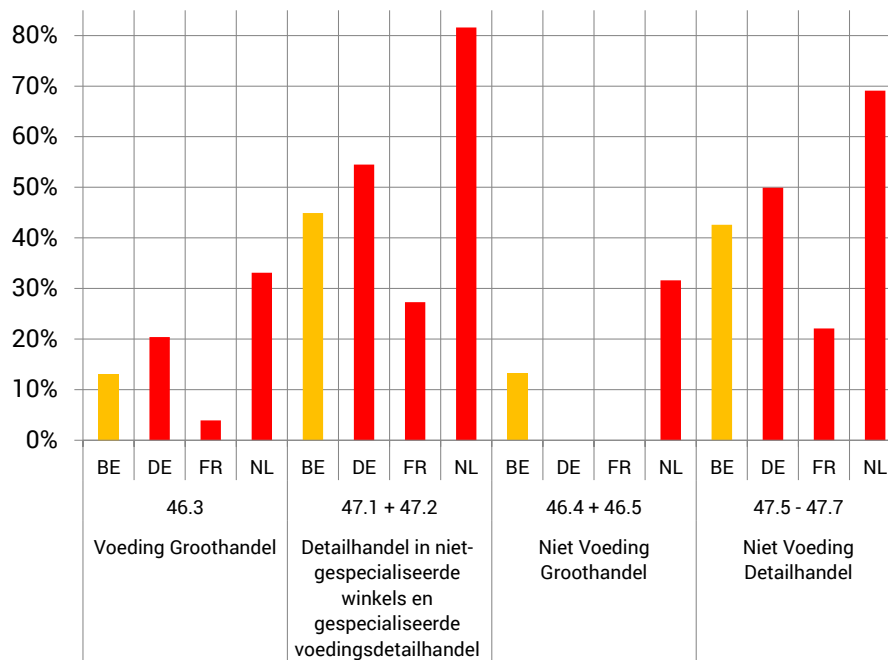
Grafiek 4-7: Ontwikkeling van het aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren (2013-2021)

Bron: : secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

De Belgische detailhandel (voeding en niet-voeding) vertegenwoordigt van alle onderzochte sectoren het hoogst aandeel deeltijdarbeid. Dit aandeel is ook hoger dan in dezelfde sectoren in Frankrijk. In vergelijking met de Duitsland is dit aandeel iets lager, de kloof met Nederland is groter maar dit geldt voor alle onderzochte sectoren. De cijfers voor de groothandel liggen in dezelfde lijn. Nederland vormt in alle sectoren de koploper op het vlak van deeltijdarbeid.

Grafiek 4-8: Aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren van de groot- en detailhandel in België en de buurlanden in 2021 (werknemers)

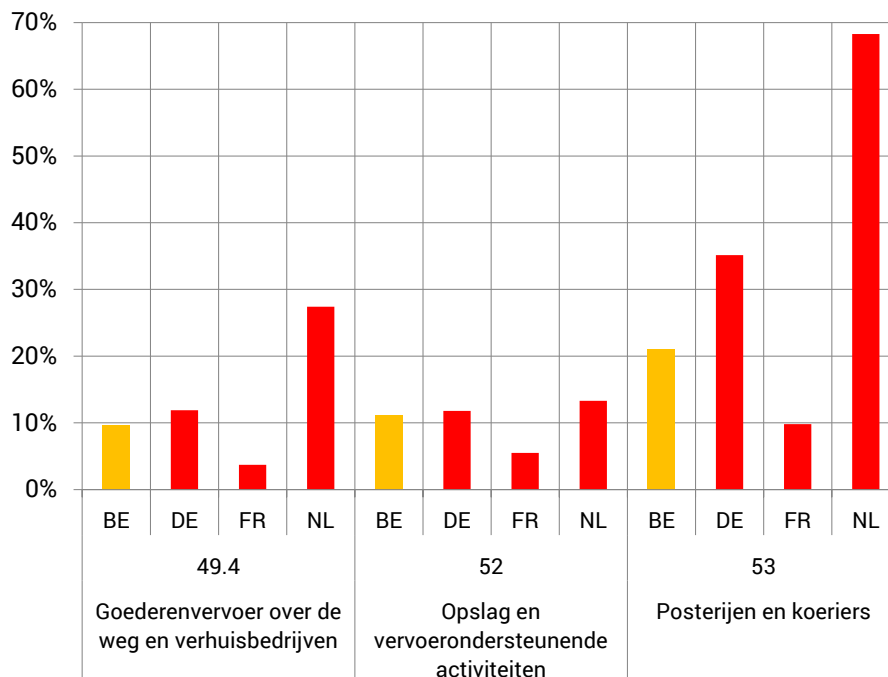

Noot: De ontbrekende data kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid
 Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

De Belgische logistieke sector vertegenwoordigt relatief meer deeltijders in vergelijking met de Franse logistieke sector terwijl de sector relatief minder deeltijders tewerkstelt dan de Nederlandse sector. Uitgezonderd voor de sector van de posteries en koeriers, zijn België en Duitsland vergelijkbaar met elkaar.

Ook in de sector van de logistiek kent Nederland het grootste aandeel deeltijders. In de sector van de opslag en vervoerondersteunende activiteiten is het verschil tussen Nederland en de andere landen evenwel minder uitgesproken.

Grafiek 4-9: Aandeel deeltijdarbeid in de onderzochte sectoren van de logistieke activiteiten in België en de buurlanden in 2021 (werknemers)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

We kunnen besluiten dat de Belgische onderzochte sectoren eerder een lager dan gemiddeld aandeel deeltijders tewerkstelt in vergelijking met de buurlanden. Het bovengemiddeld aandeel hooggeschoolden in de meerderheid van de Belgische onderzochte sectoren in vergelijking met de buurlanden kan een mogelijke verklaring vormen voor het gemiddeld laag aandeel deeltijders. Deeltijdarbeid komt met name vaker voor bij kortgeschoolden⁵².

Mogelijke verklaringen voor het grote verschil op het vlak van deeltijdarbeid met Nederland zijn divers. Eerst en vooral dient vermeld dat Nederland wordt gekenmerkt door een jarenlange traditie van deeltijdse arbeid bij vrouwen (bv. wegens de zorg voor hun kinderen) en in het bijzonder in de handelssectoren. Daarnaast doet Nederland in veel sterkere mate dan België beroep op studentenarbeid. Dat studeren in Nederland duurder is dan in België heeft ongetwijfeld een belangrijke invloed op de keuze van de studenten voor een bijverdienste. Ter illustratie, in 2017 combineert 7 op de 10 Nederlandse studenten hun studies met betaalde arbeid (71,2%), terwijl dit in Vlaanderen een kwart bedraagt (25,5%)⁵³.

⁵² Sels, L., Vansteenkiste, S., & Knipprath, H. (2017). Toekomstverkenningen arbeidsmarkt 2050 (Werk.Rapport 2017 nr.1). Leuven: Steunpunt Werk, HIVA - KU Leuven.

⁵³ Theunissen, G., Vansteenkiste, S., Scholiers, B. & Sels L. (2017), De vlaamse werkzaamheidsgraad herbekeken.

4.6 Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur

De onderstaande gegevens hebben betrekking op het aantal uren dat een voltijder en een deeltijder gewoonlijk werken per week in de hoofdjob. Het gaat hier om het gemiddelde aantal uren dat een persoon⁵⁴ normaliter in een volledige week (zonder feestdagen) werkt. Hierin zijn alle uren - dus ook de al dan niet betaalde overuren - inbegrepen die een persoon normaal gezien werkt, maar niet de tijd voor de verplaatsing van en naar het werk en evenmin de pauze voor de hoofdmaaltijd (meestal 's middags). De uren worden in volledige uren of halve uren weergegeven. Een half uur (30') wordt genoteerd als 0,5. Er wordt afgerond naar het dichtstbijzijnde half uur. Zo wordt 38u20' afgerond naar 38u30' en noteert de enquêteur 38,5.

4.6.1 Deeltijders

In vergelijking met het gemiddelde van de onderzochte sectoren wordt in de groothandel een hoog aantal uren gepresteerd per week door deeltijders. De niet-voedingsgroothandel in andere consumentenartikelen (Nace 46.4) spant de kroon met een gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van 28,2 uren per week. Zowel deeltijdse arbeiders en bedienden presteren in deze sector een relatief hoog aantal uren per week, terwijl de zelfstandigen eerder een kortere werkweek kennen. Ook in de voedingsgroothandel (Nace 46.3) kan de relatief lange werkweek van deeltijders worden verklaard door het hoog aantal gepresterde uren door de arbeiders en de bedienden. De gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de arbeiders en bedienden in de groothandel ligt ook boven het niveau van de economie in haar geheel.

Ook in de sector van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) werken deeltijdse arbeiders met 26,2 uren per week meer uren dan gemiddeld in de onderzochte sectoren en bij uitbreiding alle Belgische sectoren. De werkweek van de deeltijdse zelfstandigen is van alle onderzochte sectoren het langst in de sector van het goederenvervoer met 31 uren per week. Dit is 10 uren meer dan de gemiddelde werkweek voor een deeltijdse zelfstandige in de hele Belgische economie. Ook in de niet-voedingsdetailhandel wordt een relatief hoog aantal uren per week gewerkt door deeltijdse zelfstandigen, nl. 27,6 uren per week, dit is ook ruim boven het Belgisch gemiddelde.

Leuven: Steunpunt Werk via [link](#)

⁵⁴ De steekproef bij de enquête naar arbeidskrachten wordt genomen uit leden van privéhuishoudens van 15 jaar of ouder. Ook zelfstandigen, studentenarbeid en uitzendarbeid zijn hierin verwerkt.

Tabel 4-6: Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van deeltijders, per sector in 2021

Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur				
	Deeltijds			Totaal
	arbeiders	bedienden	zelfstandigen	
VOEDING				
Groothandel (46.3)	24,5	29,0	13,6	25,8
Detailhandel (47.11 en 47.2)	19,5	25,1	17,2	20
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	29,5	28,8	15,1	28,2 (46.4) 24,4 (46.5)
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	22,8	25,0	27,6	23,4
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	26,2	25,1	31,0	24,8
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	22,8	27,8	20,1	23,9
Posterijen en koeriers (53)	23,0	24,1	17,1	25,2
TOTALE ECONOMIE	22,1	25,8	20,3	

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dienen de data m.b.t. de zelfstandigen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

De sectoren in België waar deeltijders bovengemiddeld meer uren presteren dan in andere onderzochte sectoren scoren ook hoog in vergelijking met de buurlanden. Zo tellen de Belgische voedingsgroothandel, de groothandel in andere consumentenartikelen (Nace 46.4), het goederenvervoer over de weg en verhuisbedrijven (Nace 49.4), alsook de detailhandel in cultuur- en recreatieartikelen in gespecialiseerde winkels (Nace 47.6) en de detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (Nace 47.7) in de vergelijking met de buurlanden het hoogst aantal gepresterde uren door deeltijders. Over de groothandel in informatie- en communicatieapparatuur (Nace 46.5), de detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (47.4) en de detailhandel, niet in winkels en exclusief markt- en straathandel (47.9) kunnen we ons niet uitspreken aangezien de data om betrouwbaarheidsredenen ontbreekt.

Het is opmerkelijk dat in de helft van de onderzochte sectoren⁵⁵ België de aanvoerder vormt van het rijtje buurlanden op het vlak van gepresterde uren door deeltijders. Daarnaast kunnen we tevens vaststellen dat het dezelfde sectoren zijn die ook op

⁵⁵ De sectoren waarvoor we geen data beschikken voor België worden buiten beschouwing gelaten.

basis van de nationale data hoog scoren in vergelijking met de andere onderzochte sectoren.

Tabel 4-7: gemiddeld aantal arbeidsuren per week van deeltijders, per sector in 2021 (werknemers)

	Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur			
	Deeltijds			
	BE	DE	FR	NL
Niet-gespecialiseerde detailhandel (47.1)	20,4	20,9	23,4	12,5
VOEDING				
Groothandel (46.3)	26,4	21,3	24,1	19,8
Gespecialiseerde detailhandel (47.2)	18,1	19,2	21,6	15,8
NIET-VOEDING				
Groothandel in andere consumentenartikelen (46.4)	29,2	20,9	23,4	25,3
Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur (46.5)	n.b.	n.b.	n.b.	25,0
Detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (47.4)	n.b.	21,5	n.b.	13,2
Detailhandel in andere consumentenartikelen in gespecialiseerde winkels (47.5)	23,5	20,9	24,5	18,8
Detailhandel in cultuur- en recreatieartikelen in gespecialiseerde winkels (47.6)	23,2	18,9	22,6	17,2
Detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (47.7)	24,6	19,8	24,1	18,4
Detailhandel, niet in winkels en exclusief markt- en straathandel (47.9)	n.b.	21,8	17,5	21,0
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg en verhuisbedrijven (49.4)	25,1	20,0	24,5	21,5
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	24,0	22,6	25,9	22,3
Posterijen en koeriers (53)	25,4	19,4	27,1	15,4

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

In de meerderheid van de onderzochte sectoren presteren Nederlandse deeltijders daarentegen het minst aantal uren per werkweek. Binnen de logistiek is de kortste werkweek te vinden bij de Nederlandse posterijen en koerierdiensten met een werkweek van 15 uren. Ook is in alle detailhandelssectoren waarvoor we over complete landendata beschikken is de kortste werkweek van deeltijders te vinden in Nederland. We dienen er evenwel op te wijzen dat het aandeel deeltijdarbeid in de Nederlandse detailhandel en de posterijen en koeriersdiensten uitgesproken hoog is in vergelijking met België en de andere landen. Dit alles zou kunnen wijzen op een

hoger aandeel studenten die significant minder uren per week presteren dan een gemiddelde werknemer, alsook een verschil in arbeidscultuur tussen Nederland en België. Een analyse van de deeltijders naargelang leeftijdscategorie in de Belgische detailhandel en de detailhandel van de buurlanden in Tabel 4-8 wijst inderdaad uit dat de Nederlandse detailhandel met 70,4% het hoogste aandeel deeltijders jonger dan 30 jaar telt van de vier landen. Daarenboven presteren zij, vergeleken met de andere landen, gemiddeld het laagst aantal uren (12,1) per week. Van de geanalyseerde sectoren van de detailhandel in Tabel 4-8 werkt het hoogste aandeel Nederlandse deeltijders jonger dan 30 jaar in de niet-gespecialiseerde detailhandel, nl. 87,4%. We beschikken enkel over data m.b.t. de detailhandel en kunnen voor dit punt bijgevolg geen conclusies trekken voor de andere sectoren die voorwerp uitmaken van deze studie.

Tabel 4-8: Deeltijders opgesplitst naargelang hun leeftijd in België en de buurlanden , 2021

Deeltijders	Deeltijdarbeid							
	BE		DE		FR		NL	
	< 30 jaar	> 30 jaar	< 30 jaar	> 30 jaar	< 30 jaar	> 30 jaar	< 30 jaar	> 30 jaar
Niet-gespecialiseerde detailhandel (47.1)	53,9%	46,1%	25,7%	74,3%	48,8%	51,2%	87,4%	12,6%
Gespecialiseerde detailhandel (47.2)	55,6%	44,4%	27,4%	72,6%	34,4%	65,6%	50,8%	49,2%
Detailhandel in andere consumentenartikelen in gespecialiseerde winkels (47.5)	37,4%	62,6%	18,8%	81,2%	44,6%	55,4%	50,7%	49,3%
Detailhandel in cultuur- en recreatieartikelen in gespecialiseerde winkels (47.6)	48,2%	51,8%	n.b.	n.b.	53,8%	46,2%	45,7%	54,3%
Detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (47.7)	26,1%	73,9%	14,2%	85,8%	33,0%	67,0%	45,0%	55,0%
Totaal detailhandel (nace 47)	43,7%	56,3%	21,6%	78,4%	43,2%	56,8%	70,4%	29,6%
Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur detailhandel (nace 47)	17,5	24,8	16,1	21,4	20,6	25,0	12,1	21,5

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Eurostat)

4.6.2 Voltijders

Van alle onderzochte sectoren wordt in de sectoren van het goederenvervoer over de weg en de niet-voedingsdetailhandel het meest aantal uren gepresteerd door voltijdse werknemers. De sector van het goederenvervoer over de weg is de koploper; voltijdse arbeiders werken hier gemiddeld 46,4 uren per week en voltijdse bedienden 41,4 uren per week. De zelfstandigen werkzaam in de sector van het goederenvervoer over de weg laten zelfs een werkweek van 57,3 uren optekenen. In de sector van de

voedingsdetailhandel werken zelfstandigen in vergelijking met de andere subsectoren het hoogst aantal uren per week (57,6 uren).

Als we de gemiddelde arbeidsduur over alle statuten heen bekijken, hebben de sectoren van de logistiek de langste werkweek. In bijna alle sectoren wordt de duurtijd van de werkweek door de zelfstandigen naar boven getrokken. Behalve in de opslag en vervoerondersteunende sector door de beperkte aanwezigheid van zelfstandigen en de posterijen en koeriers waar het verschil tussen zelfstandigen en werknemers niet substantieel is.

Tabel 4-9: Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur voor voltijders per sector in 2021

	Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur			Totaal
	Voltijds arbeiders	bedienden	zelfstandigen	
VOEDING				
Groothandel (46.3)	38,5	39,3	54,4	40,3
Detailhandel (47.11 en 47.2)	37,0	38,0	57,6	40,6
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	39,7	40,0	53,2	40,9 (46.4) 40,6 (46.5)
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	38,8	38,1	50,8	41,6
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	46,4	41,4	57,3	45,1
Opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (52)	38,7	39,0	55,8	38,9
Posterijen en koeriers (53)	38,8	39,4	42,5	38,2

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dient de data m.b.t. de zelfstandigen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Op basis van de Eurostat-statistieken (hieronder) wordt in België in de sector van het goederenvervoer over de weg en verhuisbedrijven (Nace 49.4) door een voltijder (arbeider, bediende en zelfstandige) gemiddeld 44,7 uren per week gewerkt. Dit is meer dan in de buurlanden Duitsland en Frankrijk, maar iets minder dan Nederland (45,5 uren). Het aantal gepresteerde uren door een voltijder in het goederenvervoer is hoger dan het gemiddelde (43,9u/week) van de buurlanden.

In de sectoren van de opslag en vervoer ondersteunende activiteiten (Nace 52) en koeriers en posterijen (Nace 53), zijn het aantal gepresteerde uren in België en de buurlanden vrij gelijkaardig.

In de Belgische gespecialiseerde detailhandel (47.2) presteren voltijders met 45,6 uren per week in de veel meer uren dan hun Duitse (40,8 uren) en Franse (43,2 uren) collega's, maar minder dan de Nederlandse collega's (49,2 uren). In de niet-gespecialiseerde detailhandel (47.1), waartoe de niet-gespecialiseerde voedingsdetailhandel behoort (Nace 47.11), werken voltijders met 38,9 uren per week iets meer uren per week dan hun Franse (38,2 uren) en Nederlandse (37,1 uren) collega's, maar iets minder dan de Duitsers (39,9 uren).

In de Belgische niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.4; 47.5; 47.6 en 47.7) werkt een voltijder meer uren per week dan het gemiddelde van de buurlanden. Toch zijn de werkweken in België en de buurlanden vrij gelijkaardig. Enige uitzondering is de detailhandel, niet in winkels (Nace 47.9), waartoe de verkoop op afstand (Nace 47.91) behoort. In deze sector wordt België in België met 43,7 uren per week, meer gewerkt dan in de buurlanden, respectievelijk 42,6 in Nederland, 40,1 in Duitsland en 39 uur in Frankrijk.

Binnen het niet-voedingssegment van de groothandel werken voltijders in België in de sector van de andere consumentenartikelen (Nace 46.4) een werkweek van 40,7 uren en in de groothandel in informatie- en communicatieapparatuur (Nace 46.5) 39,5 uren per week. Terwijl in de eerstgenoemde sector (Nace 46.4) door een voltijder meer uren wordt gewerkt dan gemiddeld in de buurlanden, kan het omgekeerde worden vastgesteld voor de laatstgenoemde sector (Nace 46.5).

We kunnen vaststellen dat in de sectoren van de groothandel, de niet-voedingsdetailhandel, de vervoerondersteunende sectoren en de koeriers, waar relatief minder zelfstandigen actief zijn, de werkweken in België en de buurlanden vrij gelijkaardig zijn. In de sectoren waar relatief gezien veel zelfstandigen actief zijn, namelijk het goederenvervoer en de gespecialiseerde voedingsdetailhandel en de detailhandel niet in winkels het aantal gepresteerde uren per week door een voltijder hoger is dan in Frankrijk en Duitsland.

Tabel 4-10: gemiddeld aantal uren per week van voltijders, per sector in 2021 (werknemers en zelfstandigen)

	Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur			
	Voltijds			
	BE	DE	FR	NL
Niet-gespecialiseerde detailhandel (47.1)	38,9	39,9	38,2	37,1
VOEDING				
Groothandel (46.3)	38,7	40,1	39,1	39,7
Gespecialiseerde detailhandel (47.2)	45,6	40,8	43,2	49,2
NIET-VOEDING				
Groothandel in andere consumentenartikelen (46.4)	40,7	40,0	40,2	40,7
Groothandel in informatie- en communicatieapparatuur (46.5)	39,5	40,2	40,4	40,3
Detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (47.4)	39,1	39,6	38,5	38,2
Detailhandel in andere consumentenartikelen in gespecialiseerde winkels (47.5)	40,3	40,4	38,6	41,0
Detailhandel in cultuur- en recreatieartikelen in gespecialiseerde winkels (47.6)	40,9	41,4	39,4	40,6
Detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (47.7)	41,5	40,4	39,2	38,7
Detailhandel, niet in winkels en exclusief markt- en straathandel (47.9)	43,7	40,1	39,0	42,6
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg en verhuisbedrijven (49.4)	44,7	42,5	43,0	45,5
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	38,7	41,7	38,3	39,7
Posterijen en koeriers (53)	38,1	39,8	37,8	36,8

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

4.6.3 Besluit voltijds en deeltijds werk

We kunnen besluiten dat in de Belgische onderzochte sectoren doorgaans minder beroep wordt gedaan op deeltijdse arbeid dan gemiddeld in de buurlanden. Het aantal gepresteerde uren door de Belgische deeltijders is evenwel relatief hoog in vergelijking met de buurlanden. Zo is België in de helft van de onderzochte sectoren koploper betreffende het aantal gepresteerde uren door deeltijders. In de meerderheid van de onderzochte sectoren presteren Nederlandse deeltijders het minst aantal uren per werkweek. Binnen de logistiek is de kortste werkweek te vinden bij de Nederlandse posterijen en koerierdiensten met een werkweek van 15 uren. Ook

in Duitsland is de werkweek van deeltijders werkzaam in de posteries en koeriersdiensten vrij kort.

Daarnaast is in alle detailhandelssectoren waarvoor we over complete landendata beschikken de kortste werkweek van deeltijders te vinden in Nederland. We dienen er evenwel op te wijzen dat het aandeel deeltijdarbeid in de Nederlandse detailhandel en de posteries en koeriersdiensten uitgesproken hoog is in vergelijking met België en de andere landen. Dit alles zou kunnen wijzen op een verschil in arbeidscultuur tussen Nederland en België, ook in het kader van e-commerce activiteiten.

Voor de voltijders kunnen we besluiten dat in de sectoren van de groothandel, de niet-voedingsdetailhandel, de vervoerondersteunende sectoren en de koeriers, waar relatief minder zelfstandigen actief zijn, de werkweken in België en de buurlanden vrij gelijkaardig zijn. In de sectoren waar relatief gezien veel zelfstandigen actief zijn, namelijk het goederenvervoer en de gespecialiseerde voedingsdetailhandel en de detailhandel niet in winkels, is het aantal gepresteerde uren per week door een voltijder hoger dan in de buurlanden Frankrijk en Duitsland.

4.7 Vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen

In de onderstaande gegevens wordt een onderscheid gemaakt tussen vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen⁵⁶. Een baan kan als tijdelijk worden beschouwd als de werkgever en de werknemer hebben afgesproken dat het einde van de arbeidsovereenkomst wordt bepaald door objectieve voorwaarden, zoals een precieze datum, de voltooiing van een opdracht of de terugkeer van de werknemer die tijdelijk werd vervangen.

De detailhandel, zowel de voeding als niet-voeding telt een opvallend hoog percentage tijdelijke banen. In de voedingsbranche is ongeveer een kwart (25,4%) van de loontrekkenden in de privésector tewerkgesteld via een tijdelijk contract. In de niet-voedingsbranche bedraagt dit aandeel 20,5%.

Een uitsplitsing naar beroepsstatuut brengt bovendien aan het licht dat meer arbeiders dan bedienden met een contract van bepaalde duur werken. Dit is het geval voor alle onderzochte sectoren, maar in het bijzonder voor de detailhandel (voeding en niet-voeding).

---

⁵⁶ Alle contracten van vaste of tijdelijke aard zijn hierin opgenomen, ook studentenarbeid en uitzendarbeid.

Tabel 4-11: Vaste en tijdelijke banen, per statuut en sector in 2021

2021	arbeiders		bedienden		TOTAAL	
	vaste banen	tijdelijke banen	vaste banen	tijdelijke banen	vaste banen	tijdelijke banen
VOEDING						
Groothandel (46.3)	84,6%	15,4%	99,4%	0,6%	93,0%	7,0%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	56,7%	43,3%	82,0%	18,0%	74,6%	25,4%
NIET-VOEDING						
Groothandel (46.4 + 46.5)	86,4%	13,6%	94,7%	5,3%	93,5%	6,5%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4-47.7 + 47.9)	60,1%	39,9%	83,0%	17,0%	79,5%	20,5%
LOGISTIEK						
Goederenvervoer over de weg (49.41)	93,1%	6,9%	93,9%	6,1%	93,4%	6,6%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	82,9%	17,1%	93,9%	6,1%	88,3%	11,7%
Posterijen en koeriers (53)	82,8%	17,2%	96,0%	4,0%	90,6%	9,4%

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dienen de data met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Als we de man-vrouwverhouding op het vlak van tijdelijke arbeid van naderbij bekijken, zijn de verschillen in aandelen het grootst in de sectoren posterijen en koeriers (Nace 53), de voedingsgroothandel (Nace 46.3) en de voedingsdetailhandel (Nace 47.11 en 47.2). In deze sectoren is een groter aandeel mannelijke werknemers tijdelijk aan de slag dan vrouwelijke werknemers. Merk op dat het hoogste aandeel tijdelijke banen bij zowel vrouwen als mannen zich in de detailhandel (voeding en niet-voeding) situeren.

Tabel 4-12: Vaste en tijdelijke banen, naargelang geslacht en per sector in 2021

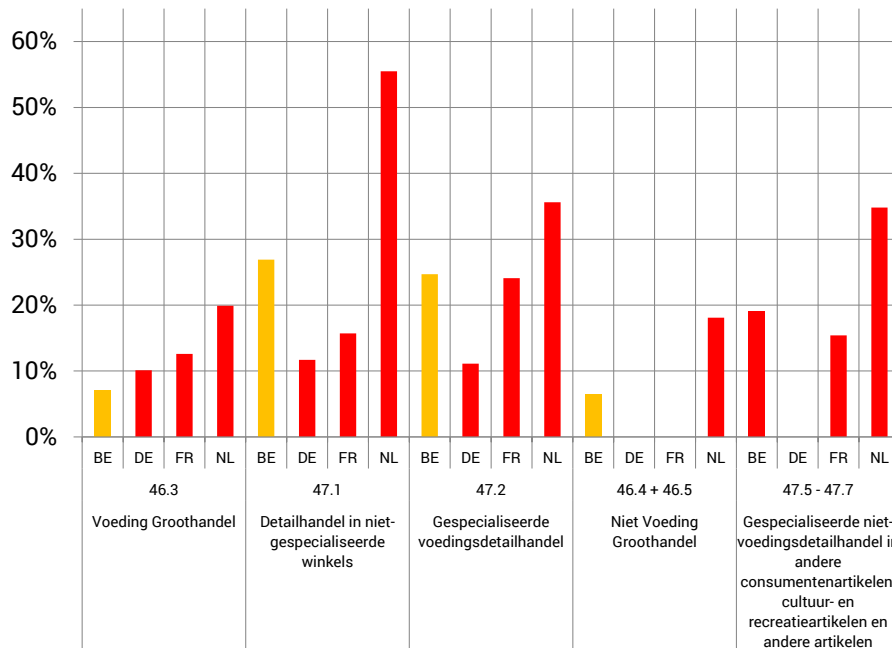
TOTAAL	2021					
	mannen			vrouwen		
	vaste banen	tijdelijke banen	totaal	vaste banen	tijdelijke banen	totaal
VOEDING						
Groothandel (46.3)	90,4%	9,6%	17.900	98,9%	1,1%	7.793
Detailhandel (47.11 en 47.2)	72,7%	27,3%	62.313	76,2%	23,8%	74.071
NIET-VOEDING						
Groothandel (46.4 + 46.5)	93,8%	6,2%	30.778	93,1%	6,9%	17.721
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4-47.7 + 47.9)	79,2%	20,8%	52.548	79,7%	20,3%	87.457
LOGISTIEK						
Goederenvervoer over de weg (49.41)	93,7%	6,3%	48.479	91,4%	8,6%	9.310
Opslag- en vervoersondersteunende	89,4%	10,6%	44.982	86,0%	14,0%	20.003
Posterijen en koeriers (53)	87,7%	12,3%	14.585	97,7%	2,3%	5.872

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Wegens een te lage betrouwbaarheid van de data kan in dit verslag niet dieper worden ingegaan op de duurtijd van de tijdelijke contracten in de verschillende onderzochte sectoren.

Ook in vergelijking met de buurlanden telt de Belgische gespecialiseerde voedingsdetailhandel (Nace 47.2) en de detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels (Nace 47.1), dat overwegend bestaat uit supermarkten die ook voeding verkopen, meer tijdelijke banen dan hun Duitse en Franse sectorgenoten. De gespecialiseerde niet-voedingsdetailhandel in andere consumentenartikelen, cultuur- en recreatieartikelen en andere artikelen (Nace 47.5 - 47.7) heeft ook meer tijdelijke werknemers in dienst dan zijn Franse sectorgenoten. Over de Duitse sectorgenoten kan geen uitspraak worden gedaan aangezien deze data ontbreekt. Ongeacht de sector situeert Nederland zich bovenaan het rijtje landen met als uitschieter de detailhandel in niet gespecialiseerde winkels waar meer dan de helft van de werknemers aan de slag is via een tijdelijk contract.

Grafiek 4-10: Aandeel tijdelijke banen werknemers in de onderzochte sectoren van de groot-en detailhandel in België en de buurlanden in 2021

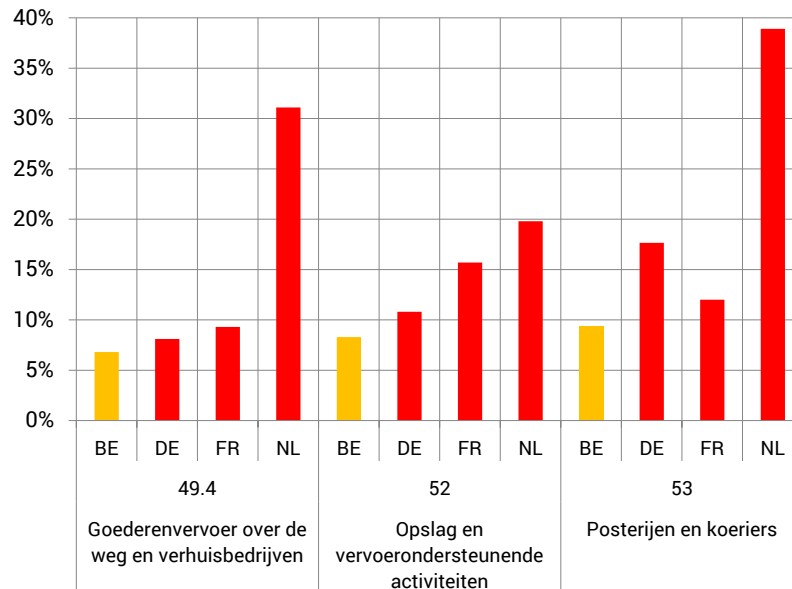

Noot: De ontbrekende data kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.
Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

De Belgische logistieke sector (Nace-codes 49.4, 52 en 53) telt het laagste aandeel tijdelijke jobs van de vier onderzochte landen. Ook in deze sector neemt Nederland een koppositie in ten opzichte van zijn buurlanden. De Nederlandse sectoren van het goederenvervoer over de weg en verhuisbedrijven (Nace 49.4) en de postdiensten en koeriersdiensten (Nace 53) springen in het oog met respectievelijk 31,1% en 38,9% tijdelijke jobs.

Grafiek 4-11: Aandeel tijdelijke banen werknemers in de onderzochte sectoren van de logistieke activiteiten in België en de buurlanden in 2021

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

Als we de data voor de periode 2013-2021 van naderbij bekijken, stellen we vast dat het aandeel vaste banen in de voedingsdetailhandel (Nace 47.11 +47.2) en in alle logistieke sectoren toeneemt. De tijdelijke jobs stijgen in alle onderzochte sectoren, uitgezonderd de niet-voedingsgroothandel (Nace 46.4 + 46.5). Het aantal tijdelijke banen neemt het meest toe in de detailhandel. In de voedingsdetailhandel (Nace 47.11 +47.2) komen er in de periode 2013-2021 23.321 tijdelijke jobs bij. Dit staat gelijk aan meer dan een verdubbeling. In de niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4-47.7 + 47.9), waren er 12.004 bijkomende tijdelijke jobs. Ook in de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) komen er tijdelijke jobs bij, nl. 15.303. Dit vertegenwoordigt een toename van 85,8%.

Een uitsplitsing naar beroepsstatuut brengt aan het licht dat zowel bij de arbeiders als de bedienden in de geanalyseerde sectoren een toename van de tijdelijke banen wordt waargenomen. In de logistieke sectoren en de voedingsdetailhandel is de absolute stijging het meest uitgesproken bij de arbeiders, terwijl het aantal tijdelijke jobs voor bedienden in de niet-voedingsdetailhandel het sterkst toenemen.

Terwijl het aantal tijdelijke jobs in de niet-voedingsdetailhandel toeneemt, daalt het aantal vaste banen sterk met 35.318 tijdens de geobserveerde periode. Hierdoor daalt het aandeel vaste banen met bijna een kwart. Deze daling geldt zowel voor de arbeiders als de bedienden. De vaste banen voor arbeiders worden tussen 2013-2021 quasi gehalveerd (-49,2% of -12.354 banen), en de vaste jobs voor bedienden krimpen

met nagenoeg 19% of 22.964 banen. Een verdere opsplitsing naargelang subsector binnen de niet-voedingsdetailhandel is wegens de te lage betrouwbaarheid niet mogelijk. Uit eerdere analyses in dit verslag (cf. 3.2.2 Niet-Voedingsdetailhandel) weten we evenwel dat de gespecialiseerde detailhandel, met Nace-codes 47.4 t.e.m. 47.7 voor wat betreft de niet-voeding, forse concurrentiedruk ondervindt van de e-commerce en de niet-gespecialiseerde detailhandel. De gespecialiseerde niet-voedingsdetailhandel dient zijn plaats te vinden in een veranderd economisch landschap waar e-commerce een belangrijk verkoopkanaal is geworden naast of in symbiose met de fysieke verkoopkanalen. Het is mogelijk dat dit een impact heeft op de arbeidsorganisatie, alsook het aandeel vaste banen in de niet-voedingsdetailhandel.

De logistieke sectoren kunnen mee surfen op de e-commercegolf en slagen erin om tussen 2013 en 2021 zowel meer vaste als meer tijdelijke banen te creëren. De procentuele toename van de tijdelijke banen is veel belangrijker, maar de toename van de vaste banen is in absolute termen dan weer belangrijker. Zo neemt het aantal jobs met een contract van onbepaalde duur in de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) toe met 11.798 of 85,8%. In de sectoren van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) en de posten en koeriers (Nace 53) stijgt het aantal vaste jobs met resp. 3.254 (of 137,1%) en 4.466 (of 31,7%). In de sector van het goederenvervoer over de weg is deze toename uitsluitend toe te schrijven aan een stijging bij de bedienden.

Tabel 4-13: Vaste en tijdelijke banen, per sector in de jaren 2018-2020

ARBEIDERS	2013			2021			Δ 2013-2021			% Δ 2013-2021		
	vaste banen	tijdelijke banen	totaal	vaste banen	tijdelijke banen	totaal	vaste banen	tijdelijke banen	totaal	vaste banen	tijdelijke banen	totaal
VOEDING												
Groothandel (46.3)	12.261	1.373	13.634	9.421	1.713	11.134	-2.840	340	-2.500	-23,2%	24,8%	-18,3%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	19.404	4.041	23.445	22.563	17.214	39.777	3.159	13.173	16.332	16,3%	326,0%	69,7%
NIET-VOEDING												
Groothandel (46.4 + 46.5)	7.574	1.100	8.674	5.613	887	6.500	-1.961	-213	-2.174	-25,9%	-19,4%	-25,1%
Detailhandel excl. straat­handel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	25.099	4.513	29.612	12.745	8.474	21.219	-12.354	3.961	-8.393	-49,2%	87,8%	-28,3%
LOGISTIEK												
Goederenvervoer over de weg (49.41)	36.547	1.411	37.958	35.971	2.668	38.639	-576	1.257	681	-1,6%	89,1%	1,8%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	20.789	3.360	24.149	27.402	5.648	33.050	6.613	2.288	8.901	31,8%	68,1%	36,9%
Posterijen en koeriers (53)	3.285	389	3.674	6.879	1.434	8.313	3.594	1.045	4.639	109,4%	268,6%	126,3%
BEDIENDEN												
VOEDING												
Groothandel (46.3)	13.243	38	13.281	14.475	85	14.560	1.232	47	1.279	9,3%	123,7%	9,6%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	77.531	7.285	84.816	79.175	17.432	96.607	1.644	10.147	11.791	2,1%	139,3%	13,9%
NIET-VOEDING												
Groothandel (46.4 + 46.5)	40.498	2.400	42.898	39.756	2.244	42.000	-742	-156	-898	-1,8%	-6,5%	-2,1%
Detailhandel excl. straat­handel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	121.565	12.140	133.705	98.601	20.184	118.785	-22.964	8.044	-14.920	-18,9%	66,3%	-11,2%
LOGISTIEK												
Goederenvervoer over de weg (49.41)	14.152	207	14.359	17.982	1.168	19.150	3.830	961	4.791	27,1%	464,3%	33,4%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	24.809	723	25.532	29.994	1.940	31.934	5.185	1.217	6.402	20,9%	168,3%	25,1%
Posterijen en koeriers (53)	10.783	192	10.975	11.656	488	12.144	873	296	1.169	8,1%	154,2%	10,7%
TOTAAL												
VOEDING												
Groothandel (46.3)	25.504	1.411	26.915	23.895	1.798	25.693	-1.609	387	-1.222	-6,3%	27,4%	-4,5%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	96.934	11.325	108.259	101.738	34.646	136.384	4.804	23.321	28.125	5,0%	205,9%	26,0%
NIET-VOEDING												
Groothandel (46.4 + 46.5)	48.072	3.500	51.572	45.369	3.131	48.500	-2.703	-369	-3.072	-5,6%	-10,5%	-6,0%
Detailhandel excl. straat­handel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	146.664	16.654	163.318	111.346	28.658	140.004	-35.318	12.004	-23.314	-24,1%	72,1%	-14,3%
LOGISTIEK												
Goederenvervoer over de weg (49.41)	50.699	1.618	52.317	53.953	3.836	57.789	3.254	2.218	5.472	6,4%	137,1%	10,5%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	45.598	4.083	49.681	57.396	7.588	64.984	11.798	3.505	15.303	25,9%	85,8%	30,8%
Posterijen en koeriers (53)	14.068	581	14.649	18.534	1.922	20.456	4.466	1.341	5.807	31,7%	230,8%	39,6%

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dienen de data met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

4.7.1 Uitzendarbeid

In 2021 maakt de uitzendarbeid in de onderzochte sectoren gemiddeld 3,7% uit van de werkgelegenheid (loontrekkenden in de privésector), terwijl het aandeel van de uitzendarbeid voor de economie in haar geheel voor 2021 wordt geraamd op 2,4%⁵⁷. In de logistieke sectoren en de voedingsdetailhandel vinden we het hoogst aandeel uitzendkrachten terug. De sector van de opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (Nace 52) en de sector van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41)

⁵⁷ Dit betreft het aandeel uitzendkrachten van het totaal aantal loontrekkenden in de privésector in België voor de economie in haar geheel.

stellen in 2021 resp. 3.846 (5,9% van de werkgelegenheid⁵⁸) en 2.124 (3,7% van de werkgelegenheid⁵⁹) uitzendkrachten tewerk. Bij de posterijen en koeriersdiensten werkten 927 uitzendkrachten in 2021. Dit was goed voor een aandeel van 4,5% van de werkgelegenheid.

De voedingsdetailhandel (Nace 47.11 en 47.2) telt in datzelfde jaar 5.568 uitzendkrachten, dit is 4,1% van de werkgelegenheid. We stellen daarenboven vast dat binnen de handelssectoren de detailhandel gemiddeld meer beroep doet op uitzendarbeid dan de groothandel.

Wegens een te lage betrouwbaarheid van de data, kan geen opsplitsing worden gemaakt tussen uitzend- en vervangingscontracten en zal hierover in dit verslag geen analyse worden gemaakt. Hetzelfde geldt voor de looptijd van het uitzendcontract.

Tabel 4-14: Aantal uitzendkrachten en aandeel uitzendarbeid in de werkgelegenheid (loontrekkenden privésector) van elke subsector, in 2021

2021	aantal uitzendkrachten	aandeel uitzendarbeid
VOEDING		
Groothandel (46.3)	514	2,0%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	5.568	4,1%
NIET-VOEDING		
Groothandel (46.4 + 46.5)	804	1,7%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	4.724	3,4%
LOGISTIEK		
Goederenvervoer over de weg (49.41)	2.124	3,7%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten	3.846	5,9%
Posterijen en koeriers (53)	927	4,5%
TOTAAL	18.507	3,7%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Van alle onderzochte sectoren zijn er twee sectoren die tussen 2013 en 2021 een toename van het aandeel van de uitzendarbeid laten zien, en dit zijn de sector van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) en de voedingsdetailhandel (Nace 47.11 + 47.2). Volgens de EAK-gegevens neemt zowel het aantal uitzendkrachten als het aantal loontrekkenden (privésector) toe. Ook in de opslag- en

⁵⁸ Loontrekkenden in de privésector.

⁵⁹ Loontrekkenden in de privésector.

vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) en de posteries en koeriers (Nace 53) stijgt het aantal uitzendkrachten, maar dit wordt niet vertaald in een hoger aandeel omdat het totaal aantal loontrekkenden een sterkere toename laat optekenen. In de groothandel (Nace 46.3 + 46.4 + 46.5) en de niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9) neemt zowel het aantal uitzendkrachten als het aantal loontrekkenden af. In 2020 staan vele sectoren onder druk als gevolg van de lockdowns en inperkende coronamaatregelen. Dit komt tot uiting in een forse afbouw van de uitzendarbeid in de groothandel. Ook in de niet-voedingsdetailhandel neemt het aantal uitzendkrachten af, met dubbel zoveel als in de voedingsdetailhandel.

De posteries en koeriersdiensten laten tussen 2019 en 2020 volgens de EAK-data als enige sector een toename van de werkgelegenheid optekenen. Als gevolg van de coronapandemie en de lockdowns in 2020 kende e-commerce een boost wat het aantal pakjesleveringen de hoogte heeft doen ingaan. Het is dus niet verwonderlijk dat het aantal loontrekkenden in deze sector ook toeneemt. Het aantal uitzendkrachten wordt in 2020 herleid tot nul, maar in 2021 stijgt de uitzendarbeid terug tot het (pre-corona) niveau van eind 2019.. Met de nodige voorzichtigheid bij de interpretatie van de data⁶⁰ kunnen we een stagnatie van de groei van de loontrekkenden observeren bij de posteries en koeriers in 2021.

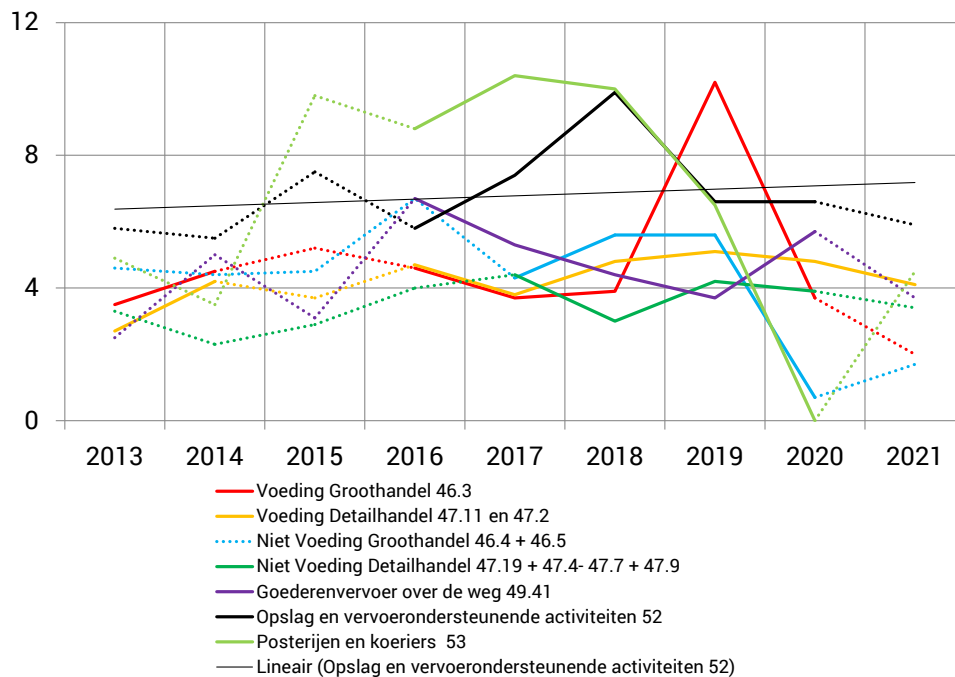
We kunnen uit de bovenstaande analyse afleiden dat bepaalde sectoren, in het bijzonder de posteries en koeriers, onder invloed van e-commerce meer actief zijn gebleven tijdens de covidpandemie. Deze sectoren konden mee profiteren van de toegenomen online handel in tegenstelling tot andere sectoren met in het bijzonder de groothandel en de niet-voedingsdetailhandel. In 2021 en voornamelijk in de tweede jaarthelft herneemt de arbeidsmarkt zich en kunnen we voorzichtig⁶¹ concluderen dat de meest getroffen sectoren erin slagen om opnieuw meer werkgelegenheid (aantal loontrekkenden) aan te trekken. Vermoedelijk zal de uitzendarbeid in de volgende jaren ook volgen.

---

⁶⁰ Rekening houdende met de hervorming van de EAK en de gewijzigde definities van de werkgelegenheid en de werkloosheid in 2021

⁶¹ Rekening houdende met de hervorming van de EAK en de gewijzigde definities van de werkgelegenheid en de werkloosheid in 2021

Grafiek 4-12: Ontwikkeling aandeel van de uitzendarbeid in de werkgelegenheid (loontrekkenden privésector) van elke subsector in de periode 2013-2021

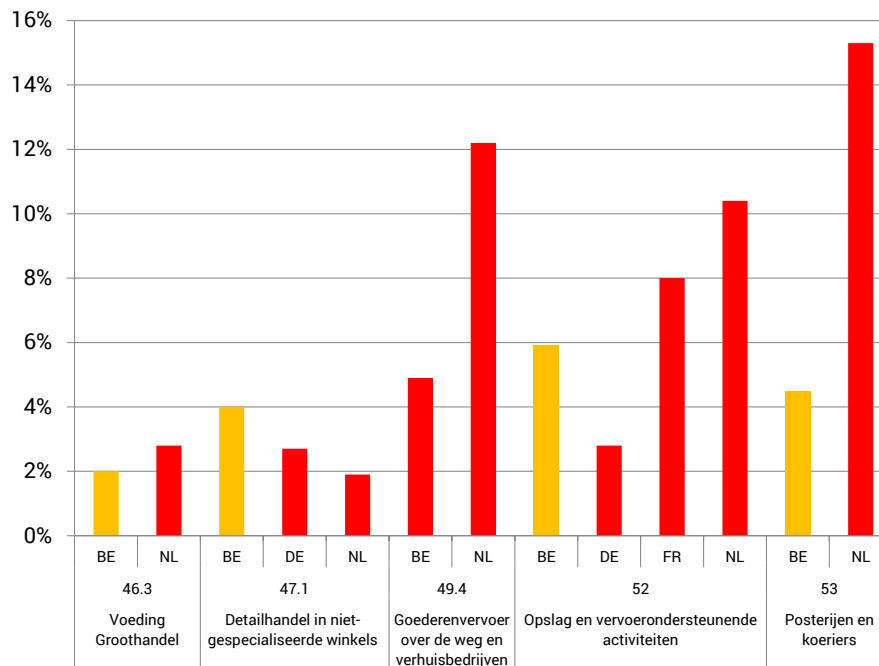
Noot : Wegens een hervorming van de EAK in 2017 en 2021 zijn de cijfers vóór en na 2017 en 2021 niet volledig vergelijkbaar.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

De internationale data voor de landenvergelijking is wegens ontoereikende betrouwbaarheid niet beschikbaar voor de niet-voedingsgroothandel en -detailhandel en een deel van de voedingsdetailhandel.

De Belgische detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels (Nace 47.1) (overwegend supermarkten die ook voeding verkopen), doet in vergelijking met Duitsland en Nederland meer beroep op uitzendarbeid. Uit de vorige analyse konden we ook vaststellen dat de Belgische voedingsdetailhandel (Nace 47.11 en 47.2) meer uitzendkrachten tewerkstelt dan gemiddeld in de onderzochte sectoren. Daarnaast tellen de logistieke sectoren meer uitzendkrachten dan in de andere sectoren, maar het is wederom Nederland die van de buurlanden het meest een beroep doet op uitzendarbeid.

Grafiek 4-13: Aandeel uitzendarbeid in de werkgelegenheid van elke subsector in België en de buurlanden (2021)

Noot: De ontbrekende data kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

4.7.2 Besluit vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen

In de periode 2013-2021 neemt het aandeel vaste banen in de voedingsdetailhandel en in alle logistieke sectoren toe. Daarnaast stijgen de tijdelijke jobs in alle onderzochte sectoren, uitgezonderd de niet-voedingsgroothandel. Het aantal tijdelijke banen neemt het meest toe in de detailhandel. In de voedingsdetailhandel stijgt het aantal tijdelijke jobs tussen 2013 en 2021 met 23.321. Dit staat gelijk aan meer dan een verdubbeling. In de niet-voedingsdetailhandel observeren we 12.004 bijkomende tijdelijke jobs.

Terwijl het aantal tijdelijke jobs in de niet-voedingsdetailhandel toeneemt, daalt het aantal vaste banen sterk met 35.318 tijdens de geobserveerde periode. Hierdoor daalt het aandeel vaste banen met bijna een kwart. Uit eerdere analyses in dit verslag weten we dat de gespecialiseerde (niet-voedings)detailhandel forse concurrentiedruk ondervindt van de e-commerce en de niet-gespecialiseerde detailhandel. De gespecialiseerde niet-voedingsdetailhandel dient zijn plaats te vinden op een gewijzigde markt waar e-commerce een belangrijk verkoopkanaal is naast of in symbiose met de fysieke verkoopkanalen. Het is mogelijk dat dit een

impact heeft op de arbeidsorganisatie, alsook het aandeel vaste banen in de niet-voedingsdetailhandel.

Van de onderzochte Belgische sectoren telt de detailhandel een hoog percentage tijdelijke banen. In de voedingsbranche is ongeveer een kwart van de loontrekkenden tewerkgesteld via een tijdelijk contract. Dit blijft echter veel lager dan in Nederland waar respectievelijk 55,5% en 35,6% van de werknemers in de niet-gespecialiseerde (Nace 47.1) en de gespecialiseerde tak (Nace 47.2) een tijdelijke baan heeft. In vergelijking met de Franse en Duitse sectorgenoten is het Belgisch aandeel evenwel hoog. In de Belgische niet-voedingsdetailhandel is 1 op 5 loontrekkenden tijdelijk tewerkgesteld. Dit is lager dan in Nederland, maar het aandeel kent in de periode 2013-2021 wel een stijgende trend. Het is mogelijk dat dit te maken heeft met het veranderend economisch landschap waar e-commerce een steeds belangrijkere positie inneemt.

De logistieke sectoren kunnen meesurfen op de e-commercegolf en dit gaat gepaard met de creatie van zowel meer vaste banen en tijdelijke banen in de periode 2013-2021. De procentuele toename van de tijdelijke banen is veel belangrijker, maar de toename van de vaste banen is in absolute termen dan weer belangrijker. Daarnaast is het aandeel tijdelijke banen in de Belgische logistieke sectoren beduidend lager dan in Nederland. Het valt op dat voor alle onderzochte sectoren Nederland het hoogst aandeel tijdelijke banen telt.

De internationale data van de uitzendarbeid zijn beperkt tot de voedingsgroothandel, de detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels en de logistieke sectoren. Uit deze beperkte analyse kunnen we afleiden dat de Belgische niet-gespecialiseerde winkels, vooral supermarkten, beroep doen op een groter aandeel uitzendkrachten dan hun Duitse en Nederlandse collega's. In de logistieke sectoren is het evenwel wederom Nederland die het meest een beroep doet op uitzendarbeid.

4.8 Atypische arbeid

De enquête naar de arbeidskrachten bevat naast interessante gegevens over het standaard voltijds werk ook het belang van de verschillende vormen van atypische arbeid, zoals avondwerk, nachtwerk, zaterdags- en zondagswerk. Deze verschillende vormen van werken, net als niet-werken, hebben positieve en negatieve invloeden op de levenskwaliteit en arbeidsomstandigheden. Hierover bestaat een aparte literatuur. Het betreft hier echter een puur kwantitatieve analyse.

De antwoorden van de ondervraagde personen worden voor elke categorie in drie groepen ingedeeld: personen die gewoonlijk, soms of nooit volgens een bepaald stelsel werken. We vergelijken de toestand in de Belgische onderzochte sectoren voor alle vormen van atypische arbeid ook met de situatie in de drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk, Nederland).

4.8.1 Avondwerk

Volgens de EAK in België wordt arbeid van 19u. tot 23u. als avondwerk beschouwd. In de enquêtes van de buurlanden verschillen de referentie-uren voor avondwerk evenwel licht. Zo wordt in Frankrijk arbeid tussen 20u. en middernacht als avondwerk beschouwd, in Nederland start avondwerk vanaf 19u. en stopt het om middernacht en in Duitsland begint het om 18u. en eindigt het om 23u.

Bij de analyse van het avondwerk wordt “soms avondwerk” gedefinieerd als “minder dan de helft van het aantal gewerkte dagen, maar wel gedurende minstens één uur”, ‘gewoonlijk avondwerk’ als “de helft van het aantal gewerkte dagen of meer”.

Avondwerk is het meest ingeburgerd in de logistieke sectoren en de voedingsdetailhandel. In de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) presteert in 2021 42,5% van de loontrekkenden en 67% van de zelfstandigen avondwerk (soms of gewoonlijk). Van alle onderzochte sectoren is deze sector de koploper en ook in vergelijking met de gehele economie is dit bovengemiddeld hoog. In de sector van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) werkt 32,6% van de loontrekkenden en 53,5% van de zelfstandigen soms of gewoonlijk 's avonds. In vergelijking met de sector van de opslag is de groep zelfstandigen dat gewoonlijk avondwerk verricht groter in de sector van het goederenvervoer over de weg.

In de voedingsdetailhandel (Nace 47.11 en 47.2) werkt in 2021 36,7% van de loontrekkenden en 62,7% van de zelfstandigen 's avonds. Opvallend is het hoog percentage zelfstandigen dat op frequente basis avondwerk doet (38,1%). Het avondwerk in de voedingsdetailhandel is, ongeacht het arbeidsstatuut, bovengemiddeld hoog vergeleken met de gehele economie. In de niet-voedingsdetailhandel wordt van alle onderzochte sectoren het minst gewoonlijk avondwerk uitgevoerd; zo presteert slechts 2,6% van de loontrekkenden en 15,7% van de zelfstandigen minstens de helft van de werkdagen 's avonds. Dit is coherent met de lage e-commerce activiteiten bij mixed players in België. De niet-voedingsdetailhandel wordt gevolgd door de posterijen en koeriersdiensten (Nace

53); van alle onderzochte sectoren is het aandeel werkenden dat soms avondwerk uitvoert in deze sector het laagst.

Tabel 4-15: Aandeel avondwerk, per statuut en sector in 2021

LOONTREKKENDEN	2021			
	nooit 's avonds	soms of gewoonlijk 's avonds	soms 's avonds - minder dan de helft van het aantal gewerkte dagen, maar wel gedurende minstens één uur	gewoonlijk 's avonds - de helft van het aantal gewerkte dagen of meer
VOEDING				
Groothandel (46.3)	72,9%	27,1%	13,7%	13,4%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	63,2%	36,7%	26,5%	10,2%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	70,3%	29,7%	17,6%	12,1%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	86,1%	13,9%	11,3%	2,6%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	67,4%	32,6%	19,3%	13,3%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	57,5%	42,5%	24,5%	18,0%
Posterijen en koeriers (53)	70,9%	29,0%	14,5%	14,5%
Totale economie	67,6%	32,5%	20,8%	11,7%
ZELFSTANDIGEN				
VOEDING				
Groothandel (46.3)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Detailhandel (47.11 en 47.2)	37,3%	62,7%	24,6%	38,1%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	33,2%	66,8%	45,4%	21,4%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	50,0%	50,0%	34,3%	15,7%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	46,4%	53,5%	27,4%	26,1%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	33,0%	67,0%	45,0%	22,0%
Posterijen en koeriers (53)	42,4%	57,6%	33,4%	24,2%
Totale economie	38,3%	61,7%	36,6%	25,1%
TOTAAL				
VOEDING				
Groothandel (46.3)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Detailhandel (47.11 en 47.2)	59,5%	40,6%	26,3%	14,3%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	66,4%	33,6%	20,5%	13,1%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	76,3%	23,8%	17,6%	6,2%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	64,7%	35,2%	20,3%	14,9%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	56,8%	43,1%	25,1%	18,0%
Posterijen en koeriers (53)	70,0%	29,9%	15,1%	14,8%
Totale economie	63,2%	36,8%	23,1%	13,7%

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dienen de data m.b.t. de zelfstandigen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

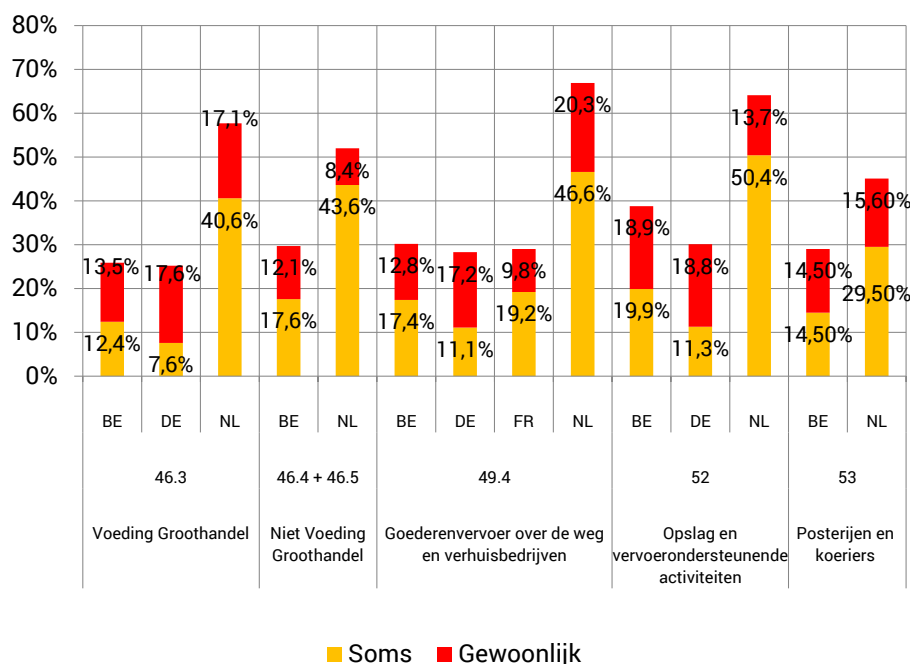
Algemeen kunnen we stellen dat het avondwerk in de logistieke subsectoren vergelijkbaar is met Duitsland en Frankrijk (voor de subsectoren waarvoor de Franse

en/of Duitse data beschikbaar zijn), maar lager dan in Nederland. De Belgische sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten situeert zich qua avondwerk op een iets hoger niveau dan in Duitsland.

De groep werknemers dat 'gewoonlijk' 's avonds aan de slag gaat in de logistiek is in de meeste subsectoren het grootst in Nederland. In de sector van het goederenvervoer over de weg wordt Nederland gevolgd door Duitsland en daarna door België. In de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten situeert het gewoonlijk avondwerk zich evenwel lager in Nederland dan in België en Duitsland, die zich op een vergelijkbaar niveau situeren. Dit wil zeggen dat in deze sector het avondwerk in België meer op vaste basis wordt georganiseerd dan in Nederland, maar het aandeel avondwerk in zijn geheel blijft wel het grootst in Nederland.

Ook in de groothandelssector kent Nederland een hoog aandeel avondarbeid. In de voedingsgroothandel (Nace 46.3) beschikken we ook over data voor Duitsland en hieruit kunnen we afleiden dat dit aandeel vergelijkbaar is met dat van België.

Grafiek 4-14: Aandeel avondwerk in de groothandel en de logistiek, per subsector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)

Noot: De ontbrekende data kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.
Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

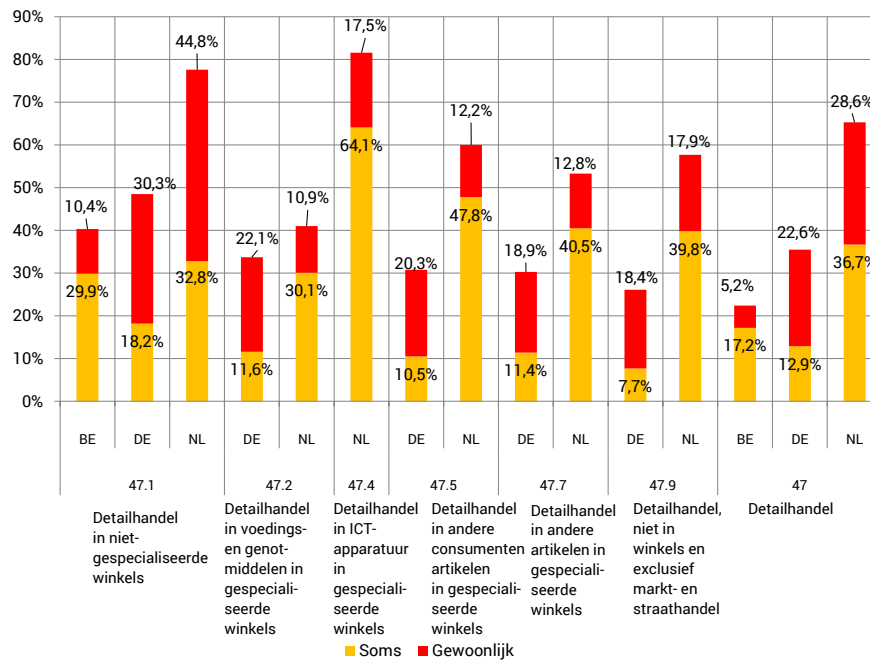
In de detailhandel (47) wordt zowel in Nederland als Duitsland meer avondwerk gepresteerd in vergelijking met België. Nederland blijft koploper. In de Belgische

detailhandel wordt beduidend minder gewoonlijk avondwerk gepresteerd in vergelijking met de buurlanden en de andere onderzochte sectoren. Dit wil zeggen dat het avondwerk in de detailhandel in België minder op vaste basis wordt georganiseerd dan in Nederland en Duitsland.

In de niet-gespecialiseerde detailhandel (47.1), waarvan de niet-gespecialiseerde voedingsdetailhandel een belangrijk deel uitmaakt (Nace 47.11), komt ook in Nederland het avondwerk meest voor. Het aandeel Nederlandse werknemers dat gewoonlijk avondwerk presteert, is meer dan vier maal zo groot dan in België. Het feit dat dit avondwerk gewoonlijk plaatsvindt, betekent dat hier vermoedelijk een vast en voorspelbaar patroon achter schuil gaat voor de werknemer. Ook in Duitsland wordt meer gewoonlijk avondwerk gepresteerd dan in België. Een vergelijking met de Franse sectorgenoten is niet mogelijk wegens een te lage betrouwbaarheid van de data.

Er zijn geen Belgische data over avondwerk in de andere subsectoren van de detailhandel beschikbaar wegens de lage betrouwbaarheid van de data. Dit doet ons vermoeden dat in deze subsectoren het aandeel avondwerk relatief laag zal zijn. De hoogste aandelen avondwerk in de Nederlandse detailhandel (> 60%) komen voor in de detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels (47.4), de niet-gespecialiseerde detailhandel (47.1), en de detailhandel, niet in winkels en exclusief markt- en straathandel (47.9), waarvan de sector van de 'pure players' (47.91) deel uitmaakt.

Grafiek 4-15: Aandeel avondwerk in de detailhandel, per subsector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)

Noot: De ontbrekende data kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

Besluit avondwerk

Avondwerk is van alle onderzochte sectoren in de logistieke sectoren en de voedingsdetailhandel in België het meest ingeburgerd, terwijl dit het minst voorkomt in de niet-voedingsdetailhandel.

Het avondwerk in de logistieke sectoren en in het bijzonder in het goederenvervoer over de weg is vergelijkbaar met Duitsland en Frankrijk. Nederland is evenwel koploper in alle onderzochte sectoren, in het bijzonder als het gaat over occasioneel (soms) avondwerk. Hier wordt aldus een grotere flexibiliteit aan werknemers gevraagd om af en toe 's avonds te werken.

Het avondwerk is in de Belgische detailhandel beduidend minder sterk ingebed dan in Nederland en Duitsland. De hoogste aandelen avondwerk in Nederland vinden we in de detailhandel in ICT-apparatuur in gespecialiseerde winkels, de niet-gespecialiseerde detailhandel; waar de supermarkten een belangrijk deel van uitmaken en de detailhandel, niet in winkels en exclusief markt- en straathandel, waartoe de sector van de 'pure players' behoort. In de Nederlandse niet-gespecialiseerde detailhandel is het aandeel avondwerk vier maal zo groot als in België.

4.8.2 Nachtwerk

Volgens de Belgische versie van de EAK wordt arbeid van 23u. tot 5u. als nachtwerk beschouwd. In de enquêtes van de buurlanden verschillen de referentie-uren voor nachtwerk licht. Zo wordt in de Franse versie van de EAK arbeid tussen middernacht en 5u. als nachtwerk beschouwd, in de Nederlandse variant start nachtwerk om middernacht en stopt het om 6u. (conform de Nederlandse arbeidstijdenwet⁶²) en tenslotte in de Duitse versie van de EAK begint het nachtwerk om 23u. en eindigt het om 6u (conform de Duitse arbeidstijdenwet⁶³).

Een "arbeidsregeling met nachtprestaties" is volgens de regelgeving een arbeidsregeling waarin werknemers worden tewerkgesteld die hun prestaties gewoonlijk verrichten tussen 20 uur en 6 uur met steeds prestaties die worden geleverd tussen middernacht en 5 uur 's morgens.

In België en Frankrijk kunnen verschillen worden waargenomen tussen de wettelijke definitie en de EAK-definitie van 'nachtwerk'. Zo definieert artikel 35 van de Belgische Arbeidswet⁶⁴ nachtwerk als arbeid verricht tussen 20u. en 6u. Dit wil zeggen dat het avondwerk vanaf 20u. in de Belgische EAK door de Belgische wetgeving ook wordt beschouwd als nachtwerk. In Frankrijk wordt nachtarbeid volgens de "Code du Travail"⁶⁵ als volgt geformuleerd: « *Tout travail effectué au cours d'une période d'au moins neuf heures consécutives comprenant l'intervalle entre minuit et 5 heures est considéré comme du travail de nuit. La période de travail de nuit commence au plus tôt à 21 heures et s'achève au plus tard à 7 heures* ». Op deze algemene regel bestaan evenwel afwijkingen, zoals bijvoorbeeld voor specifieke detailhandelsbedrijven gesitueerd in internationale toeristische zones, waar arbeid vanaf 22uur en minstens zeven opeenvolgende uren, inclusief tussen middernacht en 7 uur ook als nachtwerk wordt beschouwd⁶⁶. Ook de Franse wetgeving gaat in zijn definitie van nachtwerk dus verder dan wat in de Franse EAK is opgenomen.

Tijdens de analyse van het nachtwerk wijst de term "soms nachtwerk" op "minder dan de helft van het aantal gewerkte dagen, maar wel gedurende minstens één uur"

---

⁶² Wet van 23 november 1995, houdende bepalingen inzake de arbeids- en rusttijden, via [link](#)

⁶³ Arbeitszeitgesetz, via [link](#)

⁶⁴ Arbeidswet van 16 maart 1971, via [link](#)

⁶⁵ Article L3122-2 du Code du travail, via [link](#)

⁶⁶ Article L3122-4 d Code du Travail, via [link](#): "Par dérogation à l'article L. 3122-2, pour les établissements de vente au détail qui mettent à disposition des biens et des services et qui sont situés dans les zones mentionnées à l'article L. 3132-24, la période de travail de nuit, si elle débute après 22 heures, est d'au moins sept heures consécutives comprenant l'intervalle entre minuit et 7 heures. »

en “gewoonlijk nachtwerk” op “de helft van het aantal gewerkte dagen of meer”. Nachtwerk komt globaal genomen (loontrekkenden + zelfstandigen) in vergelijking met de onderzochte sectoren het meest voor in de sector van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41). Ook in vergelijking met de economie in zijn geheel is het aandeel nachtwerk voor zowel loontrekkenden als zelfstandigen in deze sector bovengemiddeld hoog. In 2021 werkt 17,7% van de loontrekkenden soms of gewoonlijk 's nachts, waarvan 9,8% op gewoonlijke basis. 28,9% van de zelfstandigen werkt soms of gewoonlijk 's nachts, waarvan 16,4% op gewoonlijke basis.

Hierna volgt de sector van de niet-voedingsgroothandel (Nace 46.4 + 46.5). Hier zijn het overwegend de zelfstandigen (23,4%) die nachtwerk verrichten, tgv. 8,5% van de loontrekkenden waarvan slechts een minderheid (2%) gewoonlijk 's nachts werkt.

We dienen op te merken dat er geen data beschikbaar zijn over de nachtarbeid van zelfstandigen in de sectoren van de voedingsgroothandel, de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten en de posterijen en koeriersdiensten.

Uit de vergelijking van de loontrekkenden kunnen we evenwel afleiden dat in de logistieke sectoren nachtarbeid relatief meer voorkomt dan gemiddeld in de andere sectoren. Ook in vergelijking met de totale economie (9,7% loontrekkenden werkt 's nachts) is het aandeel nachtwerk in de logistieke sectoren hoog. In de sector van het goederenvervoer over de weg wordt het meest 's nachts gewerkt (17,7%), gevolgd door de posterijen en koeriers (13,2%) en de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (10,4%). Bij de posterijen en koeriers werkt de meerderheid hiervan gewoonlijk 's nachts wat kan wijzen op een vast patroon van nachtwerk. Ook in de voedingsgroothandel (Nace 46.3) werkt een relatief hoog aandeel loontrekkenden gewoonlijk 's nachts, nl. 6,4% van 8,2%. Vermoedelijk zullen deze tendensen hetzelfde zijn bij de zelfstandigen.

Tabel 4-16: Aandeel nachtwerk, per statuut en sector in 2021

2021				
LOONTREKKENDEN	Nooit 's nachts	soms of gewoonlijk 's nachts	soms 's nachts - minder dan de helft van het aantal gewerkte dagen, maar wel gedurende minstens één uur	gewoonlijk 's nachts - de helft van het aantal gewerkte dagen of meer
VOEDING				
Groothandel (46.3)	91,8%	8,2%	1,8%	6,4%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	96,6%	3,4%	1,7%	1,7%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	91,5%	8,5%	6,5%	2,0%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	98,1%	1,9%	1,3%	0,6%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	82,3%	17,7%	7,9%	9,8%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	89,6%	10,4%	5,3%	5,1%
Posterijen en koeriers (53)	86,8%	13,2%	2,8%	10,4%
Totale economie	90,3%	9,7%	6,2%	3,5%
2021				
ZELFSTANDIGEN	Nooit 's nachts	soms of gewoonlijk 's nachts	soms 's nachts - minder dan de helft van het aantal gewerkte dagen, maar wel gedurende minstens één uur	gewoonlijk 's nachts - de helft van het aantal gewerkte dagen of meer
Groothandel (46.3)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Detailhandel (47.11 en 47.2)	77,4%	22,7%	9,0%	13,7%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	76,6%	23,4%	16,2%	7,2%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	90,8%	9,3%	8,7%	0,6%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	71,1%	28,9%	12,5%	16,4%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Posterijen en koeriers (53)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Totale economie	85,9%	14,1%	10,1%	4,0%
2021				
TOTAAL	Nooit 's nachts	soms of gewoonlijk 's nachts	soms 's nachts - minder dan de helft van het aantal gewerkte dagen, maar wel gedurende minstens één uur	gewoonlijk 's nachts - de helft van het aantal gewerkte dagen of meer
Groothandel (46.3)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Detailhandel (47.11 en 47.2)	93,9%	6,1%	2,7%	3,4%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	90,0%	10,0%	7,5%	2,5%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	96,1%	3,9%	3,3%	0,6%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	80,9%	19,1%	8,5%	10,6%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Posterijen en koeriers (53)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Totale economie	89,7%	10,4%	6,8%	3,6%

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dienen de data m.b.t. de zelfstandigen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

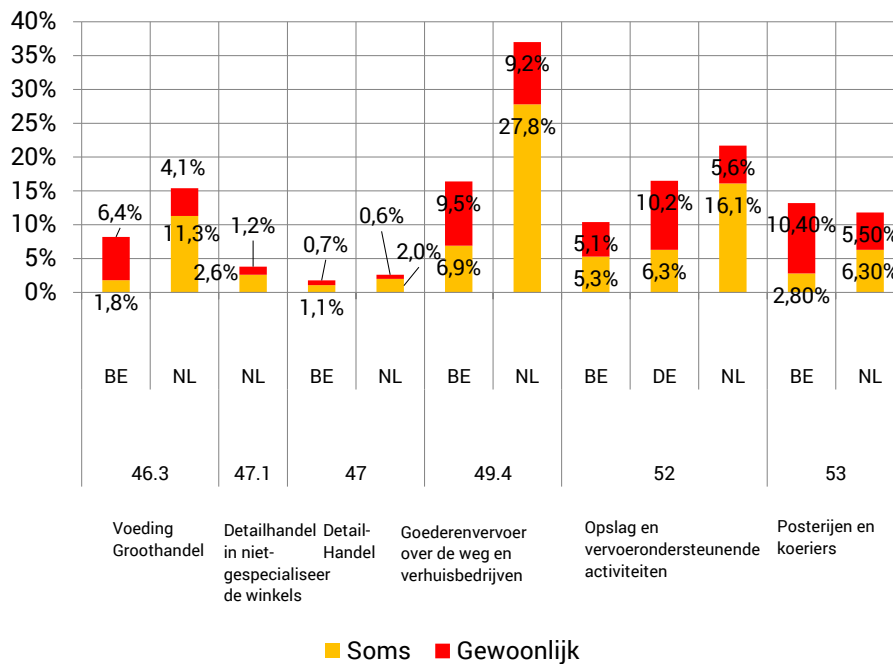

De data om het nachtwerk met de buurlanden te vergelijken is relatief beperkt. Enkel inzake de logistieke sectoren, de voedingsgroothandel en de detailhandel in zijn geheel kon vergelijkende data worden verzameld.

Uit onze Belgische sectoranalyse bleek dat nachtarbeid bij loontrekkenden het meest voorkomt in de logistieke sectoren. In vergelijking met de buurlanden is dit aandeel evenwel eerder laag, behalve voor de posteries en koeriers. Het aandeel Belgische werknemers dat in de sectoren van het goederenvervoer over de weg en de verhuisbedrijven (Nace 49.4) en de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) gewoonlijk 's nachts werkt is evenwel quasi even groot als in Nederland. De Belgische posteries en koeriers vormen een uitzondering op de regel met een iets hoger aandeel nachtwerk dan in Nederland. Daarenboven is het nachtwerk in België in deze sector meer ingebed op gewoontelijke basis dan in Nederland. In deze context merken we op dat het sociaal overleg een hefboom kan zijn om afspraken mogelijk te maken over o.a. nachtwerk. Het bewijs hiervoor vormen de cao's die in PC 140.03 m.b.t. nachtwerk zijn afgesloten voor het rijdend en niet-rijdend personeel. Het feit dat het gewoonlijk nachtwerk in België belangrijker is dan het 'af en toe' nachtwerk (i.h.b. in sector met Nace 53 en 49.4) in vergelijking met Nederland zou o.a. kunnen wijzen op een correlatie met deze cao's en het bestaan van financiële incentives voor ploegen- en nachtarbeid.

In vergelijking met de andere onderzochte sectoren in Nederland is het aandeel nachtwerk in de detailhandel (Nace 47) laag. In de Nederlandse niet-gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.1) wordt iets meer 's nachts gewerkt dan in de algemene detailhandel. Ook in de Belgische detailhandel wordt relatief weinig nachtwerk gepresteerd, het aandeel situeert zich iets lager dan in Nederland.

Grafiek 4-16: Aandeel nachtwerk per subsector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)

Noot: De ontbrekende data (zelfstandigen en overige Nace-codes) kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

Besluit nachtwerk

Loontrekkenden presteren meer nachtarbeid in de logistieke sectoren dan gemiddeld in de andere sectoren die het voorwerp zijn van deze studie. In de sector van het goederenvervoer over de weg wordt het meest 's nachts gewerkt, gevolgd door de posterijen en koeriers en de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten. Uitgezonderd de posterijen en koeriers, is het aandeel nachtarbeid in de Belgische logistieke sectoren in vergelijking met de buurlanden evenwel laag. Mogelijk wordt er in de buurlanden vaker op nachtwerk beroep gedaan in de context van e-commerce activiteiten.

Het nachtwerk in de Belgische posterijen en koeriersdiensten is iets hoger dan bij de Nederlandse collega's. Een belangrijk deel van dit nachtwerk vindt in België plaats op gewoontelijke basis. In Nederland werken loontrekkenden veel vaker 's nachts op af en toe basis.

In de detailhandel wordt er relatief weinig 's nachts gewerkt, zowel in Nederland als in België. Het aandeel nachtwerk in de Belgische detailhandel situeert zich iets lager dan in Nederland.

Noot

In de onderstaande analyse over het weekendwerk worden de termen “soms” en “gewoonlijk” gedefinieerd als respectievelijk “één zaterdag/zondag, gedurende minstens één uur” en “minstens twee zaterdagen/zondagen”.

4.8.3 Zaterdagwerk

Zaterdagwerk is globaal genomen (loontrekkenden + zelfstandigen) het meest ingeburgerd in de detailhandel en vervolgens in het goederenvervoer over de weg. Voor de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten is er geen data beschikbaar, niettegenstaande geeft het aandeel voor de loontrekkenden ons een idee wat de grootteorde van het aandeel voor de zelfstandigen, alsook het totaal, zal zijn.

Zowel in de voedings- (Nace 47.11 en 47.2) als niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4 - 47.7 + 47.9) doet de meerderheid van de loontrekkenden en de zelfstandigen zaterdagwerk. Dit is bovengemiddeld hoog in vergelijking met de totale economie. In het voedingssegment verricht 76,9% van de loontrekkenden en 96,5% van de zelfstandigen zaterdagwerk. De overgrote meerderheid van beide groepen werkt minstens twee zaterdagen per maand. In de niet-voedingstak werkt 69,7% van de loontrekkenden en 85,6% van de zelfstandigen op zaterdag. Ook hier werkt de overgrote meerderheid minstens twee zaterdagen per maand. Zaterdagwerk is het kenmerk eigen aan de sector van de detailhandel.

In de sector van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) presteert bijna een kwart van de loontrekkenden (24,6%) en meer dan de helft van de zelfstandigen (55%) zaterdagwerk. De meerderheid van de zelfstandigen (43,4%) werkt op gewoonlijke basis op zaterdag, d.w.z. minstens twee zaterdagen per maand. Voor de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) beschikken we uitsluitend over data van de loontrekkenden. 31,3% onder hen verklaart op zaterdag arbeid te verrichten, hiermee vormt het de derde grootste sector op vlak van zaterdagwerk bij de loontrekkenden. Vermoedelijk zal de tendens bij de zelfstandigen soortgelijk zijn. Tenslotte merken we bij de groothandel dat er op het vlak van zaterdagwerk een groot verschil bestaat tussen de loontrekkenden en de zelfstandigen. Hier bepaalt het statuut dus in belangrijke mate de frequentie van deze atypische arbeidsvorm.

Tabel 4-17: Aandeel zaterdagwerk, per statuut en sector in 2021

LOONTREKKENDEN	2021			
	nooit op zaterdag	soms of gewoonlijk op zaterdag	soms zaterdag, één zaterdag, gedurende minstens één uur	gewoonlijk zaterdag, minstens twee zaterdagen
VOEDING				
Groothandel (46.3)	91,8%	8,2%	1,8%	6,4%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	23,2%	76,9%	16,5%	60,4%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	91,5%	8,5%	6,5%	2,0%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	30,3%	69,7%	15,1%	54,6%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	75,4%	24,6%	15,0%	9,6%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	68,7%	31,3%	17,7%	13,6%
Posterijen en koeriers (53)	78,4%	21,6%	11,8%	9,8%
Totale economie	68,9%	31,1%	14,0%	17,1%
ZELFSTANDIGEN	nooit op zaterdag	soms of gewoonlijk op zaterdag	soms zaterdag, één zaterdag, gedurende minstens één uur	gewoonlijk zaterdag, minstens twee zaterdagen
VOEDING				
Groothandel (46.3)	12,4%	87,6%	13,9%	73,7%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	3,5%	96,5%	9,1%	87,4%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	28,5%	71,5%	23,8%	47,7%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	14,4%	85,6%	11,6%	74,0%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	44,5%	55,5%	12,1%	43,4%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Posterijen en koeriers (53)	42,7%	57,3%	33,4%	23,9%
Totale economie	31,2%	68,8%	19,1%	49,7%
TOTAAL	nooit op zaterdag	soms of gewoonlijk op zaterdag	soms zaterdag, één zaterdag, gedurende minstens één uur	gewoonlijk zaterdag, minstens twee zaterdagen
VOEDING				
Groothandel (46.3)	81,2%	18,8%	3,4%	15,4%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	20,3%	79,7%	15,4%	64,3%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	85,0%	15,0%	8,3%	6,7%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	26,0%	74,1%	14,2%	59,9%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	71,5%	28,5%	14,6%	13,9%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Posterijen en koeriers (53)	77,3%	22,8%	12,5%	10,3%
Totale economie	63,2%	36,8%	14,8%	22,0%

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dienen de data m.b.t. de zelfstandigen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

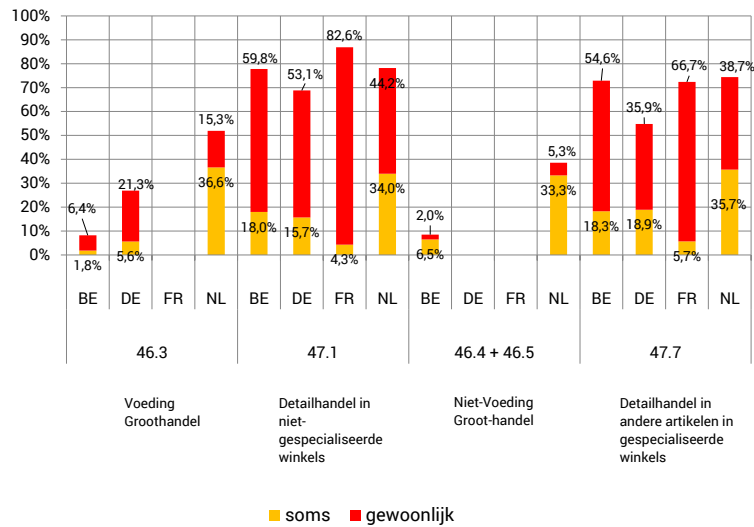
Zowel in de niet-gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.1) als in de gespecialiseerde detailhandel in andere artikelen (Nace 47.7) worden hoge aandelen zaterdagwerk genoteerd voor de vier landen.

In de niet-gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.1), dat in belangrijke mate is toegespitst op voedingsproducten, is zaterdagwerk het sterkst doorgevoerd bij de Franse sectorgenoot, gevolgd door de Nederlandse en de Belgische sectoren. We observeren slechts een gering verschil tussen België en Nederland. In de detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (Nace 47.7) dat tot de niet-voedingstak behoort, voert Nederland het rijtje landen aan maar wordt van nabij gevolgd door België en Frankrijk. Opnieuw wordt een relatief hoog aandeel van de atypische arbeid, in dit geval zaterdagwerk, in Nederland op occasionele basis uitgevoerd.

Uit de sectoranalyse komt ook naar voren dat in de logistieke sectoren relatief veel zaterdagwerk wordt uitgevoerd door loontrekkenden. Het aandeel zaterdagwerk in het goederenvervoer over de weg en de opslag is een stuk lager dan in Nederland en vergelijkbaar met het aandeel van Duitsland en Frankrijk. In de sector van de posteries en koeriers wordt er significant minder op zaterdag gewerkt dan in Duitsland en Nederland. De logistieke activiteiten op zaterdag zijn in Nederland duidelijk hoger dan in de andere landen. Opnieuw wordt een groot deel van het zaterdagwerk in Nederland soms of occasioneel gepresteerd, behalve bij de Nederlandse posteries en koeriers waar het grootste deel op gewoonlijke basis gebeurt.

Wat betreft de niet-voedingsgroothandel (Nace 46.4 + 46.5) beschikken we niet over alle landendata om een representatieve vergelijking met alle buurlanden te kunnen maken. In vergelijking met de Nederlandse sectorgenoten wordt in de Belgische niet-voedingsgroothandel in geringe mate beroep gedaan op zaterdagwerk.

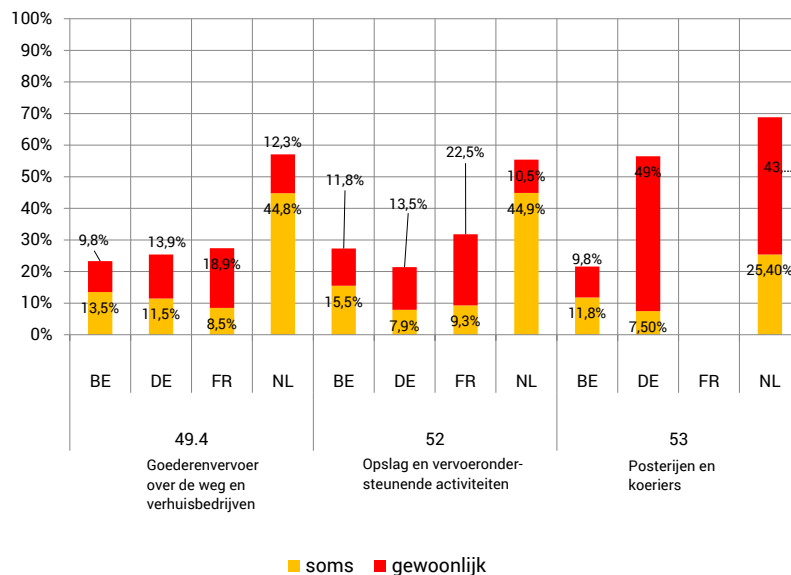
Grafiek 4-17: Aandeel zaterdagwerk in de onderzochte sectoren van de groot-en detailhandel in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)

Noot: De ontbrekende data (zelfstandigen en overige Nace-codes) kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

Grafiek 4-18: Aandeel zaterdagwerk in de onderzochte sectoren van de logistieke sectoren in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)

Noot: De ontbrekende data (zelfstandigen) kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

4.8.4 Zondagwerk

Gelijklopend met de analyse voor zaterdagwerk komt ook zondagwerk globaal genomen (loontrekkenden + zelfstandigen) van alle onderzochte sectoren het meest voor in de detailhandel. In de voedingsdetailhandel (Nace 47.11 en 47.2) verricht in 2021 23,6% van de loontrekkenden zondagwerk, waarvan 11,4% minstens twee zondagen per maand. Bij de zelfstandigen betreft het een aandeel van 72,5% waarvan de grote meerderheid (61,5%) op gewoonlijke basis (min. 2 zondagen). In vergelijking met de economie in zijn geheel is het aandeel zondagwerk in de voedingsdetailhandel bovengemiddeld hoog.

In 2021 verklaart 15,9% van de loontrekkenden in de niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4-47.7 + 47.9) dat zij op zondag werken, de meerderheid geeft evenwel aan dat dit soms (één zondag per maand, gedurende min. één uur) gebeurt. Daarnaast verklaart 36,3% van de zelfstandigen zondagwerk uit te voeren, hier verklaart de meerderheid (20,6%) dit wel op gewoonlijke basis te doen. Overeenkomstig de conclusies voor zaterdagwerk, is zondagwerk meer eigen aan de sector van de detailhandel dan aan de andere sectoren.

Ook al beschikken we voor de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten niet over globale cijfers, toch geven de data voor de loontrekkenden aan dat ook in deze sector meer dan gemiddeld in de andere sectoren beroep wordt gedaan op zondagwerk. Dit loopt gelijk met de analyse over het zaterdagwerk. 19% van de loontrekkenden in de sector werkt in 2021 zondags, waarvan iets meer dan de helft aangeeft minstens twee zondagen per maand. Vermoedelijk zal de tendens bij de zelfstandigen soortgelijk zijn.

In de sectoren van de niet-voedingsgroothandel (Nace 46.4 + 46.5) en het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) is zondagwerk relatief minder ingeburgerd bij zowel de loontrekkenden als de zelfstandigen. Het is evenwel zo dat een groter aandeel zelfstandigen (resp. 29,8% en 25,2%) op zondag werkt, maar dit is niet sectorspecifiek en geldt aldus voor alle onderzochte sectoren.

Tabel 4-18: Aandeel zondagwerk, per statuut en sector in 2021

LOONTREKKENDEN	2021			
	nooit op zondag	soms of gewoonlijk op zondag	soms, één zondag, gedurende minstens één uur	gewoonlijk, minstens twee zondagen
VOEDING				
Groothandel (46.3)	95,6%	4,4%	1,8%	2,6%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	76,4%	23,6%	12,2%	11,4%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	88,4%	11,6%	5,6%	6,0%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	84,1%	15,9%	10,1%	5,8%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	92,5%	7,5%	5,0%	2,5%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	80,9%	19,0%	9,3%	9,7%
Posterijen en koeriers (53)	94,6%	5,4%	4,1%	1,3%
Totale economie	80,8%	19,2%	9,9%	9,3%
ZELFSTANDIGEN				
VOEDING				
Groothandel (46.3)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Detailhandel (47.11 en 47.2)	27,4%	72,5%	11,0%	61,5%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	70,3%	29,8%	13,4%	16,4%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	63,7%	36,3%	15,7%	20,6%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	74,8%	25,2%	14,5%	10,7%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Posterijen en koeriers (53)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Totale economie	62,0%	38,0%	13,9%	24,1%
TOTAAL				
VOEDING				
Groothandel (46.3)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Detailhandel (47.11 en 47.2)	69,3%	30,7%	12,1%	18,6%
NIET-VOEDING				
Groothandel (46.4 + 46.5)	86,5%	13,5%	6,4%	7,1%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	78,5%	21,4%	11,6%	9,8%
LOGISTIEK				
Goederenvervoer over de weg (49.41)	90,3%	9,7%	6,2%	3,5%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Posterijen en koeriers (53)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
nace 49.41 + 52 + 53	87,9%	12,1%	6,7%	5,4%
Totale economie	78,0%	22,0%	10,5%	11,5%

Noot: Wegens de lage betrouwbaarheid dienen de data m.b.t. de zelfstandigen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Het zondagwerk is in de sectie van het vervoer en de opslag⁶⁷ hoger in België dan in de buurlanden Frankrijk en Duitsland. In de Nederlandse vervoer- en opslagsectoren wordt het hoogste aandeel zondagwerk waargenomen. Het aandeel werknemers dat verklaart gewoonlijk op zondag te werken is evenwel iets hoger in België dan in de andere geobserveerde landen.

Uit de sectoranalyse kwam naar voren dat in de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) relatief veel zondagwerk wordt gepresteerd door de loontrekkenden. In vergelijking met Duitsland ligt het Belgisch aandeel zondagwerk inderdaad een beetje hoger, maar het aandeel aan zondagwerk in Nederland is het hoogst. Toch merken we op dat het aandeel werknemers dat verklaart gewoonlijk op zondag te werken iets hoger is in de Belgische sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten dan in de andere geobserveerde landen. Tenslotte stellen we vast dat ook in de Nederlandse posteries en koeriers (Nace 53) zondagwerk vaker voorkomt dan bij de Belgische sectorgenoten.

In de Belgische sectoren die behoren tot de sectie “groot- en detailhandel en reparatie van auto’s en motorfietsen⁶⁸” is zondagwerk meer ingeburgerd dan bij hun Duitse sectorgenoten, maar wel minder dan bij de Fransen en de Nederlanders. Het aandeel zondagwerk is in Nederland bijna driemaal hoger en ook het aandeel gewoonlijk zondagwerk is in Nederland ongeveer dubbel zo hoog. Merk op dat het aandeel zondagwerk in België hoger is dan in Duitsland.

Op een meer gedetailleerd niveau kon enkel over de sectoren van de voedingsgroothandel (Nace 46.3) en de niet-gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.1) data worden verzameld en zijn niet alle landendata beschikbaar.

Een eerste opvallende conclusie die kan worden gemaakt is dat, niettegenstaande zondagwerk in de Belgische detailhandel en dus ook in de niet-gespecialiseerde detailhandel (Nace 47.1) sterker is doorgevoerd dan in de andere onderzochte sectoren, dit geen typisch Belgisch fenomeen is. In de Nederlandse niet-gespecialiseerde detailhandel zien we beduidend hogere aandelen, zowel wat het

---

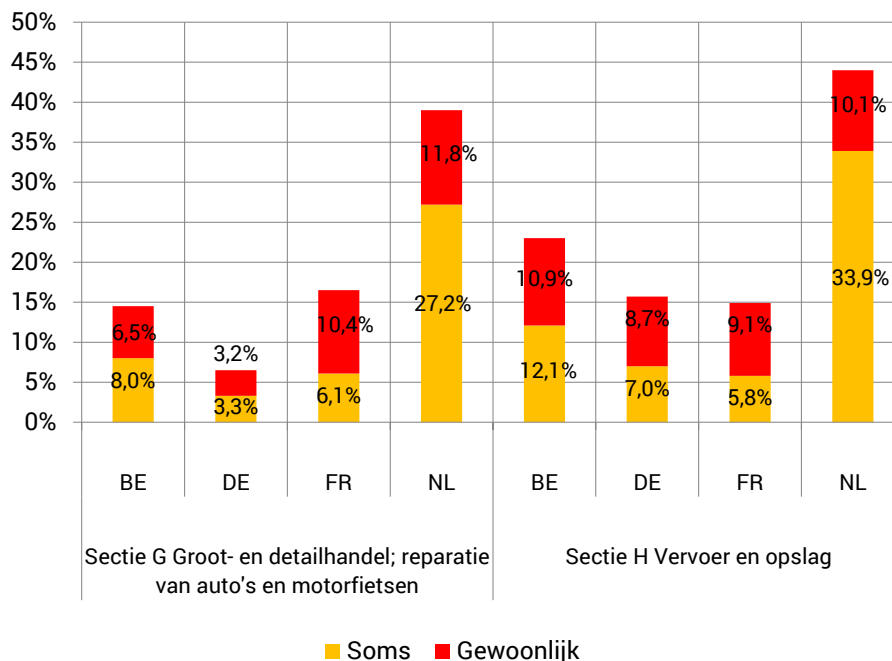
⁶⁷ Tot deze sectie behoren de sectoren met nace 49 (Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen), nace 50 (vervoer over water), nace 51 (luchtvaart), nace 52 (opslag en vervoerondersteunende activiteiten) en nace 53 (posteries en koeriers).

⁶⁸ Tot deze sectie behoren de sectoren met nace 45 (groot- en detailhandel in en onderhoud en reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen), nace 46 (groothandel en handelsbemiddeling, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen) en nace 47 (detailhandel, met uitzondering van de handel in auto’s en motorfietsen).

occasioneel (“soms”) als het “gewoonlijk zondagwerk betreft; respectievelijk tot bijna driemaal hoger voor het occasioneel zondagwerk en dubbel zo hoog voor het gewoonlijk zondagwerk. Over de twee andere landen kunnen we geen uitspraken doen aangezien de data niet beschikbaar is, maar voor de hogere aggregaat “groot- en detailhandel en reparatie van auto’s en motorfietsen” geldt dat meer op zondag wordt gewerkt in België dan in Duitsland.

Tenslotte stellen we vast dat ook in de Nederlandse voedingsgroothandel (Nace 46.3) zondagwerk vaker voorkomt dan bij de Belgische sectorgenoten.

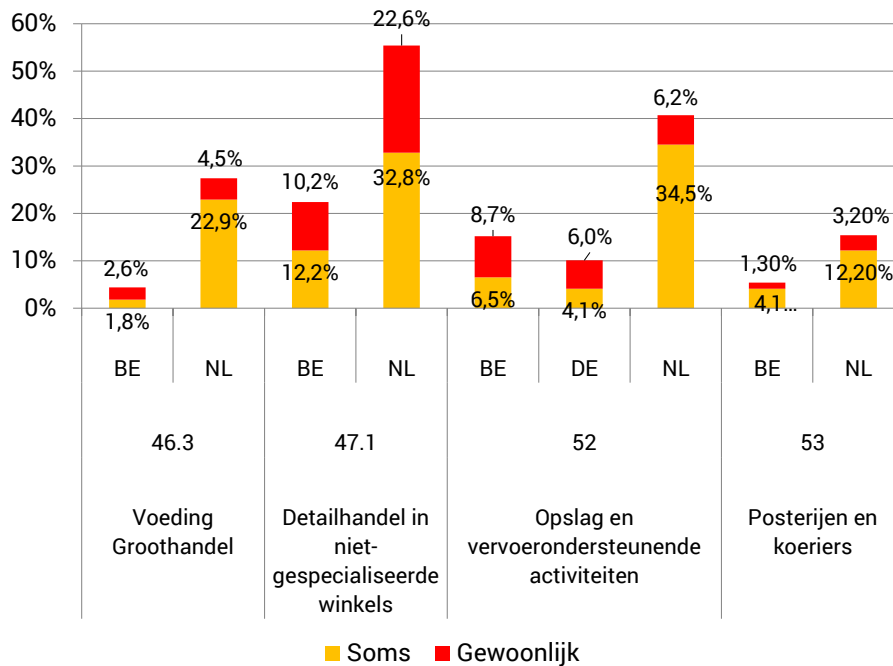
Grafiek 4-19: Aandeel zondagwerk per sectie in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)

Noot: De ontbrekende data (zelfstandigen en overige Nace-codes) kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

Grafiek 4-20: Aandeel zondagwerk per sector in België en de buurlanden in 2021 (excl. zelfstandigen)

Noot: De ontbrekende data (zelfstandigen en overige Nace-codes) kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat en Statistics Belgium)

Besluit weekendwerk

Weekendwerk is kenmerkend voor de detailhandel zowel in België als in de buurlanden. In de Duitse detailhandel is het zaterdagwerk evenwel iets minder sterk doorgevoerd als in de andere landen. Betreffende het zondagwerk beschikken we over internationale sectorale data aangevuld met data op het niveau van de secties.

Hieruit kunnen we afleiden dat in de Belgische sectoren behorend tot de sectie 'Groot- en detailhandel, reparatie van auto's en motorfietsen' meer beroep wordt gedaan op zondagwerk dan bij hun Duitse sectorgenoten, maar minder dan bij hun Franse en Nederlandse collega's. Ook uit de sectorale data kunnen we afleiden dat in de niet-gespecialiseerde detailhandel het zondagwerk sterker is doorgevoerd in Nederland. Data over de andere sectoren van de detailhandel ontbreekt voor Nederland.

In de Belgische sectoren, behorend tot de sectie H vervoer en opslag zijn de Belgische werknemers meer dan hun Duitse en Franse collega's aan het werk op zondag, maar minder dan hun Nederlandse collega's. Het aandeel werknemers dat verklaart gewoonlijk op zondag te werken is ook iets hoger in België dan in de

buurlanden (zelfs nipt meer dan in Nederland). In de meer gedetailleerde cijfers voor de sectoren van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten en de posterijen zien we opnieuw duidelijk de veel hogere activiteit op zondag in Nederland dan in België.

Algemene conclusie atypisch werk

In het algemeen komen avondwerk, nachtwerk, zaterdag- en zondagwerk vaker voor in de geanalyseerde sectoren in Nederland, door de band zelfs dubbel zoveel voor avondwerk en nachtwerk. Voor zondagwerk werd een analyse op het niveau van de secties gemaakt en daaruit kunnen we evenwel afleiden dat deze arbeidsvorm meer is ingeburgerd in de Belgische vervoers- en opslagsectoren dan in Duitsland en Frankrijk. In de groot en detailhandelssectoren (sectie G) is in vergelijking met België het aandeel zondagwerkers in Nederland bijna driemaal zo hoog, in Frankrijk iets hoger en in Duitsland duidelijk lager .

4.9 Sectorale – en bedrijfsakkoorden en pilootprojecten betr. avond- en nachtarbeid in de handel en logistiek

De Arbeidswet definieert nachtarbeid als arbeid tussen 20 uur en 6 uur. Nachtarbeid in België is bij wet verboden, behoudens uitzonderingen opgenomen in artikel 36 en in artikel 37 van de Arbeidswet van 16 maart 1971. De wet van 5 maart 2017 betreffende werkbaar en wendbaar werk voegt in artikel 36 aan de lijst van afwijkingen op het verbod van nachtarbeid “het uitvoeren van alle logistieke en ondersteunende diensten verbonden aan de elektronische handel”, toe. Deze toevoeging laat toe om in het kader van de e-commerce activiteiten nachtarbeid te verrichten, ongeacht het paritair comité waaronder de onderneming valt.

Handel

Vóór de inwerkingtreding van de wet betreffende werkbaar en wendbaar werk voorzag een K.B. van 13 maart 2016⁶⁹ al in dergelijke afwijking op het verbod van nachtarbeid, doch enkel voor de ondernemingen behorend tot de paritaire comités

---

⁶⁹ 13 MAART 2016 - Koninklijk besluit waarbij nachtarbeid wordt toegestaan voor het uitvoeren van alle werkzaamheden verbonden aan de elektronische handel in de ondernemingen die onder het Paritair Comité voor de zelfstandige kleinhandel (PC 201), het Paritair Comité voor de bedienden uit de kleinhandel in voedingswaren (PC 202), het Paritair Comité voor de grote kleinhandelszaken (PC 311) en het Paritair Comité voor de warenhuizen (PC 312) ressorteren (1)

(PC's) 201 (zelfstandige kleinhandel), 202 (bedienden uit de kleinhandel in voedingswaren), 311 (grote kleinhandelszaken) en 312 (warenhuizen).

Voor elk van de bovenstaande PC's werd er een kader-cao inzake nachtarbeid voor e-commerce activiteiten afgesloten waarin een aantal basisprincipes zijn opgenomen die op maat van het bedrijf dienen te worden ingevuld via een bedrijfs-cao of via een wijziging van het arbeidsreglement (voor ondernemingen zonder syndicale delegatie). Zo dient de toeslag voor nachtarbeid krachtens de kader-cao minimaal gelijk te zijn aan de toeslag⁷⁰ voorzien in cao 49. Op ondernemingsvlak kunnen evenwel bijkomende compensaties worden onderhandeld. Het doel van deze kader-cao is het faciliteren van e-commerce en het realiseren van bijkomende jobs in de e-commerce.

De wet van 5 maart 2017 betreffende werkbaar en wendbaar werk voorziet dus een uitbreiding van de toelating van nachtarbeid voor e-commerce activiteiten voor alle ondernemingen ongeacht het PC ⁷¹.

Naast de mogelijkheden van de wet betreffende werkbaar en wendbaar werk voorziet de Arbeidsdeal (of wet van 3 oktober 2022 houdende diverse arbeidsbepalingen) vanaf 20 november 2022 de mogelijkheid voor de invoering van nachtarbeid voor e-commerce via het afsluiten van een cao met slechts 1 vakorganisatie, op voorwaarde dat die nachtarbeid betrekking heeft op prestaties gelegen tussen 20 uur en 24 uur of tussen 5 uur en 6 uur. Daarnaast voorziet het ook de mogelijkheid om zonder cao een eenmalig proefproject van 18 maanden op te starten om vrijwillig nachtarbeid tussen 20 uur en 24 uur en vanaf 5 uur te presteren. In afwijking van de artikelen 11 en 12 van de wet van 8 april 1965 tot instelling van de arbeidsreglementen kunnen de uurroosters in het arbeidsreglement worden vermeld zonder dat de procedure tot wijziging van het arbeidsreglement moet worden gevolgd. Werkgevers die een dergelijk proefproject willen opstarten, moeten dit schriftelijk melden bij de lokale directie van de arbeidsinspectie (AD Toezicht op de Sociale Wetten) en bij het bevoegd paritair (sub)comité, alsook voldoen aan bepaalde administratieve verplichtingen vermeld in artikel 28 van de wet van 3

---

⁷⁰ Op basis van cao 49 moet een specifieke vergoeding worden toegekend aan werknemers die gewoonlijk werken in een arbeidsregeling met prestaties tussen 20u en 6u. Deze vergoeding bedraagt minimaal 1,39 euro per uur. Voor de werknemers van ten minste 50 jaar bedraagt de vergoeding 1,68 euro per uur (bedragen sinds 01/12/2022). Deze vergoeding is niet van toepassing bij occasionele nachtprestaties, wanneer de arbeidsprestaties enkel tussen 6u en 24u plaatsvinden, wanneer de arbeidsprestaties gewoonlijk beginnen om 5u.

⁷¹ Alle logistieke en ondersteunende diensten verbonden aan de elektronische handel

oktober 2022⁷². De door de Arbeidsdeal ingestelde regelingen gelden enkel voor de online handel van roerende goederen. Tot op heden heeft geen enkele werkgever de arbeidsinspectie officieel op de hoogte gesteld van de invoering van een dergelijk proefproject⁷³. Er zal in november 2024 een evaluatie zijn van deze maatregelen⁷⁴.

Tot op vandaag hebben in België deze zes bedrijven een bedrijfs-cao m.b.t. avond en/of nachtarbeid in het kader van e-commerce afgesloten; Torfs, Colruyt Groep, Vanden Borre, Ikea, Vandevelde en Prodex North European Logistics & Services⁷⁵. In kader van deze akkoorden worden overeenkomstig de bepalingen in cao nr. 46 toeslagen betreffende nachtarbeid vastgesteld. We merken op dat deze toeslagen per onderneming sterk kunnen variëren.

Schoenen Torfs bereikt als eerste een cao in februari 2017. Dit is nipt voor de inwerkingtreding van de wet op wendbaar en werkbaar werk van 5 maart 2017. Door

---

⁷² Art. 28. § 1. Bij de uitwerking van het experiment wordt de ondernemingsraad, of, bij ontstentenis daarvan, het comité voor preventie en bescherming op het werk, of, bij ontstentenis daarvan, de vakbondsafvaardiging, of, bij ontstentenis daarvan, de werknemers zelf betrokken. De werkgever kan éénmalig een experiment uitvoeren met een looptijd van maximaal 18 maanden. Deze beperking tot één keer is eveneens van toepassing op het niveau van de technische bedrijfseenheid zoals gedefinieerd in artikel 14 van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven waartoe de werkgever behoort.

Bij de aanmelding van het experiment bij de lokale directie van de Algemene Directie Toezicht op de Sociale Wetten dient de betrokkenheid van de hogervermelde organen, of, bij ontstentenis daarvan de betrokkenheid van de werknemers aangetoond te worden en dient meegedeeld te worden wat de looptijd van het experiment zal zijn. In deze aanmelding dienen de redenen opgenomen te worden waarom de werkgevers een dergelijk experiment wensen in te voeren en de criteria die gebruikt zullen worden om het experiment te evalueren. § 2. De werknemers die wensen in te stappen in het experiment dienen elk afzonderlijk schriftelijk aan de werkgever aan te geven dat ze vragende partij zijn om in te stappen in het voorgestelde experiment. Het verzoek van de werknemer dient, met het oog op de naleving van de wettelijke en reglementaire bepalingen inzake arbeidsduur en nachtarbeid, door de werkgever te worden bijgehouden en ter beschikking gehouden van de sociaal inspecteurs van de Algemene Directie Toezicht op de Sociale Wetten gedurende de looptijd van het experiment tot een jaar na de afloop ervan. Het verzoek van de werknemer om in te stappen in het experiment kan geen aanleiding geven tot een nadelige behandeling vanwege de werkgever. De werkgever stelt geen handelingen die ertoe strekken eenzijdig een einde te maken aan de arbeidsovereenkomst van de werknemer die niet gebruik maakt van het recht om te verzoeken in te stappen in het experiment, behalve om redenen die vreemd zijn aan het verzoek.

De werkgever levert het bewijs dat zulke redenen voorhanden zijn. Op vraag van de werknemer stelt de werkgever hem er schriftelijk van in kennis.

§ 3. Na de looptijd van het experiment dient de ondernemingsraad, of bij ontstentenis hiervan, het comité voor preventie en bescherming op het werk, of, bij ontstentenis hiervan, de vakbondsafvaardiging in overleg met de werkgever het experiment te evalueren, in het bijzonder wat betreft de voor het experiment ingeroepen redenen vervat in de geschreven aanmelding vermeld in § 1. Binnen drie maanden na de afloop van het experiment dient de evaluatie te worden bezorgd aan de voorzitter van de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en het bevoegde paritair (sub)comité.

⁷³ Contact met FOD Waso op 31 augustus 2023

⁷⁴ Arbeidsdeal : Avondwerk in de E-commerce | Group S

⁷⁵ Info FOD Werkgelegenheid niet 100% exhaustieve lijst(zie bijlage 1)

dit akkoord kan tot 23 uur i.p.v. tot 20 uur worden gewerkt voor de webwinkel. Mensen die schoenen tot 22 uur bestellen zullen deze hierdoor al de volgende dag krijgen.⁷⁶.

De cao bij Ikea werd op 31 januari 2018 door de drie vakbonden getekend. Werknemers kunnen 's nachts werken als ze dat willen en ontvangen daarvoor een vergoeding. Een win-winsituatie voor het bedrijf en de werknemers⁷⁷.

Alle betreffende cao's werden in 2017/2018/2019 gesloten. Daarna werd door Colruyt nog in juli 2021 een akkoord over avondwerk met de bonden afgesproken. Er werd overeengekomen dat winkelpersoneel tussen 5 uur 's ochtends en 22 uur 's avonds de boodschappen mag inpakken die besteld zijn via de online supermarkt Collect & Go⁷⁸.

Sinds de inwerkingtreding van de mogelijkheid van pilootprojecten met de arbeidsdeal op 20 november 2022 zijn er volgens onze info tot nog toe geen pilootprojecten opgestart.

Logistiek

Nachtarbeid, met prestaties tussen 20 uur en 6 uur, is toegelaten voor het uitvoeren van werken van vervoer, laden en lossen. In uitvoering van het protocolakkoord 2019-2020⁷⁹ werd in het paritair subcomité (PC) 140.03 voor het wegvervoer en de logistiek voor rekening van derden een collectieve arbeidsovereenkomst gesloten op 17 oktober 2019 tot vaststelling van een financiële vergoeding voor nachtarbeid voor de leden van het rijdend personeel⁸⁰ tewerkgesteld in de ondernemingen behorende tot de subsector van het goederenvervoer te land voor rekening van derden en/of tot de subsector van de goederenbehandeling voor rekening van derden.⁸¹ Ook voor het niet-rijdend personeel, behorend tot paritair comité 140.03, is nachtarbeid toegelaten en wordt voorzien in een nachtvergoeding. Voor de bedienden behorend tot paritair comité 226 (PC voor de bedienden uit de internationale handel, het vervoer en de

---

⁷⁶ [Bonden over nachtwerk: 'Werkgevers, stop met zagen' | De Tijd](#)

⁷⁷ [Vakbonden houden e-commerce niet tegen | De Tijd](#)

⁷⁸ [Colruyt maakt tussen 5 en 22 uur pakjes in winkel | De Tijd](#)

⁷⁹ Binnen het Paritair Subcomité voor het wegvervoer en de logistiek voor rekening van derden werd op 7 oktober 2021 een protocolakkoord gesloten voor de jaren 2021-2022. Dit akkoord dient verder te worden geconcretiseerd door de sociale partners in nog te sluiten collectieve arbeidsovereenkomsten.

⁸⁰ Hieronder wordt verstaan de arbeiders en arbeidsters, aangegeven in de RSZ-categorie 083, behorende tot het rijdend personeel.

⁸¹ [140.03 Financiële vergoeding voor nachtarbeid | Group S](#)

logistiek) werd de cao van 5 juli 2002 betreffende de invoering van arbeidsregelingen met nachtprestaties afgesloten in uitvoering van het KB van 13 september 1998 waarbij nachtarbeid wordt toegestaan voor het uitvoeren van sommige werken in de ondernemingen die ressorteren onder PC 226. Wat de loontoeslag voor bepaalde arbeidsprestaties, waaronder nachtarbeid, betreft werd binnen PC 226 de cao van 7 september 2009 afgesloten.

4.10 Werktijdregeling

De enquêtes naar de arbeidskrachten geven ook meer details over de werktijdregelingen. Zo kan een onderscheid worden gemaakt tussen de werknemers die "identieke", d.w.z. "normale" arbeidstijden hebben en zij die een bijzondere werktijdregeling hebben (arbeid in twee, drie of vier ploegen, vrijwillige of opgelegde glijdende werktijden, gespreide werktijden e.a.).

4.10.1 Identieke werktijden

Het aandeel van de loontrekkenden met "identieke werktijden" - d.w.z. die hun werk op een welbepaald uur moeten beginnen en beëindigen – in 2020 is het hoogst in de voedings- en niet- voedingsgroothandel (Nace 46.3 en Nace 46.4 + 46.5) en de posteries en koeriers (Nace 53) met respectieve aandelen van 79,5%, 81,6% en 76,2% (cf. tabel 4-19).

4.10.2 Ploegenarbeid en variabele en flexibele werktijden

De groep werknemers die niet volgens een systeem van identieke werktijden werken, vallen onder een bijzondere werktijdregeling, zoals variabele werktijden, flexibele werktijden, ploegenstelsel...

In het geval van variabele werktijden of een variabel uurrooster dient de werknemer een vast aantal uren te werken, maar hij kan zelf kiezen hoe deze te realiseren. Dit wordt ook aangeduid met de term 'glijdende werkuren'. In een systeem van een flexibel uurrooster ligt het uurrooster niet op voorhand vast. Het uurrooster is afhankelijk van de behoeften van de organisatie en de klanten en wordt bepaald door de werkgever. In een systeem van een flexibele werkweek wordt het wisselend aantal uren als 'normaal' beschouwd en worden deze dus niet als overuren beschouwd. In een systeem van onderbroken uurroosters wordt er vaak gewerkt in twee blokken: 's ochtends (vb. van 6 uur tot 10 uur) en 's avonds (vb. van 17 uur tot 21 uur). Dit soort uurroosters komen voornamelijk voor in de schoonmaaksector, de gezondheidszorg (vb. bejaardenzorg, ziekenhuizen...), de detailhandel (vb. warenhuizen).

Het ploegenstelsel tenslotte betekent dat de werknemer op regelmatige tijdstippen (vb. wekelijks) een ander uurrooster volgt. Een ploegensysteem impliceert dus dat er roterende ploegen zijn. Er zijn heel wat verschillende ploegenstelsels mogelijk: 2 ploegen (bv. een vroege en een late ploeg), 3 ploegen (bv. een vroege, late en nachtploeg) en 4 ploegen. In geval van een vierploegenstelsel betreft het meestal een drieploegenstelsel met een vierde reserveploeg om vb. recuperatieverlof mogelijk te maken. Met uitzondering van de sectoren van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) en de posteries en koeriers (Nace 53) maakt het aandeel ploegenarbeid in de meeste onderzochte sectoren in 2020 ongeveer 3 tot 7% van de werkgelegenheid uit. De laagste aandelen vinden we in de niet-voedingshandel en het goederenvervoer over de weg. In de voedingshandel (groot- en detailhandel) werkt circa 7% van de werknemers in ploegen, waarvan het grootste deel arbeiders. De sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten spant de kroon met meer dan een kwart van de werknemers (26%) dat in ploegen werkt, gevolgd door de posteries en koeriers (13,3%). Het aandeel arbeiders dat is tewerkgesteld in een ploegenstelsel (33,8%) in de sector van de opslag is dubbel zo hoog dan bij de bedienden (16,2%). In het geval van de posteries en koeriers is dit zelfs meer dan 3 maal zo hoog. De vergelijking tussen het beroepsstatuut wijst uit dat een ploegensysteem meer kenmerkend is voor arbeidersjobs. Dit komt ook zeer duidelijk naar voren in de niet-voedingsgroothandel (1,9% bedienden en 19,3% arbeiders tewerkgesteld via een ploegenstelsel).

Naast het ploegenstelsel is er het systeem van variabele werktijden, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen opgelegde variabele werktijden (flexibel uurrooster/werkgever) of gekozen variabele werktijden (variabel uurrooster/werknemer).

In de detailhandel en het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) werkt een groter aandeel loontrekkenden volgens opgelegde variabele werktijden dan gekozen variabele werktijden, nl. 32,7% in de voedingsdetailhandel (Nace 47.11 + 47.2), 22,2% in het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) en 16,5% in de niet-voedingsdetailhandel (Nace 47.19 + 47.4-47.7 +47.9). We stellen tevens vast dat in de sector van het goederenvervoer over de weg (Nace 49.41) een significant hoger aandeel arbeiders (29,9%) werkt volgens opgelegde variabele tijden in vergelijking met de bedienden. Daarenboven verklaart 1 op 5 arbeiders in de sector in een systeem met wisselende uurroosters te werken verschillend van diegene die in de vragenlijst worden beschreven (categorie "andere"⁸²). Dit wijkt sterk af van de andere

---

⁸² 'Andere' gedefinieerd als "Iedereen met wisselende uurroosters die zich niet terugvindt in één van de vorige

onderzochte sectoren waar 'andere' eerder een klein deel van de antwoorden van de respondenten uitmaakt.

In de groothandel is het aandeel loontrekkenden dat volgens gekozen glijdende werktijden werkt hoger dan het aandeel loontrekkenden dat volgens opgelegde variabele werktijden werkt. Niettegenstaande wordt in de groothandel het vaakst beroep gedaan op een systeem van identieke werktijden.

Tabel 4-19: Werkrooster in 2020, per sector en per statuut

2020 ARBEIDERS	Ploegenstelsel				Variabel uurrooster (werknemer)	Flexibel uurrooster (werkgever)	Onderbroken uurrooster	Andere	Identiek uurrooster	Totaal
	2 ploegen	3 ploegen	4 ploegen	Totaal ploegenstelsel						
VOEDING										
Groothandel (46.3)	9,5%	6,5%	g.r.	16,0%	g.r.	g.r.	g.r.	g.r.	83,9%	100%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	7,1%	3,4%	g.r.	10,5%	g.r.	32,3%	g.r.	4,3%	52,9%	100%
NIET-VOEDING										
Groothandel (46.4 + 46.5)	19,3%	g.r.	g.r.	19,3%	g.r.	4,3%	g.r.	g.r.	76,3%	100%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	2,9%	1,7%	g.r.	4,6%	0,4%	13,7%	g.r.	4,7%	76,6%	100%
LOGISTIEK										
Goederenvervoer over de weg (49.41)	1,2%	1,1%	1,4%	3,7%	2,4%	29,9%	g.r.	20,0%	44,1%	100%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	20,8%	9,9%	3,1%	33,8%	g.r.	9,9%	g.r.	g.r.	56,3%	100%
Posterijen en koeriers (53)	g.r.	24,2%	g.r.	24,2%	g.r.	g.r.	g.r.	4,1%	71,6%	100%
2020 BEDIENDEN	Ploegenstelsel				Variabel uurrooster (werknemer)	Flexibel uurrooster (werkgever)	Onderbroken uurrooster	Andere	Identiek uurrooster	Totaal
	2 ploegen	3 ploegen	4 ploegen	Totaal ploegenstelsel						
VOEDING										
Groothandel (46.3)	g.r.	g.r.	g.r.	g.r.	14,3%	4,9%	g.r.	4,7%	76,2%	100%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	4,8%	1,2%	0,3%	6,3%	6,1%	32,8%	g.r.	5,0%	49,8%	100%
NIET-VOEDING										
Groothandel (46.4 + 46.5)	1,1%	g.r.	0,8%	1,9%	8,9%	4,4%	g.r.	2,5%	82,3%	100%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	2,8%	0,1%	0,1%	3,0%	6,2%	17,3%	0,6%	4,2%	68,7%	100%
LOGISTIEK										
Goederenvervoer over de weg (49.41)	1,9%	g.r.	g.r.	1,9%	5,7%	5,5%	1,1%	3,8%	82,0%	100%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	10,5%	g.r.	5,7%	16,2%	2,1%	1,9%	g.r.	2,7%	77,1%	100%
Posterijen en koeriers (53)	4,9%	2,1%	g.r.	7,0%	g.r.	14,1%	g.r.	g.r.	78,9%	100%
2020 TOTAAL	Ploegenstelsel				Variabel uurrooster (werknemer)	Flexibel uurrooster (werkgever)	Onderbroken uurrooster	Andere	Identiek uurrooster	Totaal
	2 ploegen	3 ploegen	4 ploegen	Totaal ploegenstelsel						
VOEDING										
Groothandel (46.3)	4,2%	2,8%	g.r.	7,0%	8,0%	2,8%	g.r.	2,6%	79,5%	100%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	5,3%	1,7%	0,3%	7,3%	4,6%	32,7%	g.r.	4,8%	50,5%	100%
NIET-VOEDING										
Groothandel (46.4 + 46.5)	3,3%	g.r.	0,7%	4,0%	7,8%	4,3%	g.r.	2,2%	81,6%	100%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	2,8%	0,5%	0,1%	3,4%	5,0%	16,5%	0,4%	4,3%	70,4%	100%
LOGISTIEK										
Goederenvervoer over de weg (49.41)	1,4%	0,7%	1,0%	3,1%	3,4%	22,2%	0,4%	14,9%	56,0%	100%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	16,2%	5,5%	4,3%	26,0%	0,9%	6,3%	g.r.	1,2%	65,6%	100%
Posterijen en koeriers (53)	3,1%	10,2%	g.r.	13,3%	g.r.	9,0%	g.r.	1,5%	76,2%	100%

Noot: De data hebben betrekking op de loontrekkenden in de privésector. G.r. staat voor geen respondenten.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Tussen 2013 en 2020 is de ploegenarbeid in de sector van de posterijen en koeriers (Nace 53) en van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) toegenomen met resp. 10% en 6%. . Bijna alle andere werktijdregelingen verliezen tegelijk aan belang wat wijst op een verschuiving richting het ploegenstelsel. Alleen in de sector van het goederenvervoer wordt een lichte daling van het ploegenstelsel waargenomen, terwijl de variabele en flexibele werktijden aan belang winnen. Ook de

beschrijvingen."

categorie 'andere' wordt in het goederenvervoer belangrijker(hieronder ressorteren personen die werken met wisselende uurroosters en zich niet terugvinden in één van de andere categorieën).

Ook de voedingshandel en de niet-voedingsdetailhandel laten een stijging van de ploegenarbeid optekenen. Naast de ploegenarbeid neemt in de detailhandel ook het gebruik van het variabel en flexibel uurrooster toe, ten nadele van het systeem van identieke werktijden. Dit wijst op een verschuiving van deze groep werknemers naar een ploegenstelsel en flexibele en variabele uurroosters.

In de niet-voedingsgroothandel (Nace 46.4 + 46.5) wordt in de periode 2013-2020 meer beroep gedaan op het systeem van identieke en variabele werktijden in plaats van een ploegenstelsel en flexibele werktijden.

Tabel 4-20: Ontwikkeling werkrooster werknemers per sector in de periode 2013-2020

2013	Ploegenstelsel			Totaal ploegenstelsel	Variabel uurrooster (werknemer)	Flexibel uurrooster (werkgever)	Onderbroken uurrooster	Andere	Identiek uurrooster	Totaal
	2 ploegen	3 ploegen	4 ploegen							
VOEDING										
Groothandel (46.3)	4,1%	0,2%	0,5%	4,8%	4,6%	7,3%	0,9%	2,4%	80,1%	100%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	4,1%	1,0%	0,3%	5,4%	3,2%	27,7%	0,8%	5,6%	57,2%	100%
NIET-VOEDING										
Groothandel (46.4 + 46.5)	5,5%	g.r.	g.r.	5,5%	9,7%	5,2%	g.r.	2,3%	77,4%	100%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen (47.19 + 47.4- 47.7 + 47.9)	1,4%	0,4%	0,03%	1,8%	4,0%	13,3%	0,6%	3,7%	76,5%	100%
LOGISTIEK										
Goederenvervoer over de weg (49.41)	3,6%	0,5%	g.r.	4,1%	1,9%	21,4%	0,6%	10,6%	61,5%	100%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	11,0%	5,9%	3,1%	20,0%	4,2%	7,3%	1,1%	4,3%	63,0%	100%
Posterijen en koeriers (53)	3,3%	g.r.	g.r.	3,3%	6,4%	10,0%	g.r.	1,8%	78,5%	100%
2020	Ploegenstelsel			Totaal ploegenstelsel	Variabel uurrooster (werknemer)	Flexibel uurrooster (werkgever)	Onderbroken uurrooster	Andere	Identiek uurrooster	Totaal
	2 ploegen	3 ploegen	4 ploegen							
VOEDING										
Groothandel (46.3)	4,2%	2,8%	g.r.	7,0%	8,0%	2,8%	g.r.	2,6%	79,5%	100%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	5,3%	1,7%	0,3%	7,3%	4,6%	32,7%	g.r.	4,8%	50,5%	100%
NIET-VOEDING										
Groothandel (46.4 + 46.5)	3,3%	g.r.	0,7%	4,0%	7,8%	4,3%	g.r.	2,2%	81,6%	100%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	2,8%	0,5%	0,1%	3,4%	5,0%	16,5%	0,4%	4,3%	70,4%	100%
LOGISTIEK										
Goederenvervoer over de weg (49.41)	1,4%	0,7%	1,0%	3,1%	3,4%	22,2%	0,4%	14,9%	56,0%	100%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	16,2%	5,5%	4,3%	26,0%	0,9%	6,3%	g.r.	1,2%	65,6%	100%
Posterijen en koeriers (53)	3,1%	10,2%	g.r.	13,3%	g.r.	9,0%	g.r.	1,5%	76,2%	100%
13-'21	Ploegenstelsel			Totaal ploegenstelsel	Variabel uurrooster (werknemer)	Flexibel uurrooster (werkgever)	Onderbroken uurrooster	Andere	Identiek uurrooster	Totaal
	wijziging in procentpunten	2 ploegen	3 ploegen							
VOEDING										
Groothandel (46.3)	0,1%	2,6%	-0,5%	2,2%	3,4%	-4,5%	-0,9%	0,2%	-0,6%	0%
Detailhandel (47.11 en 47.2)	1,2%	0,7%	0,0%	1,9%	1,4%	5,0%	-0,8%	-0,8%	-6,7%	0%
NIET-VOEDING										
Groothandel (46.4 + 46.5)	-2,2%	g.r.	0,7%	-1,5%	-1,9%	-0,9%	g.r.	-0,1%	4,2%	0%
Detailhandel excl. straathandel en motorbrandstoffen	1,4%	0,1%	0,1%	1,6%	1,0%	3,2%	-0,2%	0,6%	-6,1%	0%
LOGISTIEK										
Goederenvervoer over de weg (49.41)	-2,2%	0,2%	1,0%	-1,0%	1,5%	0,8%	-0,2%	4,3%	-5,5%	0%
Opslag- en vervoersondersteunende activiteiten (52)	5,2%	-0,4%	1,2%	6,0%	-3,3%	-1,0%	-1,1%	-3,1%	2,6%	0%
Posterijen en koeriers (53)	-0,2%	10,2%	g.r.	10,0%	-6,4%	-1,0%	g.r.	-0,3%	-2,3%	0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Voor de vergelijking met de buurlanden is er enkel data beschikbaar voor ploegenarbeid⁸³.

Uit de sectoranalyse konden we afleiden dat ploegenarbeid in 2020 het sterkst is vertegenwoordigd in de sectoren van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten (Nace 52) en posten en koeriers (Nace 53). In de sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten doet België veel meer beroep op ploegenarbeid dan de buurlanden. In deze context verwijzen we naar de bestaande financiële incentives voor ploegen- en nachtarbeid.

Daarnaast zou het hogere gebruik van ploegenarbeid in België erop kunnen wijzen dat de capaciteit van de logistieke centra zeer intensief wordt gebruikt. In deze context verwijzen we naar de analyse "Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België"⁸⁴ waaruit blijkt dat er in het bijzonder in Vlaanderen weinig grote magazijnen en ruimte beschikbaar zijn voor logistieke centra in het algemeen en in het bijzonder voor de grotere logistieke centra voor e-commerce in vergelijking met bijvoorbeeld Nederland. De grotere concentratie van magazijnen in Nederland is o.a. het gevolg van het Nederlands stikstofbeleid dat ertoe heeft geleid dat vele landbouwgronden zijn vrijgekomen. Deze vrijgekomen ruimte wordt hergebruikt om magazijnen in te planten.

In de detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels (Nace 47.1), dat voor een belangrijk deel bestaat uit voedingsgerelateerde activiteiten, wordt in 2021 gemiddeld meer in ploegen gewerkt dan in Frankrijk, maar minder dan in Duitsland en Nederland.

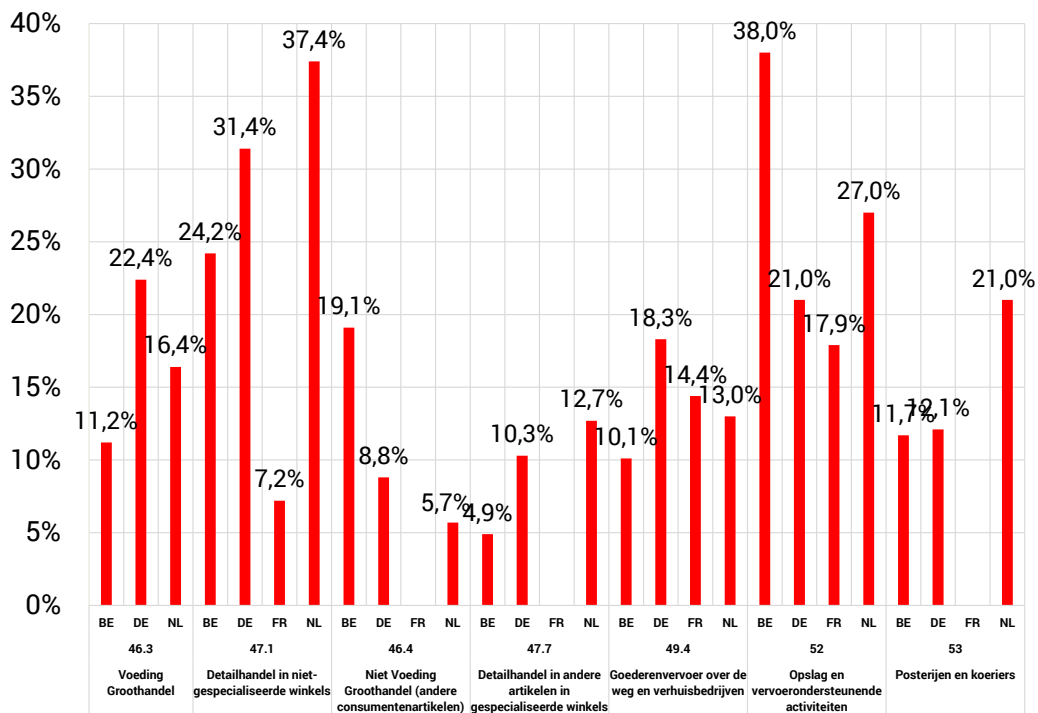
Een sector die in vergelijking met de buurlanden ook hoog scoort op het vlak van ploegenarbeid is de niet-voedingsgroothandel in andere consumentenartikelen (Nace 46.4). De sectoren die in de landenvergelijking worden gekenmerkt door een relatief laag aandeel werknemers dat ploegenarbeid verricht, zijn het goederenvervoer over de weg en verhuisbedrijven (Nace 49.4), de detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (Nace 47.7) en de voedingsgroothandel (Nace 46.3).

---

⁸³ M.b.t. de niet-voedingsgroothandel is de data uitsluitend beschikbaar voor de subsector andere consumentenartikelen (Nace 46.4). Voor de detailhandel zijn enkel gegevens beschikbaar voor de detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels (Nace 47.1) en de detailhandel in andere artikelen in gespecialiseerde winkels (Nace 47.7).

⁸⁴ CRB 2022-1670, "Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België, via [link](#)

Grafiek 4-21: Aandeel van de ploegenarbeid per sector in België en de buurlanden in 2021

Noot: De ontbrekende data (overige Nace-codes) kunnen niet worden gepubliceerd wegens een te lage betrouwbaarheid.

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Besluit werktijdregeling

Het aandeel van de loontrekkenden met "identieke werktijden" in 2020 is het hoogst in de voedings- en niet- voedingsgroothandel en de posterijen en koeriers.

Ploegenarbeid ging in de Belgische sector van de opslag- en vervoerondersteunende activiteiten tussen 2013 en 2020 in stijgende lijn en is hier ook sterker vertegenwoordigd dan in de buurlanden. In deze context verwijzen we naar de bestaande financiële incentives voor ploegen- en nachtarbeid. Daarnaast zou het hoger gebruik van ploegenarbeid in België erop kunnen wijzen dat de capaciteit van de logistieke centra zeer intensief wordt gebruikt. In België zijn er voor het ogenblik in vergelijking met bv. Nederland weinig grote magazijnen en ruimte beschikbaar voor logistieke centra in het algemeen en in het bijzonder de grotere logistieke centra voor e-commerce⁸⁵. De sectoren die in de landenvergelijking worden gekenmerkt door een relatief laag aandeel werknemers die ploegenarbeid verrichten, zijn het

⁸⁵ CRB 2022-1670, "Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België, via [link](#)

goederenvervoer over de weg en verhuisbedrijven, de gespecialiseerde detailhandel in andere artikelen en de voedingsgroothandel.

In de Belgische detailhandel, zowel voeding als niet-voeding en het goederenvervoer over de weg werkt een groter aandeel loontrekkenden volgens opgelegde variabele werktijden dan gekozen variabele werktijden. Daarenboven verklaart 1 op 5 arbeiders in de sector van het goederenvervoer in een systeem met wisselende uurroosters te werken verschillend van diegene die in de vragenlijst worden beschreven (categorie 'andere'⁸⁶). Dit wijkt sterk af van de andere onderzochte sectoren waar 'andere' eerder een klein deel van de antwoorden van de respondenten uitmaakt.

4.11 Knelpuntberoepen

Knelpuntberoepen zijn beroepen die in verhouding moeilijker worden ingevuld dan andere beroepen. Voor de VDAB (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling) zijn er drie mogelijke oorzaken:

- Kwantitatief tekort: er is een te lage uitstroom uit het onderwijs, bijvoorbeeld omdat te weinig studenten die richting kiezen of omdat er geen schoolse opleiding voor bestaat;
- Kwalitatief tekort: de kandidaten beschikken niet over de gevraagde bekwaamheden;
- Specifieke arbeidsomstandigheden: ploegenarbeid, weekendwerk, laag loon, zwaar werk, stress, atypisch statuut...

De VDAB publiceerde haar rapport "Knelpuntberoepen in Vlaanderen 2022" waarin de knelpuntberoepen worden beschreven. Ook wordt aangegeven of het probleem kwantitatief dan wel kwalitatief van aard is. Een aantal van deze knelpunten zijn ook van toepassing in de sectoren die in dit rapport worden geanalyseerd. Zo behoren verkopers, zowel in de voeding- als niet-voedingshandel, verkoopondersteuners (bv. winkelmanager detailhandel, winkeldirecteur, technisch adviseur klantenondersteuning) en vertegenwoordigers tot de knelpuntberoepen in de handelssectoren. Een opvallende vaststelling is dat voor deze beroepen geen kwantitatief tekort geldt, evenwel een kwalitatief tekort. Voor de 'verkopers' en 'vertegenwoordigers' functies worden naast het kwalitatief tekort ook de

---

⁸⁶ 'Andere' gedefinieerd als "Iedereen met wisselende uurroosters die zich niet terugvindt in één van de vorige beschrijvingen."

arbeidsomstandigheden vermeld als reden waarom deze beroepen moeilijker ingevuld raken dan andere functies.

Binnen de sector van de transport en logistiek raken de jobs voor 'bestuurders in het wegtransport', 'administratief logistieke medewerkers', 'postbodes' en 'leidinggevend logistiek personeel' moeilijk ingevuld. Voor de functies van administratief logistiek medewerkers en de bestuurders in het wegtransport worden een kwantitatief en kwalitatief tekort, alsook de arbeidsomstandigheden aangeduid als oorzaken voor de moeilijkere invulling van de functies. Daarnaast geldt er een kwalitatief tekort voor de functie van leidinggevend logistiek personeel en postbode. Ook de arbeidsomstandigheden zijn een reden waarom de functie van postbode moeilijker ingevuld raakt in vergelijking met een andere job.

Naast deze sectorspecifieke knelpuntberoepen, blijft er ook een tekort aan algemene ICT profielen bestaan, zoals ontwikkelaars van ICT-toepassingen en beherende en leidinggevende ICT-medewerkers.

Voor Wallonië heeft de Forem in 2022 eveneens een "Métiers/fonctions critiques et en pénurie en Wallonie⁸⁷" gepubliceerd. Zoals in Vlaanderen raken ook in Wallonië in de handelssectoren de jobs van verkopers en verkoopondersteuners moeilijk ingevuld. De logistieke sectoren in Wallonië ondervinden moeilijkheden om personeel aan te trekken voor de functies bestuurders van zware vracht, magazijniers en douane-expediteurs. Conform in Vlaanderen is er ook een grote nood aan ICT-profielen, waaronder ICT-analisten, ontwikkelaars en ICT-leidinggevend.

De vaststellingen van Actiris voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wijzen op een gelijkaardige problematiek voor de bestuurders van zware vracht en de logistieke leidinggevend en de ICT-profielen⁸⁸.

5 Bibliografie

ACTIRIS (2022-2023), Liste francophone des études qui préparent à une profession pour laquelle il existe une pénurie significative de main-d'œuvre, via [link](#)

ALCETO, J., CAVALLO, A., DWYER, B., MISHRA, P. & SPILIMBERGO, A. (2022), Pandemic's e-commerce surge proves less persistent, more varied, FMI Publication, maart 2022

---

⁸⁷<https://www.leforem.be/content/dam/leforem/fr/documents/chiffres-et-analyses/analyse-liste-2022-fonctions-critique.pdf>

⁸⁸ [2023-06-liste-fc_compressed-h-900E4A7F.pdf \(actiris.brussels\)](#)

AMERICO, A. & VERONICO, A. (2018), The effect of e-commerce on employment in retail sector, mimeo, Università degli Studi di Torino, [January 2018](#)

ARBEIDSWET van 16 maart 1971, via [link](#)

ARBEITSZEITGESETZ, via [link](#)

BALSMEIER, B & WOERTER, M. (2019), Is this time different ? How digitalization influences job creation and destruction, [Research policy 48\(8\)](#)

BASALISCO, B., EHMANN, H., GALLAGER, N., HANSEN, M.M. & NOESS-SCHMIDT, H.S. (2021), The Impact of E-commerce on the German Economy, [Publication of Copenhagen Economics](#) on demand of BEVH, maart 2021

BIAGI, F. & FALK, M. (2017), The Impact of ICT and E-Commerce Activities on Employment in Europe, [Ratio Working Paper No. 285](#)

Bilerman, M., Chua, J, Guy, A.& McShane, K. (2017), Technology at Work v3.0 : Automating E-Commerce from Click to Pick to Door, Citi GPS : Global Perspectives & Solutions, Oxford Martin School and Citi, Oxford, UK

BRAM, J & GORTON, N. (2017), How is online shopping affecting retail employment ?, [Liberty Street Economics](#), oktober 2017

CARDENAS, ID, DEWULF, W. & VANELSLANDER, T. (2017), The e-commerce parcel delivery market and the implications of home B2C deliveries vs pick-up points, International journal of transport economics, Vol. 44.2017, 2, p. 235-256.

CARDONA, M., DUCH-BROWN, N. & MARTENS, B. (2015a), Consumer Perceptions of (Cross-border) e-Commerce in the EU Digital Single Market, [Digital Economy Working Paper 2015/06](#), Institute for Prospective Technological Studies

CARDONA, M., DUCH-BROWN, N., MARTENS, B. & YANG, F. (2015b), The macro-economic impact of e-commerce in the EU digital single market, JCR Technical Report, [Digital Economy Working Paper 2015/09](#), Institute for Prospective Technological Studies

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2022), Uitdagingen van de e-commerce voor de distributiesector in België, CRB 2022-1670 via [link](#)

CODE DU TRAVAIL, via [link](#)

CONSEIL CENTRAL DE L'ECONOMIE (2020), La concentration des plateformes en ligne au sein de leur écosystème et au-delà, Rapport [CCE 2020-2472](#)

DE TIJD (2022), "Als Vlaanderen een logistieke draaischijf wil zijn, moeten we vroeger in talent investeren" via [link](#)

DUCH-BROWN N. (2017), The Competitive Landscape of Online Platforms , [JRC Digital Economy Working Paper 2017-04](#)

DUCH-BROWN, N, GRZYBOWSKI, L., ANDRE, R. & al. (2017), The impact of online sales on consumers and firms. Evidence from consumer electronics, [International Journal of Industrial Organization 52](#), februari 2017, pp.30-62

EAK, Statistics Belgium

EUROFOUND (2020), Game-changing technologies: Transforming production and employment in Europe, Publications Office of the European Union, Luxemburg

EUROFOUND (2020), Industrial relations: Developments 2015–2019, Challenges and prospects in the EU series, Publications Office of the European Union, Luxemburg

EUROSTAT, Labour Force Survey, core questionnaires, via [link](#)

EUROSTAT-databank

- EVANS D.S., & SCHMALENSSEE, R. (2007), The Industrial Organization of Markets with Two-Sided Platforms, *CPI Journal, Competition Policy International*, vol. 3, No1, mei 2017, 30p.
- FOD ECONOMIE (2011), NACE-BEL Activiteitennomenclatuur, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie
- FOREM (2022), Difficultés et opportunités de recrutement, via [link](#)
- GHERGHINA, S.G., BOTEZATU, M.A. & SIMIONESCU, L.N. (2021), Exploring the Impact of Electronic Commerce on Employment Rate : Panel Data Evidence from European Union Countries, *J. Theor. Appl. Electron. Commer. Res.*, n°16(7), p. 3157-3183
- HECKER, D.E. (2001), Employment impact of electronic business. *Mon. Labor Rev.*, n°124, p. 3-16
- HOGHE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID (2021) : “Welke Positie hebben de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt in België”; 174 p. via [link](#)
- INTERNATIONAL FEDERATION OF THE PHONOGRAPHIC INDUSTRY (2020), Global Music Report, IFPI Publication, maart 2020
- JOCEVSKI, M., GHEZZI, A. & ARVIDSSON, N. (2020), Exploring the growth challenge of mobile payment platforms: A business model perspective, *Electron. Commer. Res. Appl.*, n°40, 100908
- KPMG (2021), Commerce unifié : les clés de la réussite. Les ressources humaines au cours de la transformation digitale du commerce, Publication de KPMG commanditée par FEVAD, september 2021
- KUHANATHAN, A. & MOURADIAN, F (2020), E-commerce et Emploi : Bilan et perspectives dans le commerce non-alimentaire et les services en Europe, *Publication de Kavala Capital*, november 2020
- LENDLE, A., OLARREAGA, M., SCHROPP, S., VEZINA, P. (2013), There Goes Gravity: How eBay Reduces Trade Costs, juni 2013
- OESO-databank, Employment by education level, via [link](#)
- RSZ-databank
- SCHMPETER, J.A. (1934), The theory of Economic Development : An inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle, *Harvard University Press* : Cambridge, MA
- SELS, L., VANSTEENKISTE, S., & KNIPPRATH, H. (2017). Toekomstverkenningen arbeidsmarkt 2050 (Werk.Rapport 2017 nr.1). Leuven: Steunpunt Werk, HIVA - KU Leuven
- SINGH, S. (2008), Impact of internet and E-commerce on the labour market, *Indian J. Ind. Relat.*, n°43, -p. 633-644
- TERZI, N. (2011), The impact of e-commerce on international trade and employment, *Procedia Soc. Behav. Sci.*, n°24, 745–753
- THEUNISSEN, G., VANSTEENKISTE, S., SCHOLIERS, B. & SELS L. (2017), De Vlaamse werkzaamheidsgraad herbekeken. Leuven: Steunpunt Werk via [link](#)
- TURBAN E, OUTLAND, J, KING, D., LEE, J.K. & LIANG, T.P. (2018), A Managerial and Social Networks Perspective, *Springer International Publishing : Cham*, Zwitserland
- VALENDUC, G. (2013), Les impacts sociaux du développement du commerce électronique, Fondation Travail-Université (FTU), Note d'éducation permanente 2013/02
- VDAB (2023), Knelpuntberoepen in Vlaanderen, via [link](#)
- WENDA Ma (2017), Hong Kong's E-commerce Ecology : The Value Chain, *HKTDC Research*, 12 mai 2017
- WET van 23 november 1995, houdende bepalingen inzake de arbeids- en rusttijden, via [link](#)

6 Bijlage 1: Cao's die verband houden met e-commerce (info FOD Werkgelegenheid).

Hierna volgt een lijst van ondernemingen die een cao hebben afgesloten die "iets" regelt rond e-commerce. Een opdeling per paritair comité is niet mogelijk: over dergelijke gegevens beschikt de FOD Werkgelegenheid niet.

Bij de registratie van de cao's voorzien de griffiemedewerkers de cao's handmatig van zoektermen. Onder de zoekterm 'e-commerce' konden de volgende bedrijven worden teruggevonden:

322 - E-COMMERCE

Dossier	Type	Categ.	Onderteken.	Status	Registratie		Einde geldigheid	
<u>2017 - 07857</u>	CO	alle werknemers	05/02/2017	ENRN	<u>140409</u>	13/07/2017	.	- TORFS L.
		uitbreiding uurroosters IN afdeling Webshop-packing						
<u>2017 - 11181</u>	CO	alle werknemers	30/06/2017	ENRN	<u>146872</u>	23/07/2018	.	- FNAC VANDEN BORRE
		nachtwerk in het depot in het kader van de e-commerce-activiteiten						
<u>2017 - 15702</u>	CO	arbeiders	21/12/2017	ENRN	<u>146288</u>	06/06/2018	31/12/2018	- CARGLASS
		uurrooster nachtpost warehouse IN distributie						
<u>2018 - 01496</u>	CO	bedienden en kaders	31/01/2018	ENRN	<u>148000</u>	04/10/2018	28/02/2020	- IKEA BELGIUM
		nachtarbeid IN logistieke afdeling (goederenstroom, logistiek, SSS, depot, aanvul zelfbediening) en technische dienst						
<u>2018 - 13746</u>	CO	arbeiders	17/12/2018	ENRN	<u>151980</u>	06/06/2019	.	- VAN DE VELDE NV
		nachtarbeid IN alle arbeiders (PC 109) tewerkgesteld door de werkgever die logistieke taken uitoefenen gerelateerd aan de e-commerce en de distributie van goederen en die worden ingeschakeld in de in artikel 2 ...						
<u>2018 - 13747</u>	CO	bedienden en kaders	17/12/2018	ENRN	<u>152019</u>	12/06/2019	.	- VAN DE VELDE NV
		nachtarbeid IN alle bedienden en kaderleden (PC 215) tewerkgesteld door de werkgever die logistieke taken uitoefenen gerelateerd aan de e-commerce en de distributie van goederen en die worden ingeschakeld in de in artikel 2...						
<u>2018 - 13748</u>	CO	arbeiders	17/12/2018	ENRN	<u>151981</u>	06/06/2019	.	- VAN DE VELDE NV
		het leveren van occasionele en vrijwillige bijkomende prestaties op zaterdag, zondagen en feestdagen IN op alle arbeiders (PC 109) tewerkgesteld door de werkgever die logistieke taken uitoefenen gerelateerd aan de e-commerce en de distributie van goederen en die worden ingeschakeld in de in artikel 2 ...						
<u>2018 - 13749</u>	CO	bedienden en kaders	17/12/2018	ENRN	<u>152020</u>	12/06/2019	.	- VAN DE VELDE NV
		het leveren van occasionele en vrijwillige bijkomende prestaties op zaterdag, zondagen en feestdagen						

	IN alle bedienden en kaderleden (PC 215) tewerkgesteld door de werkgever die logistieke taken uitoefenen gerelateerd aan de e-commerce en de distributie van goederen en die worden ingeschakeld in de in artikel 2...						
<u>2018 - 13750</u>	CO	bedienden en kaders	17/12/2018	ENRN	<u>151982</u>	06/06/2019	- VAN DE VELDE NV
	de invoering van bijkomende uurroosters en arbeidsregelingen IN alle bedienden en kaderleden (PC 215) tewerkgesteld in de volgende diensten: P&O, Customer Service, IT/Digital en Transport/Customs						
<u>2019 - 03191</u>	CO	bedienden	07/03/2019	ENRN	<u>152762</u>	19/07/2019	- PRODEX NORTH EUROPEAN LOGISTICS & SERVICES
	invoeren van een ploegenstelsel						
<u>2021 - 09611</u>	CO	bedienden	28/05/2021	ENRN	<u>167083</u>	17/09/2021	- ETABLISSEMENTEN FR. COLRUYT
	arbeidsorganisatie	bedienden		Colruyt	laagste	prijzen	
	IN zie art. 1						

We merken hierbij op dat het toekennen van een thema per cao gebeurt via een snelle lezing die voorafgaat aan de registratie. De FOD Werkgelegenheid zal een ondernemings-cao nooit zelf interpreteren en er geen thema aan koppelen dat er niet letterlijk in wordt vernoemd (behoudens menselijke vergissing). De kans bestaat dus dat andere ondernemingen cao's rond e-commerce afsloten, maar het niet zo letterlijk hebben verwoord.